

Obsah

Jan Skutil: Rodinný archiv Münsterberských Poděbradů 16. a 17. století jako genealogický pramen

Eduard Bejček: Hornické švancary

Ladislav Hosák - František Spurný: Liechtenštejnský hejtman Jan Pařízek z Jestřebí

Miroslav Pavlů: Erby Jana Kropáče z Nevědomí a Veroniky z Leskovce na zámku ve Zlíně a jejich pendant v urbáři hranického a drahotušského panství

Do vaší knihovny

Z činnosti klubu

Příloha - Jiří Hanáček: Vešli do historie

Adresy autorů:

PhDr. Jan Skutil, CSc., Vránová 127, 621 00 Brno - Řečkovice

PhDr. Eduard Bejček, CSc., Pod haldou 449, 261 00 Příbram VII

PhDr. František Spurný, CSc., Evaldova 12, 787 01 Šumperk

Miroslav Pavlů, Polní 4574/47, 760 05 Zlín 5

Na titulní straně: Erb Jana Kropáče z Nevědomí v urbáři hranického a drahotušského panství z r. 1569 (k článku M. Pavlů, foto B. Bellová)

Na zadní straně: Erb Jana Pařízka z Jestřebí (k článku L. Hosáka a F. Spurného, kresba Zdirad J. K. Čech)

Zpravodaj - vydává Klub genealogů a heraldiků Ostrava. Řídí PhDr. Karel Müller s redakční radou. Odpovědný redaktor Vladimír Markl. Grafická úprava MONTANEX, spol. s r.o., Ostrava. Večkeré články, drobné příspěvky a jinou korespondenci zasílejte laskavě na adresu: KGHO, pošt. schr. 217, 729 17 Ostrava 1. Uzávěrka č. 39 - 40 byla 31. 12. 1989.

Rodinný archiv Münsterberských Poděbradů 16. a 17. století jako genealogický pramen

Jan Skutil

Do r. 1885 byl na zámku Olešnice (něm. Oels, nyní Olesnica) ve Slezsku východě od Vratislavi uložen archivní fond potomků krále Jiřího (1420 - 1471), knížat Münsterberských na Olešnici.¹⁾ V r. 1885 přešel z podnětu někdejšího korunního pruského prince, pozdějšího císaře Bedřicha III. (1831-1888), do bývalého státního archivu ve Vratislavi (Breslau), v jehož právním nástupci Archiwum Państwowe Województwa Wrocławskiego ve Vratislavi (Wrocław, Pomorska ul. 1) se nachází po těžkých ztrátách, k nimž došlo během druhé světové války, dodnes. Postižena byla zejména starší část tohoto fondu obsahující listiny, kdežto vlastní rodinný archiv münsterberských knížat na Olešnici byl již postižen méně. Tento fond se nazývá Księstwo Olesnickie a má označení Rep. 33. Dochovala se jeho akta devíti oddílů, původní desátá skupina stala se devátou, protože z původní deváté nezůstalo nic.

Asi 75 % aktového materiálu tvoří písemnosti oddílu I, do něhož patří především korespondence někdejšího olešnického knížecího dvora s jinými kanceláři nejvyšší šlechty ve Slezsku i v zahraničí, mimo jiné i s městem Vratislaví a se vznikajícími administrativními úřady, zejména se soudy. Mezi korespondenty byla především další knížata Münsterberská, Břežská, Braunschweigská (Brunšvická), Meklenburská, Saská, vratislavští biskupové, čeští panovníci, habsburští císaři, palatinové i knížata Württemberská, rodiny, s nimiž byli Münsterberkové spřízněni (sr. v tabulce).

Široce vedená korespondence se týkala jak záležitostí politických, o které se starali rovněž vyslanci těchto suverénů (zejména pokud šlo o záležitosti projednávané v Praze a ve Vídni), tak rovněž hospodářských, náboženských, kulturních, duchovních škol, též světských organizací, zejména měst. Uvedený aktový materiál informuje především o vnitřním životě olešnického dvora, o oficiálních slavnostech, zejména narozeninách i jiných rodinných událostech, jako bylo uzavírání sňatků, relace o úmrtích, psaní kondolencí odesílaných na nejvýznamnější dvory střední Evropy, z nichž vyplývají důležité informace o závažných genealogických otázkách, neboť sdělují bohaté rodinné údaje nejen o Olešnických Münsterbercích, s nimiž se jinde nesetkáváme,²⁾ ale také o rodech, s nimiž byli přímí potomci krále Jiřího spřízněni a byli s nimi v pravidelných kontaktech. Je tu uložen i materiál týkající se pohřbů, testamentů a knížecích návštěv u jiných feudálů.

Je tu dochována korespondence olešnických knížat s polským králem Zikmundem I. Starým z r. 1541, dopisy Zikmunda II. Augusta z let 1557-1560 ohledně pohraničních usedlostí, i s královými autografy. Jsou zde uloženy dopisy Kristýny

Šidlovské, druhé ženy knížete Jana Poděbradského-Olešnického, z let 1545-1560 psané latinsky i česky se zřejmými polonismy. Z dalších písemností jsme informováni o návštěvě knížete Karla II. Poděbradského Münsterberka v červnu r. 1590 ve Varšavě. Nacházejí se tu i sdělení pozdějšího císaře Maxmiliána II. z r. 1558 adresovaná knížeti Janovi ohledně návštěvy Karlova syna Karla Kryštofa v Polsku. Z r. 1634 se dochovaly koncepty dopisů posledního Poděbrada-Münsterberka Karla Fridricha psané polskému králi Vladislavu IV.

Z doby polsko-švédské tzv. severní války (1705-1710) pocházejí relace o verbování žoldnéřů ve Slezsku do švédských služeb, z r. 1587 jsou tu pak akta o sporech Leszczyńských, kdežto dopisy krále Zikmunda II. Augusta se týkají záležitostí hospodářských.

Ze II. oddílu pocházejí písemnosti ze 17. století, mezi nimiž jsou i instrukce sněmu, relace o kupcích, o židech a o cikánech.

Ve III. oddíle jsou akta týkající se administrativy olešnického knížectví, jež většinou pocházejí z let 1569-1849. Jde o statuta, deklarace, relace o práci v knížecí kanceláři, v archivu, dále jsou tu uloženy protokoly o jednáních a zápisy v knihách (jakési podací protokoly) o posílaných dopisech.

Oddíl IV. se týká soudnictví. Tyto písemnosti jsou dochovány zhruba v 95 % vzhledem k jejich původnímu stavu. Jde o aktový materiál od poloviny 15. do 18. století. Týká se především tzv. velkých sněmovních zasedání i ostatních právních záležitostí, soudních protokolů, jednání o dědictví i sporných pozůstalostí. Soudní věci jsou rozděleny jednak na civilní, především na majetkoprávní, jednak na trestní. Tyto se týkají vražd, krádeží, falšování dokladů, hereetiků a čarodějnických procesů³⁾ v 16. století, jež mohly být i v souvislosti s celoevropskými a jež mohly předcházet i známým losinským a šumperským ve druhé polovině 17. století.⁴⁾

Obdobný ráz mají i spisy oddílu V - policejní správa, obsahující 30 jednotlivin ze 16. - 18. století. Jde o materiál týkající se mlýnů, lomů a cechovních záležitostí.

Oddíl VI. informuje o finančních věcech. Obsahuje 44 archivních jednotek ze 17. a z 18. století týkajících se registrací. Jsou tu zachována akta ke knížecímu správnímu dvoru, jejich registrace, akta revizních komisí, patenty, kamerální rejstříky, zprávy o činících aj.

Oddíl VII. se obírá vojenskými záležitostmi 17. a 18. století. Tvoří jej celkem 26 archivních jednotek, které představují materiál vztahující se ke třicetileté válce a k severní válce z počátku 18. století.

Osmý oddíl se týká záležitostí rolnických. Registruje statistický materiál o hospodářském životě v Olešnici ve 46 archivních jednotkách. Jeho spisy se vztahují především k hospodářské správě a k manufakturám, ke tkalcovským, mlynářským a jiným cechovním záležitostem a také k hospodářskému inventáři.

Devátý oddíl, jak jsme poznamenali výše, se nedochoval, zato však původní desátý obsahující záležitosti náboženské, ponechal v religiózních instrukcích jedinou archivní jednotku týkající se fundace Trebnitz ve Slezsku z r. 1594 a stal se nově spisem v oddíle devět.

Podle inventáře Rep 33 F Olešnice (Oels) I-X (IX) si povšimneme nejdůležitější korespondence Münsterberských Poděbradů v Olešnici, jež je utříděna skupinovitě podle jednotlivých knížecích příjemců. Jejich hlavní představitele srovnej v přiložené tabulce.

Nejstarší je skupina dětí Karla I. Münsterberského (nar. 1. 5. 1476), vnuka Jiřího z Poděbrad a syna Jindřicha st. Münsterberského. Karlovou chotí byla Anna (zemř. 1541). Prvý konvolut písemností je z pozůstalosti jejich syna Jáchyma (nar. 1503, zemř. po r. 1570), braniborského biskupa. Je v něm uložen dopis jeho otce Karla I. do Frankenštejna (nyní Zabkowice Slaskie) z r. 1534, dále gratulační list knížete Jiřího z Krnova Jáchymovi (1539), dopis Zikmunda I. Starého knížatům Jindřichovi (1507-1548), Jáchymovi, Jiřímu (1512-1553) a Janovi (1509-1565) z r. 1541. Jindřich se oženil v r. 1538 s Markétou z Pernštejna,⁵⁾ asi tomu tak bylo, i když tvrdí A. Sedláček, že z tohoto sňatku sešlo; olešnický archivní materiál dokládá však, že Markéta Meklenburská byla druhou chotí Jindřichovou. Jiří Münsterberský měl za choť Elišku Kostkovu z Postupic. Zmíněný Jindřich psal (1547) svému bratru Jáchymovi z Bernstadtu (nyní Bierutów) ohledně finančních záležitostí tohoto města i Olešnice. Jiný dopis, společný Jáchyma a Jindřicha (1541), adresovaný bratřím Janovi a Jiřímu píše o skonu jmenované druhé Jindřichovy choti Markéty. Je zde i korespondence mezi Uršulou Münsterberskou (1505 - 1551), provdanou r. 1539 za Jeronýma z Biberštejna, a jejími sourozenci Jáchymem, Jindřichem II., Janem a Jiřím Münsterberskými a Olešnickými (z let 1544-1549) a též mezi Jáchymem Münsterberským a Jiřím II. z Břehu z let 1548-1568.

Dále jsou tu relace zasílané knížeti Jáchymovi od jeho švagrové Markéty, vdovy po Jindřichovi II. od r. 1548. Týkají se péče o děti zesnulého s ní (1549). Z další korespondence sluší zaznamenat, že se tu nacházejí dopisy vratislavského biskupa Baltazara Jindřicha II. z Břehu (1559), listy Jindřicha ml. z Braunschweigu knížeti Jáchymovi (1555 - 1561), dopis kněžny Žofie, kněžny z Braunschweigu, manželky Jindřicha ml., Jáchymovi (1556), dopis markraběnky Sabiny z Brandenburku, manželky

kurfiřta Jana Jiřího, psané Jáchymovi (1561). Jsou tu zachovány i listy knížete Jiřího a hraběte Františka z Thumu vévodovi Jáchymovi z let 1560 - 1561), zpráva domu Prittwitz - Laskowitz vévodovi Jiřímu II. z Břehu ohledně otevření závěti knížete Jáchyma, jež byla napsána dne 9. 2. 1563, čímž se opět opravuje údaj Sedláčkův⁶⁾ o datu jeho skonu A. Sedláček mylně tudíž uvádí rok jeho úmrtí 1562; nevylučuji, že pro svoji práci použil tuto korespondenci.

Druhý konvolut korespondence se týká Kunhuty (Kunigunde) Münsterberské-Olešnické (1504 - 1532). Obsahuje dobrozdání vévody Karla I., jejího otce, k sňatku s moravským magnátem Kryštofem z Boskovic (nar. asi 1495, zemř. kolem r. 1549),⁷⁾ někdejší nejvyšším komorníkem markrabství moravského, od r. 1540 pak zastávajícím funkci moravského zemského hejtmána, jenž byl synem Ladislava z Boskovic, rovněž někdejšího nejvyššího moravského zemského komorníka.

Mezi písemnostmi Jindřicha II. z Bernstadtu (Bierutowa, zemř. 1548) je dopis Jana a Jiřího Münsterberských - Olešnických zůstaviteli této korespondence, jejich bratru Jindřichovi II., ve finančních záležitostech, též přípis Markéty, roz. kněžny z Meklenburku-Schwerinu, pravnučky Jindřicha II. (zemř. 1559) a jeho dcer Anny (1539 - 1568), Salomeny (1540-1567) a Kateřiny (1548-1579).

Dále se tu nalézají dopisy knížete Ulricha z Meklenburku-Schwerinu uvedené Markétě ohledně příznaků blížící se její smrti a list jejího bratra Filipa z r. 1557, též korespondence zmíněných bratří Jana a Jiřího knížat Münsterberských a Olešnických jejich švagrové Markétě, vdově po Jindřichovi II. (1548) a listy zde jmenovaného Jana odesílané Markétě ve věci finančních poplatků a povinností (1552). Je tu i dopis kněžny Markéty jejím příbuzným ve Schwerinu vztahující se k testamentu jejího otce Jindřicha V. (zemř. 1552), dále dopisy Markétiny Jiřímu II. do Břehu z let 1554-1555. Jejich zdravotních potíží se týká dobrozdání osobního lékaře břežského knížete doktora Abrahama Syllera (1551) i sdělení z následujícího roku (1552), že se její utrpení nelepší.

Korespondence mezi kněžnou Markétou a knížetem Jiřím II. z Břehu z let 1549-1559 se vztahuje k témuž; stejně tak je tomu i s dopisy jejím švagrům Janovi a Jiřímu Münsterberským. Jiné listy zpravují zase o dětech knížete Jindřicha II. s Markétou z let 1548-1554. Dojemná je žádost Uršuly Pfeifferové, někdejší služebné zesnulé kněžny, knížatům Jindřichovi III. a Karlu II. z r. 1581 o jejich finanční výpomoc.

Písemnosti kněžny Anny (nar. 1539, zemř. 1568) Münsterberské, dcery Jindřicha II., neprovdané, sídlící v Bernstadtu, obsahují listy jejího strýce knížete Jáchyma Münsterberského knížeti Jiřímu II. z Břehu se zprávami o chorobě jeho neteře Anny v r. 1562, o

její cestě do Schwerinu v r. 1562 i sdělení o její smrti. Je zde i pozvání k účasti na pohřbu Jiřího II. napsané bratry knížaty Jindřichem III. (1542 až 1587) a Karlem II. (1546-1617).

Další oddíl písemností zůstavila kněžna Salome (1540-1567). Obsahuje dopis knížete Jáchyma Münsterberského-Olešnického jeho bratru Jiřímu II. ohledně společných ekonomických záležitostí rodiny Münsterbersko-Olešnické v r. 1560 i kondolenční řeč pronesenou na pohřbu jmenované, jež byla zaslána Jiřímu II. z Břehu a jeho synům Jáchymu Ferdinandu a Janu Jiřímu v r. 1568.

Listy, jež zůstavila kněžna Kateřina (1548-1576), zachovaly dopis knížete Karla II. Jiřímu II. z Břehu a Kateřině v r. 1576 a též dopis kněžny Barbory o Kateřinině chorobě, sdělení o jejím utrpení a skonu (1576) a relace o projednávání její pozůstalosti (1579). Zprávy o chorobách a o úmrtích jsou velmi důležité jako doklad pro historicko-medicinální zkoumání všeobecné a pro vypracování rodinné anamnézy z Münsterberské a Olešnické rodiny.

Korespondence knížat Jana (zemř. 1565), zvaného též Hanuš, a Jiřího (zemř. po 1565) je řazena společně, mnohé listy jsou adresovány oběma feudálům současně, často je i dohromady psali. Jsou zde relace o Janových dluzích v letech 1533-1549, koncepty jejich společných dopisů císařů o tomtéž (1547), dopis knížete Fridricha III. z Lehnice knížeti Janovi (1548), relace knížeti Jáchymovi o Janově manželce (1547), dále korespondence Jana a Jiřího hraběti Baltazaru z Promnitz (1549), relace knížete Jana biskupa Kašparovi o Baltazaru z Vratislavi ohledně stavu církevního jmění (1549-1564), též dopis knížete Jana Jiřímu II. z Břehu (1562) s jejich vzájemnou korespondencí z let 1550-1564. Je zde korespondence s uherskou královnou Izabelou, chotí krále Matyáše.

Nalézá se tu i dopis vratislavského biskupa Baltazara o münsterberských povinnostech uložených Ferdinandem I. v r. 1558 knížeti Janovi. V r. 1562 obdržel týž magnát přepis od opata Ondřeje, v r. 1563 psal uvedený kníže Jan svému bratru Jáchymovi o státních instrukcích a téhož roku kníže Jindřich II. z Braunschweigu o tomtéž Janovi, v r. 1563 pak Jindřich III. z Münsterberku-Olešnice témuž adresátovi. Knížata Jindřich a Jiří z Lehnice psali o dluzích knížete Jindřicha II. Brunšvického v r. 1564 jeho tchánovi. Dluhů se týkají i listy z r. 1564. Uvedený kníže prý vedl špatný život a týral chudé poddané, jak ukazuje zpráva ze dne 25. 2. 1565 psaná již po jeho smrti. Kníže Karel Kristián, Janův syn, pak ve dvou listech (4. 3. a 4. 4. 1565) psal Jiřímu II. z Břehu o smrti a o pohřbu svého tatínka.

Korespondence zasílaná Karlu Kryštofovi (1545-1569) je tu dochována minimálně, zato však listy Kristýny ze Šidlovce (Schidlowitz, zemř. 1556), první ženy knížete Jana, jejíž skulpturní portrét se nachází

na desce na nádvoří v zámku Olešnice, je důležitá, neboť obsahuje osnovu připravované české kroniky celé Münsterbersko-Olešnické rodiny; je psána česky a pochází z r. 1555. Je zde i soupis pozůstalosti chotí jmenovaného knížete Jana, vzpomínané Kristýny z r. 1560 a česko-polské dopisy jejich dcery.

Druhá choť knížete Jana, Markéta, roz. kněžna Brušvická (zemř. 1565) dochovala svoji korespondenci s knížetem Jiřím II. z Břehu i několik potvrzení o zaplacení různých poplatků, např. příjmu 10.000 zl. pro knížete Jana od Jindřicha z Braunschweigu-Lüneburku, soupis jejich osobních věcí a osobního i vdovského podílu v letech 1562-1570. Jsou tu dochovány i její relace bratrům, zejména Juliovi z Braunschweigu, ohledně jejího syna Karla Kryštofa (1545-1569). Dále se tu nacházejí spisy o jejím majetku a o jmění, které v r. 1580 předala klášteru ve Frankštejně (nyní Żabkowice Śląskie). Konečně je tu i relace o jejím dědictví rozděleném v r. 1582 mezi markraběte Jáchyma Fridricha z Brandenburku a knížete Julia z Braunschweigu-Wolfenbüttel.

Další oddíl obsahuje písemnosti Jindřicha III. a jeho bratra Karla II., mezi nimiž je zpráva jejich matky kněžny Markéty knížeti Jiřímu II., švagru, o studiu češtiny jejich obou synů Jindřicha (1542-1587) a Karla (1546-1617) z r. 1558. Nachází se tu i dopis Ferdinanda I. knížeti Jiřímu II. z Břehu týkající se mladých Münsterberských z Bernstadtu (Bierutowa) z r. 1563, též dopis obou jmenovaných z r. 1571 ohledně dvou kreseb krále Ludvíka (zemř. 1526) a články obou knížat o obvodu města Olešnice (1577).

Je tu uložen list městské rady ve Vratislavi adresovaný oběma knížatům o koupi zvonoviny a děl (1569), dopis městské rady ve Vratislavi stran půjčky 4000 zl. (1568). Dopis kurfiřta Augusta I. Saského se týká císařských komisařů (1583); tento vévoda (1553-1586), syn Jindřicha z albertinské linie wettinského rodu, který vystřídal v r. 1553 v Sasku ve vládě svého bratra Mořice Saského, který rovněž korespondoval z Olešnic, jak uvidíme dále, pomáhal při sjednání augšpuského náboženského smíru v r. 1555 a přičinil se o největší rozkvět Saska ve starší době. Jeho bratr Mořic Saský korespondoval s Olešnicí v r. 1551.

Z Vídně a z Prahy psal v letech 1574-1579 dr. Jan Hess, zřejmě tamní informátor olešnických knížat. R. 1566 vyzýval olešnický knížecí dvůr kníže Jindřich ml. Brušvicko-Lüneburský ohledně zaplacení sumy 2000 zl., a své sestře Markétě, vdově po münsterberském knížeti Janovi, dopisoval Julius Brunšvicko-Lüneburský. Kníže Ulrich z Mecklenburku si vyžadoval návštěvu obou knížecích bratrů v r. 1577 Jindřicha a Karla.

Závěrečná listovní akta z pozůstalosti potomků bratrů Jana a Jiřího Münsterberských tvoří dopisy různých osob z let 1570-1586. Je zde např. dopis abatyše Markéty z Luttwitz v klášteře Třebnice z r.

1577. V r. 1567-1569 zakoupil kníže Jiří II. Třebnici a Konstadt. Z let 1582-1583 pocházejí listy domu Oppersdorffů do Hlohova (nyní Glogów), kdežto v letech 1569 se prodával podíl knížete Karla Kryštofa na knížectví Olešnice jeho příbuzným bratrancům Jindřichovi a Karlovi.

Z r. 1579 pochází lokální korespondence ohledně kusů lesa v Bernstadtu (nyní Bierutów), z let 1569-1605 jsou pak tu dochovány nejrozsáhlejší dlužní úpisy a pohledávky knížat Jindřicha a Karla Münsterberských z Olešnice. Vratislavský biskup Kašpar projednával v r. 1569 možnost ubytování arciknížete Ferdinanda, bratra vládnoucího císaře Maxmiliána II a někdejšího českého místodržitele. V r. 1585 psal Kryštof Scheller knížatům Jindřichovi a Karlovi Münsterberským stran přemístění stříbrnického závodu.

Mezi písemnostmi Jindřicha III. (1542-1587) se mimo jiných nachází závěrečný pozůstalostní akt, jeho testament z r. 1587. Ze starších akt je to dopis knížete Jana z Münsterberku-Olešnice adresovaný Jindřichovi III. z r. 1565 ohledně daní a též jeho korespondence s knížetem Jiřím II. z let 1562-1585. Jindřich II. z Braunschweigu-Lüneburku psal v r. 1565 Jindřichovi III. o zaplacení dlužné částky 2000 zl.; v letech 1576 mu děkoval za věnování tří krahujců. Z r. 1587 pochází dopis světícího biskupa Adama Weiskopfa knížeti Karlu II., který ho informoval o průběhu smutku na biskupských zbožích v souvislosti s úmrtím Jindřicha III. V následujícím roce (1588) psal pak kníže Karel II. zemskému hejtmanu v Olešnici Františku Hockemu o předání klíčů do místností zesnulého knížete Jindřicha.

V písemnostech Karla II. (1546-1617) je i kopie listu knížete Jáchyma Münsterberského z Olešnice prezidentu císařské komory ve Slezsku o vyslání jeho synovce Karla k císařskému dvoru ve Vídni v r. 1570. Z r. 1573 pochází pak dopis Kateřiny Berkové z Dubé a Lipé (nar. 1553, vdova 1570, zemř. 1583) jejímu choti Karlu II. Münsterberskému, dále dopis Alžběty Magdalény (1562-1630) jejímu choti Karlu II. z r. 1597, kdežto z r. 1606 je tu dopis knížete Jindřicha Václava (1575-1591), syna Knížete Karla z jeho prvního manželství.

Z let 1572-1577 je dochována korespondence Jindřicha III. jeho bratru Karlovi, z let 1588-1615 jsou pak zachovány listy knížete Karla II. císaři do Prahy, a to Rudolfu II. a Matyášovi II. Léty 1561-1586 je datována Karlova korespondence s Jiřím II. z Břehu, z let 1565-1584 pocházejí listy kněžny Barbory z Břehu knížeti Karlovi a z let 1587-1597 dopisy vyměňované mezi knížetem Karlem a knížetem Bedřichem IV. z Lehnice. V r. 1597 vznikl soubor listů knížete Jáchyma Fridricha z Břehu knížeti Karlovi, z let 1597-1605 jsou pak listy kněžny Anny Marie z Břehu, manželky Jáchyma Fridricha adresované knížeti Karlu II. Münsterberskému, kdežto z r. 1588 dopisy uvedené Anny Marie a její neteře Emilie knížeti Karlu

II. Z let 1593-1599 pochází korespondence Anny, manželky Fridricha IV., knížeti Karlovi, kdežto z let 1604-1615 dopisy knížete Jana Kristiána témuž adresátu.

V r. 1604 korespondovala s knížetem Karlem druhá manželka knížete Jana Fridricha Leonora z Brandenburku, v letech 1607-1612 si dopisoval kníže Karel s brandeburským markrabětem Janem Jiřím, knížetem kmovským. V letech 1571-1572 psal do Olešnice již výše zmíněný Mořic Saský-Lüneburský. V r. 1605 pak prosil Wolfram Rotkirch o intervenci stran svého syna u dánského krále Kristiána IV. (nar. 1577, vládl 1588-1648), tj. u toho, který pak ve dvacátých letech válčil s Habsburky. V letech 1594-1596 psal knížeti Karlu II. kníže František Saský-Lüneburský.

Dochována je i korespondence mezi knížetem z Anhaltu a knížetem Karlem z let 1581-1615 a falckraběte Fridricha Zweibrücken-Veldens s týmž z let 1595-1597. Z r. 1604 pochází dopis falckraběte Filipa Ludvíka, z r. 1590 je zpráva o návštěvě lantkraběte Jiřího Ludvíka a knížete Karla II. ve Varšavě, z r. 1598 pozdravný dopis knížete Viléma Kettlera Kurlandského Karlu II. poslaný prostřednictvím kuronského kancléře Samuela Wolpena.

Z r. 1592 se datují dopis Bartoloměje Khevenhüllera z Prahy a z r. 1603 dopisy Ondřeje Gotsche. Z r. 1607 pochází kocept ohledně zobrazení olešnických knížat v české kronice podle starého originálu knížete Karla z Valdštejna. V r. 1608 napsal Karel starší ze Žerotína (1564-1636)⁸⁾ i poslední Rožmberk Petr Vok (1539-1611)⁹⁾ důležité listy do Olešnice, v r. 1600 pak Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, kdežto z let 1586-1588 pochází korespondence s vratislavským biskupem Ondřejem a z let 1606-1607 s tamním biskupem Janem z Vratislavi, z r. 1602 s pražským arcibiskupem Zbyňkem, z let 1590-1603 s abatýší Annou z Třebnice, a též s Barbarou. Z r. 1605 se datuje korespondence Olešnice s abatýší Marií z Lucka.

Dopisy z léta 1587 se týkají zaslání koní na pohřeb a také kondolenčních projevů k úmrtí knížete Jindřicha III., kdežto z r. 1601 se píše o zdáně ukončené knížecí cestě ze zahraničí domů.

Z r. 1616 je vyjádření rady města Vratislavi k žádosti polského královského dvorního zlatníka a železáře Trillnera v jeho obchodních záležitostech.

V r. 1585 navštívil arcivévoda Ferdinand Habsburský Olešnici a pozval knížete Karla ke konsignaci. Z r. 1587 je pak zachována relace císařského a královského rady dr. J. Hesse a přípis rady města Bernstadtu (Bierutów) ohledně zaslání ryb na olešnický zámek. V r. 1592 psal knížeti Karlu II. Sebastian Henzl, kdežto již několik let předtím korespondoval v r. 1585 císařský dvorní krejčí J. Besser z Břehu ohledně pořízení stavovské garderoby, v r. 1597 pak rada J. Liebe o vládních záležitostech.

V letech 1592-1598 podával do Olešnice z Prahy informace Jacob Baudis, v r. 1612 B. von H. a v r. 1613 agent Luck. Z let 1590-1591 jsou dochovány originály dopisů knížete Karla MÜNSTERBERSKÉHO slezskému zemskému hejtmantu a zhruba z téže doby pocházejí i jeho dopisy ohledně rozvoje vědy a umění i věroučných záležitostí ve Slezsku.

Z r. 1580 jsou dochovány německé písně Jiřího Brunnera z Eisleben věnované knížeti, kdežto listy Wolfganga Eylnbecka a Petra Zorna z r. 1595 byly psány z Drážďan a týkaly se Kristovy genealogie od Thielemanna Stelly. Již v r. 1580 zaslal Konrad Lopkes Karlu II. žádost o podporu a v r. 1595 dedikoval tomuto knížeti výtisk modliteb a písní J. Kobermanna Paschasius Reynicke. V r. 1593 psal do Olešnice dvorní malíř Daniel Bretschner o mědirytině Utrpení Kristovo, kdežto v r. 1592 jistý Hartenberg z MÜNSTERU o knížecím obrazovém portrétu v olešnickém kostele.

Další oddíl Karlovy korespondence se týká žádostí, např. duchovních (1574--1606), o ztracené knihy (1600) aj. Dopisy první kategorie jsou tu zastoupeny jmenováním Karla II. Olešnického MÜNSTERBERKA zástupcem císaře na polské královské volbě v r. 1587. Další písemnosti se týkají konceptů závěti knížete Steinberga (1617) a zásilek ovocných jader darovaných z Uher do Olešnice (1603) i otázek spojených s likvidací knížecích lehnických dluhů.

Pohřbu a pozůstalostního řízení po smrti Karla II. Olešnického MÜNSTERBERKA i zastupování císaře Matyáše při smutečním aktu se týkají archiválie z let 1617-1618. Z r. 1617 pocházejí listy Kristiána z Lehnice a zmíněné převorky Kateřiny Goloschowny z kláštera ve Vratislavi z r. 1617 stran ceremoniálu při pohřbu. Četně je v tomto konvolutu dochována i korespondence související se sňatkem knížete Karla II. MÜNSTERBERSKÉHO (1546-1617) s dcerou Václava Berky z Dubé v l. 1569 až 1570 s Kateřinou (nar. 1553, provd. 1570, zemř. 1593). S ní vyženil Karel II., panství Šternberk a zdědil Jevišovice po tamních jevišovických Kunštátech a po Kateřině Valdštejské z Kunštátu. Ke konci svého života byl i vrchním zemským hejtmanem ve Slezsku.

V r. 1574 prosila Kateřina Jiřího II. z Břehu o povolení několikadenní návštěvy své nemocné matky v Dubé v Čechách. Jejího zdravotního stavu se týkají akta z r. 1579, téhož i korespondence knížete Karla II. s Jiřím II. z Břehu (1580) a záležitostí kolem jejího úmrtí v r. 1583, kdežto v r. 1592 ohledně smrti prince Jiřího Václava a jeho předchozí cesty po Evropě téhož roku (1592) za doprovodu svobodného pána z „Namslau“. V r. 1585 se provdala princezna Alžběta Magdaléna (1562-1630), dcera knížete Jiřího II. z Břehu, za knížete Karla II., což je doloženo i korespondencí s vratislavským biskupem Ondřejem do Olešnice v souvislosti s povolením jejího sňatku. Týž korespondoval několik roků nato i o jejím vdovském ; odílu.

Z r. 1628 pocházejí i výpočty vydání matky knížete Jindřicha Václava (1592-1639), z následujícího roku (1629) je pak list kněžny Alžběty Magdaleny jejímu synovci Janu Kristiánovi z Lehnice o jejím životním důchodě i kondolence k jejímu úmrtí.

Táž korespondovala v r. 1597 s Jáchymem Fridrichem knížetem z Břehu a v r. 1588 s Janem Fridrichem; v r. 1612 s Janem Jiřím knížetem a Anhaltu, v r. 1592 s Annou kněžnou Meklenburskou, v r. 1592 se Zdenkou Kateřinou kněžnou Těšínskou, v r. 1606 s Alžbětou Braniborskou. V r. 1611 byl pozván kníže Jan Kristián z Břehu k tetě Jiřího III., v r. 1615 si dopisovala Alžběta s kněžnou Marií Alžbětou, z r. 1617 a 1621 se dochovaly listy kněžny Alžběty Magdalény (1599-1631) kněžně Magdaléně Sybile Saské, kdežto v r. 1628 psala Alžběta Magdaléna Barboře Žofii kněžně WÜRTEMBERSKO-STUTTGARTSKÉ z Břehu.

V r. 1593 zaslal vikář Blumius z Břehu olešnickým pánům svoji knihu, v r. 1621 korespondovala kněžna Alžběta Magdalena s převorkou v klášteře Třebnici; dopis z r. 1630 se týká úmrtí a pohřbu kněžny Alžběty Magdaleny. V r. 1587 se narodil a za několik dní nato zemřel princ Jiří, v r. 1590 se tato smutná rodinná tragédie opakovala s princem Karlem. V r. 1595 se narodila princezna Barbora Markéta (zemř. 1652).

Z let 1617-1621 pochází korespondence mezi kněžnou Alžbětou Magdalénou (1562-1630) a jejími syny Jindřichem Václavem (1592-1639) a Karlem Fridrichem (1593-1647), v r. 1618 o svých synech si psala s neznámou šlechtickou příbuznou.

Z prvních čtyř pobělohorských let jsou dopisy knížete Jindřicha Václava Olešnického-MÜNSTERBERKA a jeho první choti Anny Magdaleny falckraběnky na Rýně (zemř. 1630) kněžně Markétě; z r. 1625 je dopis kněžny Alžběty Magdaleny z Lehnice-Goldebku (nyní Złotoryje), roz. z MÜNSTERBERKA - Olešnice (1599-1631) její sestře Barboře Markétě (1595-1682). Z roku jejího skonu pocházejí písemnosti k jejímu odchodu; zachovaly se i dva její dopisy sestře Žofii Kateřině.

V r. 1597 byl napsán dopis knížete Karla II. Jáchymu Fridrichovi z Břehu-Lehnice o onemocnění kněžny Barbory Markéty (1595-1682), jež v letech 1630-1653 přijala hypotéku 100 tolarů na svoje dámské služebnictvo.

Rokem 1597 jsou datována akta o narození a o křtu knížete Jana Jáchyma.

V r. 1618 vznikly koncepty dopisů princezny Alžběty Magdalény a falckraběnky Doroty Salzbaské falckraběnce Marii Alžbětě a knížeti Janu Filipovi. Ohlášky sňatku Alžběty Magdalény a knížete Jiřího Lehnického z Goldebku (Złotoryji) se pronášely v r. 1624.

V r. 1599 gratuloval Václav Zedlitz Karlu II. k narození princezny Alžběty Magdalény, z r. 1627 je

datován memoriál o manželském věnu Alžběty Magdalény, v r. 1629 byl pořízen soupis jejich osobních věcí a vdovského věna. V r. 1633 psali knížecí bratři Jindřich, Václav a Karel Fridrich svému švagru Jiřímu Rudolfovi z Lehnice-Břehu-Volova-Ztoloryje v záležitosti dědictví Alžběty Magdalény.

V r. 1601 obdržel Karel II. žádost od obchodníků z Nisy, z Vratislavi, z Frankštejna, ze Svídnice ohledně prodeje jejich zboží, jež je spojena rovněž s gratulací k narození jeho dcery.

Koncept dopisu kněžně Žofii Kateřině falckraběnke Marii Alžbětě z Lauterecku pochází z r. 1618, kdežto dopis knížete Jindřicha Václava jeho sestře Žofii Kateřině (1601-1659) je datován r. 1625. V r. 1630 se jednalo o jejich sňatkových záležitostech s falckrabětem Janem Fridrichem, v r. 1637-1638 pak o jejím sňatku s knížetem Jiřím III. z Lehnice; v r. 1645 psali Karel Fridrich (1593-1647) a jeho druhá choť Žofie Magdaléna (zemř. 1660) kněžně Žofii Kateřině (1601-1659) Münsterberské z Olešnice. Jmenovaná se v r. 1657 zajímala o své věno.

V r. 1558 psal kníže Jan z Münsterberku-Olešnice knížeti Jiřímu II. z Břehu o cestě svého syna Karla Kryštofa; v r. 1559 se jednalo o jeho přijetí do dvorských služeb.

Z r. 1562 jsou dochovány dva originální dopisy knížete Karla Kryštofa (1545-1569), jenž zemřel svobodný. Psal v nich svému otci ohledně zakoupení svého ošacení a též postrojů pro koně. V letech 1561-1568 psal též mladý feudál knížeti Jiřímu II. z Břehu a z r. 1565 pochází zpráva císařského rady L. Hangela zaslaná knížecímu břežskému sekretáři H. Běhunkovi ohledně smlouvy mezi knížetem Jiřím II. a Karlem Kryštofem.

Z let 1565-1566 je pak soupis dluhů Karla Kryštofa, kdežto z téhož roku 1566 pochází dohoda mezi knížetem Karlem Kryštofem a jeho bratrancem Jindřichem III. z Münsterberku-Olešnice, z let 1567-1569 smluvní akta knížete Karla Kryštofa s císařem Maxmiliánem II. (1564-1576) ohledně prodeje jeho podílu v knížectví Olešnice a z r. 1568 stran prodeje tohoto zboží jeho příbuzným Jindřichu III. a Karlu II., kdežto z r. 1568 je kopie dopisu knížete Karla Kristiána knížeti Juliovi z Braunschweigu a z r. 1569 dopis knížat Jindřicha III. a Karla II. Karlu Kristiánovi.

Dne 19. 3. 1569 podala knížata Jindřich III. a Karel II. zprávu knížeti Jiřímu II. z Břehu o skonu knížete Karla Kryštofa; záhy nato byl vypracován protokol aktiv a pasiv zesnulého.

z r. 1601 se dochoval výchovný plán Konrada Pselia ohledně výuky knížecích synů a z r. 1606 je dopis Jiřího Hermanna z Břehu olešnickému knížecímu radovi J. Liebemu o honorování Albína Mollera, vyučujícího dva knížecí prince; téhož roku (1606) psal kníže August z Anhaltu-Zerbstu Jindřichu Václavovi a Karlu Fridrichovi v téže záležitosti. Z r. 1620 pochází

relace o rozdělení majetku olešnických knížat a též dobrozdání knížecích radů o třebnické nadaci, jak má být rozdělena, k čemuž se vztahuje korespondence bratří Jindřicha Václava a Karla Fridricha z let 1621-1639, kdežto z r. 1627 je zpráva o pozůstalém jmění obou jmenovaných při rozdělení rodinného majetku, a to jak nemovitého, tak i zlatých a stříbrných věcí.

Z r. 1634 pochází koncept dopisu králi Vladislavu IV. Polskému, (nar. 1595, zemř. 1648, panoval 1632-1648), autoru varšavské konstituce, kdežto z r. 1637 následuje koncept listu Karla Fridricha jeho bratru Jindřichu Václavovi o rodinném napětí, jež vzniklo mezi jejich manželkami Annou Žofií a Annou Uršulou. Dopis císaře Fedrinanda III. z r. 1637 knížecím bratřím se týká léna knížectví Olešnického v rámci celé České koruny a Slezska.

Dvěma knížecími domy ve Vratislavi se zabývá korespondence Poděbradsko-Münsterberské-Olešnické rodiny v r. 1617, kdežto majetkovými záležitostmi mezi matkou a jejími syny knížetem Jindřichem Václavem a Karlem Fridrichem dopisy z r. 1626 ohledně rozdělení olešnického knížecího majetku, i když se projednávaly ve všech písemnostech vlastně v širším období let 1618-1632.

Dne 8. 10. 1592 gratuloval Jan Kristián z Volova Karlu II. při příležitosti narození jeho syna Jindřicha Václava, kdežto 14. 10. téhož roku se zajímal Kristián Bortschnitz o jeho křest a kníže jednal o poslání Wildbratta ke křtu. V r. 1608 vydal Karel II. instrukce stran výchovy a hmotného zabezpečení svého syna Jindřicha Václava v případě své smrti. Téhož roku psal kandidát církevního i světského práva Valentin Braumgartius z Břehu kněžně Alžbětě Magdaléně z Olešnice o depozitech jejího syna Jindřicha Václava na univerzitě ve Frankfurtě nad Odrou a tamní profesor Andreas Sartorius podal jí zprávu o jeho studiu a o chování.

V r. 1611 se měli sejít Hohenzolleři s princem Jindřichem Václavem v Durlachu. Rovněž Kašpar Latoffski, jenž doprovázel mladého knížete Jindřicha Václava na jeho cestách v zahraničí, podal jeho otci zprávu o nákladech putování. V r. 1621 projevil soustrast k vojenskému neštěstí mladého knížete Jindřicha Václava Jáchym Maltzan z Milíče. V r. 1627 byl připraven měděný znak u vratislavského zlatníka G. Vogela. Z r. 1639 pocházejí relace rektora a profesorů univerzity ve Frankfurtě n. Odrou v akademických záležitostech knížete Jindřicha Václava.

Z března 1628 pochází kopie dopisu falckraběte Jiřího Gustava ze Zweibrücken-Landereck kancléři a radě města Bernstadtu (Bierutów) o událostech na olešnickém knížecím dvoře. Z r. 1631 je pak přehled všeho, co kníže Jindřich Václav učinil pro olešnické knížectví i pro celou slezskou zemi. Z r. 1638 jsou dochovány dva dopisy kněžny Barbary Markéty jejímu bratru Jindřichu Václavu, kdežto r. 1636 je datován dopis polského krále Vladislava IV. Olešnickým

pánům a z let 1636 a 1639 je tu po jednom listě od kněžny Žofie Kateřiny z Volova jejímu bratru Jindřichu Václavovi, kdežto staršího data (1624) je koncept dopisu kněžny Anny Sofie, manželky knížete Karla Fridricha.

V letech 1618-1622 korespondoval kníže Jan Kristián s Jindřichem Václavem Olešnickým ohledně svého osobního lékaře dr. Röslera. V r. 1634 napsal pak Ferdinand II. tři osobní dopisy Jindřichu Václavovi, v nichž mu gratuloval k vítězství nad Švédy u Nordlingen dne 6. 7. 1634. Z let 1637-1639 je dochována korespondence mezi knížetem Jiřím III. z Břehu a Jindřichem Václavem z Bernstadtu (Bierutów), kdežto z r. 1635 pochází koncept dopisu Jindřicha Václava knížeti Kristiánu z Anhaltu. Z r. 1636 je korespondence Jindřicha Václava s knížetem Jindřichem Vilémem z Brandenburku, kdežto z let 1617-1633 zase výměna dopisů s falckraběcím domem ve Zweibrücken-Lautereck.

Z r. 1625 pocházejí zápisy a listy kurfiřta Jana Jiřího ze Saska knížeti Jindřichu Václavovi, kdežto z let 1623-1628 následuje korespondence olešnická s císařem Ferdinandem II., a z r. 1628 pochází zase dobrozdání kněžny Alžběty Magdaleny, vdovy po Karlu II., že její syn Jindřich Václav převzal nejvyšší zemské hejtmanství ve Slezsku. Z r. 1626 je dopis purkrabího Karla Hanibala z Dehnu na Wartenburk, z r. 1628 pochází dobrozdání kancléře Gorka o převzetí hejtmanského úřadu. Relace a dopisy kancléře a radů knížecí vlády zasílané všeobecně olešnickému pánu pocházejí z let 1634-1639, stejně tak jako projev důvěry knížeti Jiřímu Rudolfovi - vyslanci knížete Jindřicha Václava z r. 1629.

Jsou zde i relace knížecích radů H. E. Tschammera, M. Tscheppého a G. Z. Zimmermanna z let 1624-1638, kdežto z r. 1635 pocházejí relace krnovského zemského hejtmána Bernarda Barského knížeti Jindřichu Václavu Olešnickému, a též dopis vratislavského dómského kancléře Melchiora Erba z Ehrenburku.

Z let 1630-1635 jsou písemnosti císařského rady a komorníka Horatia Ferného, z r. 1635 Melchiora Grotha z Vídně, kdežto z let 1634-1635 od olešnického agenta Karla Hittendorfa z Olomouce. Z Vídně referoval v r. 1638 do Olešnice Baltazar Hoffmann, kdežto z Lehnice zase Benjamin Kuhl, knížecí lehnický vicekancléř. V r. 1634 dopisoval do Olešnice i olomoucký kanovník Kašpar Karas z Romštejna, kdežto v r. 1637 psal soukromé listy na tento zámek Jiří Kessel z Vratislavi knížeti Jindřichu Václavovi. Informoval ho mj. o nalezení jeho ztraceného psa, tlumočil mu žádost o podporu od neznámé osoby Nicolaua Theileho z Vratislavi. V r. 1635 psal do Olešnice komtur johanitského řádu ve Frývaldově (nyní Jeseník) Jiří Vilém z Eckershausen zvaný Klippel a současně podal tu i zprávy knížecí rodině její lovčí Melchior Galoffski z Bernstadtu (Bierutów) i císařský úředník Baltasar Jindřich z Oberge. Ze dne

24. 6. 1635 pochází dopis hraběte Jiřího z Oppersdorfu z Olomouce knížeti Jindřichu Václavovi; z let 1634-1635 pak následují dopisy prezidenta císařské komory pro Slezsko Kryštofa ze Šellendorfu. V červenci 1632 došel z Vídně do Olešnice dopis císařského fiskálního komisaře Daniela z Benátek a v r. 1634 list Jana Wanglera z Nisy, kdežto v r. 1638 dopis Jana Egolfa z Westernacku. V r. 1637 byly doručeny do Olešnice obrazy polského a švédského krále i města Elblagu od Jana Neandera z Mnichova. Obdržel je kníže Jindřich Václav. Dne 21. 1. 1626 psal do Olešnice kardinál a kníže-biskup olomoucký František Ditrichštejn (1570-1636), kdežto v r. 1634 Jan Bernart Herberstein a také Kašpar z Jindřichova Hradce.

V r. 1638 se vyjádřil k vojenským záležitostem ve Slezsku i k tamním financím kníže Lichtenštejn; stěží lze určit, zda-li jím byl Maxmilián L. (1578-1645) nebo jeho synovec Karel Eusebius (1611-1684), jenž se stal rok nato 1639 až do r. 1641 vrchním hejtmánem Horního i Dolního Slezska, kdežto jeho strýc v právě sledovaném roce 1638 byl jmenován velitelem důležité pevnosti v Uhrách - Rábu, dnešního Györu.

V r. 1634 korespondoval ve vojenských záležitostech s Olešnicí Anton Miniatti, někdejší vrchní velitel císařských armád po zavraždění Albrechta Valdštejna (25. 2. 1634), a v r. 1638 také Jaroslav Martinic (1592 až 1649), nejvyšší purkrabí království Českého.

Z července r. 1628 pochází koncept knížecího listu královskému českému vicekancléři Ottovi Nosticovi, z r. 1638 pak dopisy hraběte Jana Jiřího ze Saluru a z r. 1635 Kryštofa a Jana Ulricha Schaffgotschů, synů zesnulého Jana Ulricha, kteří děkovali do Olešnice za vyslání tamního osobního lékaře k jejich nemocnému bratru Adamu Gotthardovi.

I ostatní korespondence ze druhé poloviny 30. let 17. století je více politická než hospodářská a rodinná. Dne 12. 9. 1634 pak zajímavě psal do Olešnice i někdejší český místodržící Vilém Slavata, (1572-1652), kdežto Jindřich hrabě Šlik z Pozounu celkem třikrát (11. 2. 1634, 19. 4. 1635 a 22. 8. 1638). V r. 1634 psali do Olešnice i nejvyšší ubytovací komisař a držitel opavského hejtmanství hrabě Julius Stralseldt, a 7. 9. 1639 hrabě Jiří Ludvík Stahremberg, v též době i Zdeněk Žampach z Potštejna a v letech 1635-1638 Přemyslav Žerotín, v r. 1634 pak soudce nad rytíři Jiří z Frankenbergu a v r. 1634 plukovník Vilém hrabě Gallas; v témž roce i vrchní strážmistr Kašpar Jakobski, v r. 1635 plukovník Šimon Klindowski, v r. 1634 plukovník J. Leutersam, v r. 1638 nadporučík hrabě Filip Hansfeld, v r. 1635 generál v. Morzin a poručík saského kurfiřtského vojska Jan Fabián Penikar, v r. 1634 pak kapitán Tobiáš Zerniclam.

Z let 1639-1641 jsou dochovány dva konvoluty spisů týkajících se úmrtí a pohřbu knížete Jindřicha

Václava Münsterberského z Olešnice, jeho přenesení do knížecí hrobky v Olešnici a dílčí akta z r. 1639 týkající se jeho poslední vůle aj.

Ze starší korespondence připomínáme, že v r. 1616 dopsal Münsterberskému knížeti Karlu II. opat Matěj Liubus ohledně svatby Jindřicha Václava s falckraběnkou Annou Magdalénou, čehož se týkají i listy dvorního sudího Karnitzkého z Třebnice. V téže době žádal kníže Jindřich Václav od Fridricha Rottwitze z Auras o vyslání rybáře k této plánované svatbě do Olešnice. Jindřich Václav pozval na ni v r. 1617 i knížete Ludvíka z Anhaltu-Zerbst-Bamberku; císař Matyáš se na ní nechal zastupovat knížetem Janem Kristiánem z Lehnice, o čemž svědčí panovníkův osobní list.

Z r. 1628 pochází koncept dopisu kněžny Anny Žofie její švagrové Anně Magdaléně, z r. 1630 pak relace kurfiřta Jana Jiřího Saského Fridrichu Gellhornovi z Peterswaldenu, slezskému kamerálnímu radovi, o úmrtí a o pohřbu kněžny Marie Magdalény. Z let 1636-1641 jsou písemnosti o sňatku knížete Jindřicha Václava s Annou Uršulou z Reibnitz, též o sporech vedených kvůli panství Bernstadt (Bierutów), o jejím vdovském podílu; o jejím povýšení císařem do knížecího stavu v letech 1637/1638. Též tu jsou gratulace knížecí vlády k prvnímu výročí od narození knížecí dcery Anny Alžběty (1638). Akta z let 1639-1642 se týkají jejího jednání se švagrem Karlem Fridrichem knížetem z Olešnice stran její apanáže k zábavě.

Z let 1640-1648 je aktový materiál týkající se jednání mezi knížetem Karlem Fridrichem z Olešnice a jeho švagrovou Annou Uršulou stran jejího odchodu z úřadu ve Vilegutě. ekonomické zabezpečení jejího vdovství se týkají spisy z let 1647-1658. Její soukromá korespondence pochází převážně z let 1630 a hned z bezprostředně dalších následujících. Jde tu o dopisy A. Morserse z Bernstadtu (Bierutów), od H. J. Tschammera a o koncepty jejích dopisů z let 1645, 1646, 1647. Písemnosti vztahující se k jejímu skonu i poslední vůli a dědictví pocházejí z let 1641-1663, neboť mnohé z nich se týkají administrativy po jejím skonu v souvislosti s dlouhodobým projednáváním jejího dědictví.

Z r. 1637 pochází konvolut spisů souvisejících s narozením a se křtem princezny Anny Alžběty, z r. 1638 je pak gratulace princezně Anně k příležitosti prvního výročí narození její dcery, z r. 1642 jsou pak kondolence k úmrtí a k pohřbu uvedeného knížecího dítěte. Jde o obdobné listy, jaké si vyměňoval kníže Jindřich Václav se svým bratrem Karlem Fridrichem ohledně narození a skonu svého synáčka, k jehož úmrtí kondolovali i D. Nostitz a M. Thomas z Břehu, takže tu v rodině olešnických knížat nešlo o záležitost ojedinělou.

V r. 1593 se v rodině Karla II. narodil syn Karel Fridrich, který byl pak jako čtyřicetiletý jinoch v r.

1617 představen ve Vratislavi císaři Matyášovi, kde mu přísahal věrnost. O jeho finančních povinnostech k olešnickému úřednictvu se píše v r. 1622 a hned z dalšího roku 1623 jsou zřejmé jeho další hospodářské povinnosti stran placení pohledávek za zboží a za různý materiál, jenž byl poslán na olešnický knížecí dvůr; v r. 1633 byl vystaven přehledný účet všech výdajů.

V r. 1624 děkoval vratislavský biskup Karel do Olešnice za tamní gratulaci k jeho cestě do Španělska. Bohatá je korespondence olešnické knížecí rodiny a rady z let 1613-1646, kdežto z let 1644-1647 pochází kondolence různých vojenských hodnostářů i šlechty ve Slezsku k řadě úmrtí v této rodině.

V r. 1632 obdržel Hans Georg Langenau, jakožto knížecí vyslanec na dvoře v Břehu, instrukce o vojenských záležitostech v bojích ve třicetileté válce ve Slezsku a též přípisy o místních událostech. Těchto se týkají i relace faráře N. Hermanna z Vratislavi, Davida Belena z Bernstadtu (Bierutów) Jiřího Seidla z Olešnice, Domiciána Vitzhina z Ecl stadtu. Většinou v nich jde o stížnosti na chování saských důstojníků. Z r. 1644 pochází dopis Heleny z Dombnitz z vratislavské farnosti adresované Karlu Fridrichovi. Z let 1644-1647 je korespondence s hlavním zásobovatelem J. Tiescheldem adresovaná knížeti, a z r. 1646 pochází zpráva lékaře dr. Georga Rumbauma o chorobě knížete Karla Fridricha. Na přelomu let 1646 a 1647 psal uvedený feudál knížeti Jiřímu o přípravě své poslední vůle. Mezi akty z posledních let života Karla Fridricha se nachází i žádost dr. Samuela Kreinera, dále jsou tu uloženy i dopisy kněžny Žofie Kateřiny jejímu bratru Karlu Fridrichovi a také listy knížete Jiřího III. témuž olešnickému pánu spolu s dopisy knížete Jana Kristiána z Břehu Karlu Fridrichovi o úmrtí Jana Viléma Saského-Cleveberg a jiné.

Z let 1637-1646 pocházejí dopisy knížecích bratrů Jiřího, Ludvíka a Kristiána, z let 1645-1646 jsou pak dva dopisy knížete Karla Fridricha knížeti Silviovi Nimrodovi, z r. 1625 jsou zachovány listy bramborského markraběte Jana, z let 1646-1647 listy Jiřího Rudolfa Karlu Fridrichovi aj. Z let 1624-1628 je zachována korespondence mezi Olešnicí a falckrabětem Jiřím Gustavem ze Zweibrücken-Lauteneck, v letech 1644-1646 psal Karel Fridrich Anně Uršule, manželce Jindřicha Václava. Z let 1634-1641 je doložena listovní výměna mezi knížetem Karlem Fridrichem a kurfiřtem Janem Jiřím Saským.

V době 1625-1645 korespondovala kurfiřtka Magdalena Sibilla, manželka Jana Jiřího I. Saského, s Olešnicí, kdežto Dorota, kněžna saská, převorka v Quedlinburku, se svým švagrem Karlem Fridrichem v r. 1643. V témže roce obdržel týž feudál i listy od kněžny Žofie Alžběty Saské a od Jana Filipa Saského z Altenburku v r. 1625. V r. 1643 mu psal i kníže Albrecht Saský-Zülich. Kníže Karel Fridrich nechal si pořídit opisy svých dopisů, jež psal svému švagrovi

Vilému Saskému-Altenburku. V r. 1647 psal témuž rovněž kníže Manfred Württenberský, kdežto o pět let dříve korespondoval týž s císařským generálem knížetem Františkem Albrechtem Saským-Lauenburkem.

V r. 1645 si psal Karel Fridrich s Kristiánem z Anhaltu, v letech 1643-1646 s knížetem Arnoštem Saským. Z let 1643-1647 jsou dochovány odpovědi Karla Fridricha řadě světských mocnářů a jejich radům, z r. 1645 pocházejí pak zprávy o jeho jednáních s vévodou Kristiánem z Anhaltu a jsou tu rovněž listy císařských vysokých úředníků, kdežto z dalšího r. 1647 pocházejí zase relace o skonu Karla Fridricha zaslané císařské dvorní kanceláři. Pozůstalostní řízení po něm se protáhlo až do konce r. 1658.

Z r. 1647 pocházejí různá osobní akta knížete vztahující se k zesnulému a k princezně Barboře Markétě, z r. 1647 je pak korespondence kněžny Alžběty Marie (1625-1686), poslední Münsterberkovny, s Jiřím II. ze Břehu ohledně otevření závěti jejího otce a relace o dědických jednáních starší datace. R. 1618 se týká seznam pozvaných na svatbu Karla Fridricha do Olešnice, zejména hostí ze Saska a z let 1618-1621 jsou pak spisy o sňatku Karla Fridricha s kněžnou Annou Žofií Saskou z Altenburku. Z r. 1618 pochází i výpočet vdovského věna kněžny Anny Žofie.

Hospodářských záležitostí se týká různá korespondence. V r. 1675 byly ze Saska odeslány do Olešnice mnohé stříbrné předměty a mobiliář, v letech 1622-1631 jednaly kněžna Anna Žofie s Arnou Magdalenou z Kesselu ohledně 1200 zl. V letech 1618-1637 pak Anna Žofie s bratry Janem Filipem, Janem Vilémem a Fridrichem Vilémem II. rovněž o ekonomických věcech.

V r. 1640 psal kníže Karel Fridrich vratislavskému lékaři dr. Michaelu Döringovi ohledně nemocné kněžny Anny Žofie, jež v r. 1641 zesnula. Byly vybrány osoby, které měly při vystavení její tělesné schránky a při pohřbu držet ve dne i v noci čestnou stráž.

Písemnosti z let 1675-1677 se týkají altenbursko-eisenašských knížecích dědických věcí.

V letech 1621-1635 korespondovala kněžna Anna Žofie se svým manželem Karlem Fridrichem, z r. 1621 je dochován koncept dopisu jmenované kněžny Alžběty Magdalény s její snachou Annou Žofií a z téhož roku jsou i dopisy knížete Jinřicha Václava této jeho švagrové, které psal i v r. 1632 kníže Kristián z Břehu. Pět let nato v r. 1637 stylizovala dopis sasko-altenburskému kancléři z Osterhausenu, kdežto její muž Karel Fridrich v r. 1639 vládním radům olešnického knížectví ohledně záležitostí své choti.

V r. 1640 napsal knížecí rada Zachariáš Hermann gratulaci kněžně Anně Žofií. Písemnosti z r. 1642 se většinou vztahují ke druhému sňatku knížete Karla Fridricha se Žofií Magdalenou z Lehnice-Břehu

(zemř. 1660); v letech 1642-1648 probíhalo jednání ohledně jejího věna a v r. 1643 o jejím vdovském podílu. Písemnosti z let 1643-1661 informují konkrétně o celém jejím majetku a o nákupu jejího podílu po její smrti. Z let 1645-1659 se dochovaly kontinuálně její novoroční gratulace knížeti Arnoštu Saskému. Z roku 1646 pochází obsáhlý výtah z poslední vůle Karla Fridricha obsahující zejména položky týkající se jeho choti; z let 1646-1657 je pak soupis jejího věna a peněz z let 1641-1646 i její soukromé dopisy. Kníže Karel Fridrich se sám vyjadřoval ke jmění obou svých dědiček v r. 1642, tj. své druhé choti Žofie Magdalény a dcery z prvního manželství Alžběty Marie (1625-1686).

Pozůstalostní jednání po smrti kněžny Žofie Magdalény probíhalo v letech 1660-1661, kdežto řízení týkající se pobytu a odchodu švédského vojenského oddílu v Olešnici v letech 1646-1649 jsou dokumentována řadou spisů, a to za nemoci knížete Karla Fridricha. Soupis šperků kněžny Alžběty Marie pochází z let 1636 a následujících, stejně jako soubor gratulačních listů zasílaných jí Josefem Schebem.

Listy týkajících se knížete Silvia Nimroda, jejího chotě od r. 1647 pocházejí z let 1645 až 1646; psal je většinou kníže Fridrich Vilém Saský; též Silviovu dopisoval vévoda Eberhard z Württemberku v letech 1645-1646. Nedatovaný je memoriál knížete Silvia Nimroda, kdežto z let 1647-1655 pocházejí různá oznámení, gratulace a mnohé jiné dopisy Karlu Fridrichovi Münsterberskému z Olešnice, Silviu Nimrodovi a jeho choti kněžně Alžbětě Marii. Rodinné kondolence a gratulace uzavírají konvolut těchto spisů z let 1647-1683 představující závěrečnou část soukromého archivu knížat Münsterberských z Olešnice, potomků krále Jiřího. Na něj pak navazuje listinný materiál dědiců těchto feudálů, knížat württemberských z Olešnice, k nimž na přelomu 19. a 20. století patřila i rodina svobodných pánů von Neurath.

Rodinný archiv knížat Poděbradských v linii Münsterberské a Olešnické během dvou set let ukazuje nejen na mimořádně důležitý vývoj této původně české rodiny ve Slezsku, na její národnostní i regionální mutaci: ve třetí linii přestali mít zájem o záležitosti v Českém království tito potomci kališnického krále Jiřího z Poděbrad, kteří ještě v první linii přešli všichni ke katolictví, a posléze se poněmčili, a to zejména tím, že si brali za manželky princezny z knížecích rodů v Německu. Toto signalizovalo již v předbělohorské době zcela jiný vývoj šlechty ve Slezsku, než jaký byl v Čechách a na Moravě; k analogickému vyrovnání docházelo po r. 1620, kdy Slezsko nebylo postiženo represemi jako Čechy a Morava. Zato však dynastické svazky s německými rody vedly tuto zemi k vratislavskému míru v r. 1742, když již předtím slezská šlechta vítala Hohenzollerny a zejména Bedřicha II. daleko radostněji než představitele České koruny, vídeňské Habsburky.

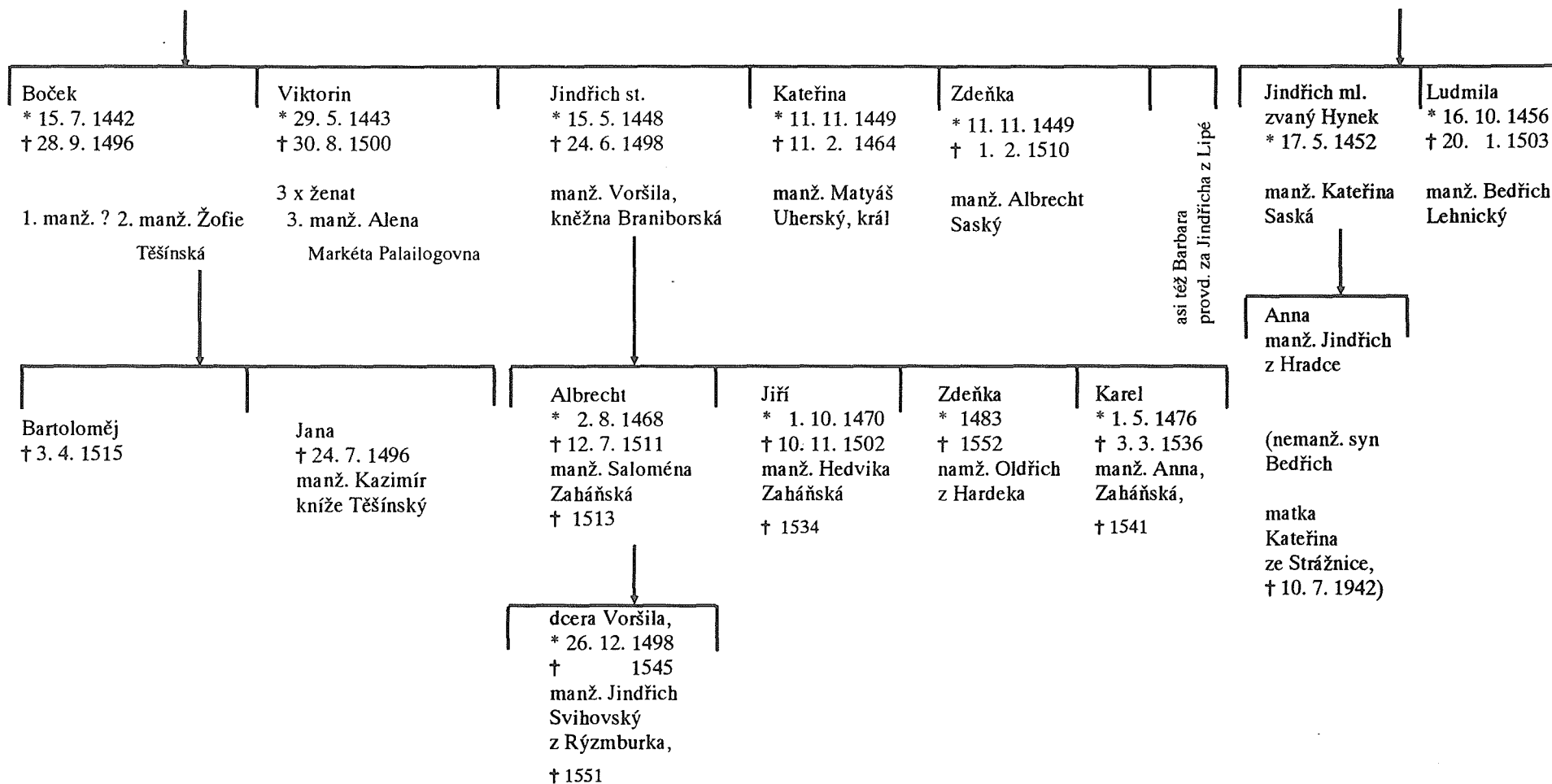
Tabulka I

Rozrod Münsterbersko-Olešnických Poděbradů

Jiří z Poděbrad, český král
 narozen 23. 4. 1420
 zemřel 22. 3. 1471

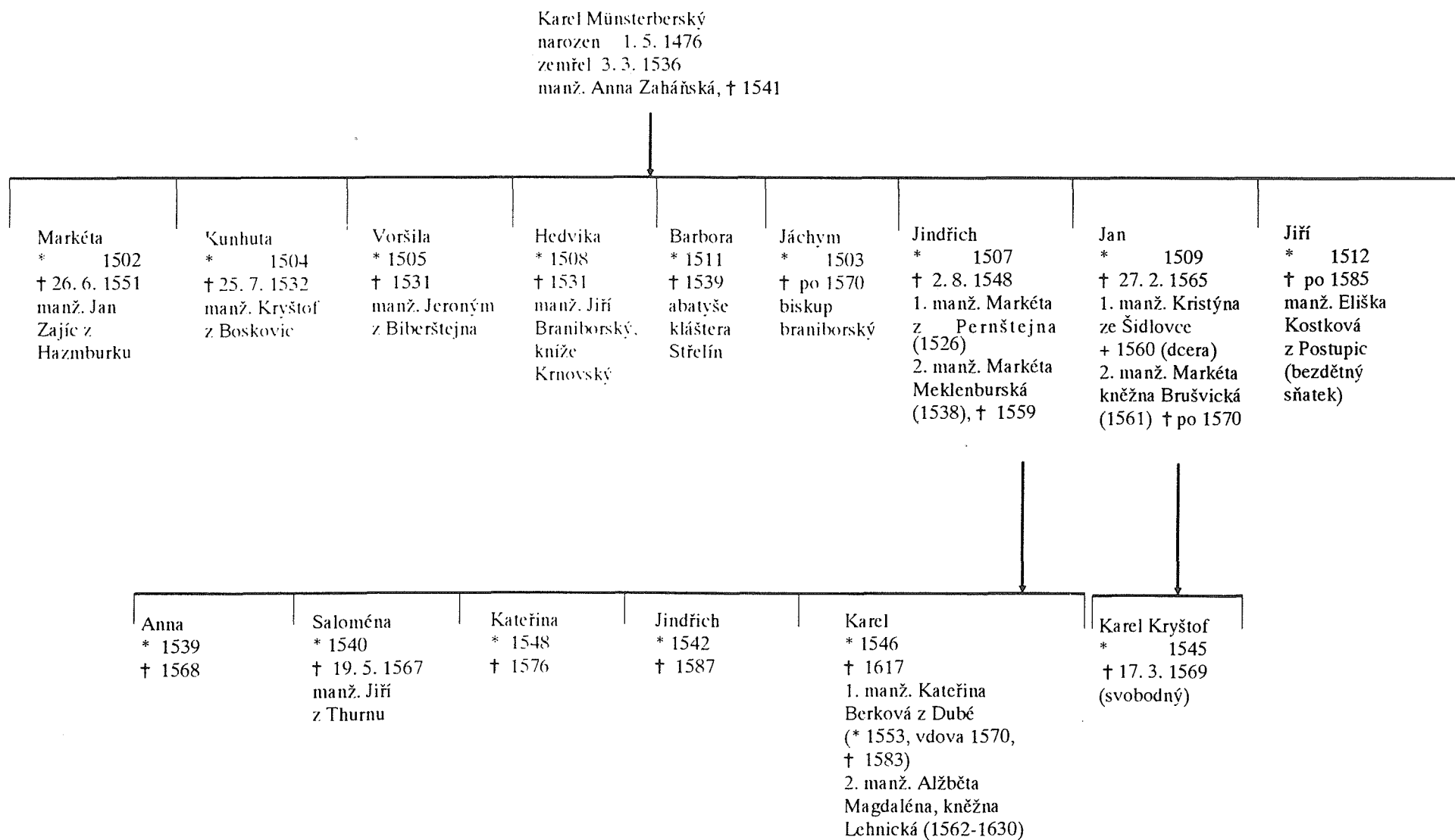
1. manž. Kunhuta ze Šternberka
 narozena 18. 11. 1425

2. manž. Jana z Rožmitálu
 zemřela 12. 11. 1475

Tabulka II

Rozrod potomků Karla I. Münsterberského, vnuka krále Jiřího

Tato tendence zrála ve Slezsku již v předbělohorské době a je nutno ji právě v těchto spisech poznat. Pád Slezska do rukou pruských králů vedl i ke vzniku rakousko-české dvorské kanceláře v r. 1749 a také ke zvýšenému vlastenectví v českých zemích, a konečně i k národnímu obrození.

Balbínovy myšlenky o českém státě skládajícím se ze tří zemí z Čech, z Moravy a ze Slezska-podporoval ještě ve dvacátých letech slezský historik Fridrich Wilhelm Sommer ze Sommersbergu (1698-1756), který jako první z olešnického archivu odborně těžil. Avšak jako vratislavský starosta ve čtyřicátých letech 18. století se plně postavil na stanovisko Hohenzollernů, pokud jde o inkrustaci Slezska do rámce pruské koruny. Těmito všemi zřeteli je olešnický poděbradsko-münsterberský archiv nad jiné závažný a důležitý, to jak pro dějiny slezské, tak i české a německé, zejména však pro evropskou genealogii.

P o z n á m k y :

- 1) August Sedláček, Die altböhmischen Bestände des Oelser Archivs. In: Sitzungsberichten der Königlich böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften, Praha 1887, s. 54-71; týž, Münsterberská knížata (slovníkové heslo), Ottův slovník naučný, XVII, Praha 1901, s. 396-398.
- 2) První, kdo v tomto archivu studoval, byl Fridrich Wilhelm Sommer ze Sommersbergu ve dvacátých letech 18. stol., který z něho otiskl v *Silesiarum rerum scriptores aliquot adhuc indediti...*, Lipsko 1729, i některé listiny, jež přeložil vesměs z češtiny do latiny. Dalším badatelem byl František Palacký, jenž z něho otiskl v *Archivu českém* (I, 1840, s. 298-319) několik dalších listin; v jeho šlépějích pokračoval August Sedláček (ČČM 1887, s. 517-520) a zejména Josef Emler (AČ XIV, 1895 a XV, 1896). Nikdo z nich však blíže neanalyzoval genealogické vazby Münsterberských a Olešnických Poděbradů kromě zmíněné stati Augusta Sedláčka, cit v pozn. 1, v Ottově slovníku naučném. O tomto archivu srov. i Wanda Turónová, *Slezský sborník* 56, 1958, příloha k č. 4, s. 1 - 16.
- 3) Bedřich Šindelář, *Hon na čarodějnice, Západní a střední Evropa v 16. a 17. století*, Praha 1968.
- 4) Srov. i románové zpracování Václava Kaplického, *Kladivo na čarodějnice*, Praha 1963.
- 5) Srov. A. Sedláček v OSN, cit. v pozn. 1.
- 6) Tamtéž.

7) Alois Vojtěch Šembera, *Historie pánů z Boskovic a potomní držitelé hradu Bozkovského na Moravě*, Brno 1836, 2. vyd. Vídeň 1870; Jan Skutil, *Boskovické listiny a listy*, Boskovice 1972, s. 44 - 47.

8) Sr. naposledy Josef Válka, Karel starší ze Žerotína (1564-1636). *Z kralické tvrze* 13, 1986, s. 1-7; Jan Skutil, Karel starší ze Žerotína - epistolograf, tamtéž, s. 89-92; Karel starší ze Žerotína, *Z korespondence. Vybrala a uspořádala, předmluvu napsala... Noemi Rejchrtová*, Praha 1982.

9) Jaroslav Pánek, *Poslední Žerotínové a Morava*, *Z kralické tvrze* 15, 1988, s. 7-25.

Exkurs I

Olešnice

Olešnice (český Olešnice, něm. Oels), město ve Slezsku ležící severovýchodně od Vratislavi bylo kdysi ústředním tržištěm a hradem někdejšího olešnického knížectví. Patřilo do skupin knížectví hlohovských. Ve 13. stol. tvořily toto knížectví kromě Olešnice Bierutov (Bernstadt), Kozle, Bytom, Kouty (Kauth) a Glivice. Ve druhé polovině 15. stol. zanikala ve Slezsku lenní knížectví, když vymřely linie slezských Piastovců, a stávala se prakticky dědičnými léna české koruny na základě smlouvy z r. 1329, v r. 1492 přešla Olešnice prostřednictvím Vladislava Jagellonského do rukou knížat Münsterberských a hrabat Kladských - synů Jiřího z Poděbrad. tehdy se olešnické teritorium skládalo ze čtyř center; Třebnice (Trebmitz), Olešnice (Oels), Bierutov (Bernstadt in Schlesien) a Volčín (Wolczyn, Kronstadt u Kluczborku).

Městská práva obdržela Olešnice v r. 1255; Konrád I. tu v první polovině 14. stol. zbudoval gotický zámek z původního kastelánského hrádku z doby kolem r. 1247. V letech 1542-1563 byl přebudován za Jana z Poděbrad Münsterberského v rozsáhlý renesanční čtyřboční palác s arkádami, jenž byl přestavován ještě v letech 1589-1600 a později v 17. a v 18. století, kdy bylo město významným střediskem protestantských tisků. V gotickém chrámu v zámku byla v r. 1698 zbudována kaple s rodinnou hrobkou, v níž byly uloženy rakve Münsterberských Poděbradů.

V r. 1742 v důsledku vratislavského míru byla Olešnice připojena k Prusku, v r. 1945 k Polsku. Město mělo v r. 1964 dvacet tři tisíc obyvatel a představuje průmyslové centrum na výrobu železničních kolejí, též obuvnického průmyslu, s dřevařskou a potravinářskou industrií. Z historických památek kromě zámku připomínáme ještě mariánský a svatojiřský kostel ze 14. - 17. stol., barokní chrám sv. Trojice (1744), klasicistní radnici (1826), věž ze 16. stol. a torzo hradeb ze 14. stol. s několika branami, z nichž je nejvýznamnější Vratislavská.

Exkurz II

Münsterberk (nyní Ziębice)

Město nad řekou Olavou v Dolním Slezsku poblíž Zabkowic (dř. Frandenberk též Frankenštejn) mělo v r. 1890 zhruba 52.000 obyvatel, v r. 1969 jen 10.700.

Tržiště bylo v Münsterberku již před r. 1243, městská práva měl však ještě starší před r. 1266; od r. 1322 se stal hlavním knížecím sídlem, v r. 1336 lénem Čech, i když ještě nadále patřil slezským Piastovcům, kteří vymřeli v r. 1428 knížetem Janem zabitým husity. Nato se stal Münsterberk majetkem rozličných rodů, např. Púty z Častolovic v letech 1429-1443, pak knížat opavských, načež jej pak získal Jiří z Poděbrad ještě jako správce země České v r. 1453. Jeho potomkům patřil do r. 1569, kdy byl prodán slezským stavům. R. 1654 udělil Münsterberk český král Ferdinand I. jako korunní české léno Auerspergům. V r. 1742 připadl Münsterberk v důsledku vratislavského míru Prusku, v r. 1945 Polsku.

Münsterberk byl od 14. století střediskem tkalcovství, pivovarnictví a bednářství; jeho čilý rozvoj přerušila však změna obchodních cest v 15. a v 16. století a značné zničení města za třicetileté války; k hospodářskému oživení města došlo počátkem 19. století; v letech 1818-1932 byl Münsterberk sídlem okresu, v r. 1872 získalo město železniční spojení s Vratislaví. Nyní je střediskem potravinářského i spotřebního průmyslu, pivovarnictví a cukrovarnictví.

Z historických pamětihodností je zde farní kostel z let 1265-1275 s pozdně gotickým presbytářem (1477-1504), pozdně barokní kostel (1726 až 1730), klasicistní evangelický chrám (1796-1798); zachována jsou torza městských hradeb z konce 13. do poloviny 14. stol. a Pačkovská brána ze 17. stol. Regionální muzeum je zbudováno na zbytcích raně gotické architektury.

Exkurz III

Frankenberg, též Frankenštejn (nyní Zabkowice Śląskie)

Město leží nad řekou Budzowkou, přítokem Nisy Kladské, na Sudetském předhoří. Má zhruba 13.000 obyvatel a je centrem elektrotechnického, sklářského, cukrovarnického a dřevařského průmyslu. Představuje významný železniční a silniční uzel v Dolním Slezsku.

Ve městě se nacházejí zbytky farního gotického kostela ze druhé poloviny 14. století budovaného do prvé poloviny 15. století a ukončeného stavebně v 19. století. Dále je zde někdejší klášterní dominikánský kostel z let 1655-1669 s věží z r. 1714 a barokní stavba klášterní komunity z r. 1687 se stavebními pozůstatky z doby gotické a též ruiny pozdně gotického a renesančního zámku knížat Münsterberských z let 1522-1532, který byl jejich rezidencí. Byl zbudován z původního hradu patřícího Piastům; v r. 1428 jej dobyli husiti. Město obdrželo městská práva před r. 1287, v r. 1298 získalo právo skladovat sůl. Od počátku novověku bylo významným střediskem soukenické práce ve Slezsku. Jsou zde dochovány i fragmenty městských hradeb s baštami z poloviny 14. až do počátku 15. století. Po r. 1742 bylo město i jeho okolí vystaveno silnému germanizačnímu tlaku.

Das Familienarchiv der Münsterbergischen Poděbraden aus dem 16. und 17. Jahr. als genealogische Quelle.

Der Artikel beschreibt ausführlich die erhaltenen Schriftstücke der Nachkommen des böhmischen Königs Georg von Poděbrad - der Fürsten von Münsterberg - aus dem 16. und 17. Jahr., die nun in dem Staatsarchive in Wroclaw aufbewahrt sind. Sie dokumentieren reiche Kontakte der Münsterbergen nicht nur gegenseitig, sondern auch mit den herrscherischen und fürstlichen Häuser der ganzen Mitteleuropa.

MK

Eduard Bejček

Hornické švancary

O hornické symbolice v heraldice jsme již několikrát v našich pracích pojednali. V této stati se jedná o hlubší osvětlení jednoho z významných hornických symbolů, a to hornické "švancary".

Hornická sekerka, všeobecně známá pod názvem švancara, je nejenom rozšířeným symbolem hornického stavu, ale je také významnou heraldickou figurou, spíše nářadím v rukou štitonošů apod.

Je skutečností, že nejčastějším hornickým symbolem jsou kladívka zvané "fajslíky" nebo "šlíggle". Zde nejde ovšem o pracovní nástroj a jeho zobrazení v heraldice. Ale "švancary" jsou spíše odznakem moci a práv i prostých horníků a z toho zejména vyplývá neobyčejný význam tohoto symbolu, se kterým se setkáváme ve všech možných výtvarných podobách. Hornická hůl zv. "švancara" je významným doplňkem horních a církevních staveb, kde figurky horníků mají v rukou zmíněné hornické sekerky. Například v chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře je figura středověkého havíře se švancarou, saské svícny s havíři jsou opět vyzbrojeny švancarami, průvody havířů na parádách jdou ve slavnostních krojích se švancarami atd.

V muzejních sbírkách většiny hornických regionů najdeme početné soubory "švancar" (slovensky "fokošů") velmi různého provedení. Přesto ovšem švancary zůstávají poněkud zahaleny tajemstvím svého vzniku, funkcí a účelu již proto, že hlavní montanističní spisovatelé hornického stavu i prací v dolech se o ni nezmiňují.

Tato studie je pokusem o hlubší osvětlení vzniku i použití švancar ještě dříve, než přešla vysloveně k symbolickému a stavovskému pojetí parádní sekerky, pro nás srovnatelné například s chodským čekanem. Doposud není jasné, kdo a kdy zavedl termín švancara do českého hornického stavu, ale lingvisticky můžeme vystopovat používání tohoto termínu nejméně po dobu 200 let.

V glosáři středověkých pojmů se uvádí tradiční vývoj švancary od předchůdce bradatice přes širočinu.²⁾ Vzniká zde ovšem řada pochybností, protože tvarově staré švancary se podstatně liší od předcházejících typů seker. Uvedme si tři základní jazykové hypotézy, vysvětlující si pojem švancara:

- a) Švancara může být odvozena od slova der Schwan = labuť, schwāne = labutě. A skutečně staré švancary mají opravdu spíše tvar labutě se zdviženým krkem a nemají příslušně zaoblené ostří, jak uvádí některé slovníky a encyklopedie.
- b) Někteří autoři (K. Valta) ve slovníku hornické mluvy odvozují švancaru od německého der Schwanz = ocas, neboli vyjadřuje skutečnost, že švancara

je sekerka s ocáskem zvednutým nahoru. Tato jazyková vazba má svůj opodstatněný význam.³⁾

- c) Švancara jako pojem v posledním slovníkovém vysvětlení pochází od německého slova Schweizerhacke = švýcarská sekerka, či švýcarská hůl se sekerkou. Nakonec se tedy ukazuje, že švancara, lidově zvaná švejcar, je ve skutečnosti odvozenina či spojení dvou slov der Schweizer = Švýcar a die Hacke = motyka, sekerka. A jako švýcarská sekerka nás již zavadí svým vznikem do německy mluvících zemí, zejména na jih Evropy.

Abychom mohli dospět k nějakým souhrnným závěrům, je nezbytně nutné podívat se na švancary ze tří úhlů pohledu:

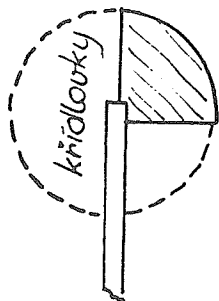
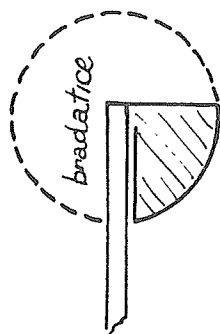
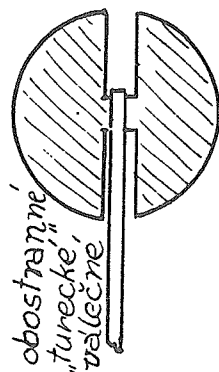
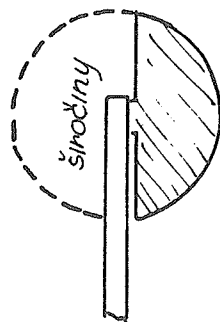
Především musíme vycházet z toho, že předchůdce parádní sekerky bylo skutečné nářadí, byť třeba velmi specializované. A sekery patří mezi vysloveně historicky základní lidské nářadí a v průběhu dějin se sekery velmi specializovaly pro různé použití při stále náročnějším opracování dřeva. Staré vzorníky seker někdy nabízejí až 120 druhů tohoto nářadí.⁴⁾ Tedy vycházíme z předpokladu, že předchůdcem švancary je původní sekernické nářadí s využitím vrchní části ergonomické kružnice, čtvrt břitu, tzv. lipice, neboli střihovací sekery.

Druhé podstatné hledisko historického pohledu na švancary spočívá v tom, že také sekery byly válečným nářadím, bojovým prostředkem, dokonce někdy se zvláštní úpravou, modifikací jak pro použití jezdecky, tak i pěchoty. A hornická švancara také byla původně zbraní určenou nejen k osobní ochraně, ale také zbraní pro ochranu dopravované cenné rudy obvykle na kutistích, které nezdávka byly vzdáleny od lidských obydlí. Tedy hornická švancara v sobě spojuje obě předcházející hlediska o jejím vzniku a odvození.

Konečně za třetí se švancary staly odznakem hornického stavu. Snad nejprve hornických specialistů, hornických sekerníků, kteří byli v podstatě inženýry dřevěných horních staveb, zařízení a mechanismů. Těžaři, důlní podnikatelé i vládnoucí šlechta horních měst a regionů si tyto hornické symboly nechala předávat v přepychovém provedení jako odznaky moci. A nakonec hornický stav v různě upravených verzích švancary jako parádní sekery a sekerky začal nosit jako nezbytnou součást slavnostní hornické uniformy.

Ovšem nosit sekeru jako nástroj do práce pro horníka bylo nepostradatelné a také měli sekery všech možných typů a označení. Pochopitelně, že horníci nosili i tyto velmi různorodé sekery i při slavnostních příležitostech, a proto v deponovaných soupravách seker hornických muzejí jsou vedle sebe velmi různorodé sekery, což badatele velmi mátló. Císař Rudolf II. v kutnohorském horním právu z 2.7.1585 se zmiňuje o právu horníků nosit sekeru.

SEKERY

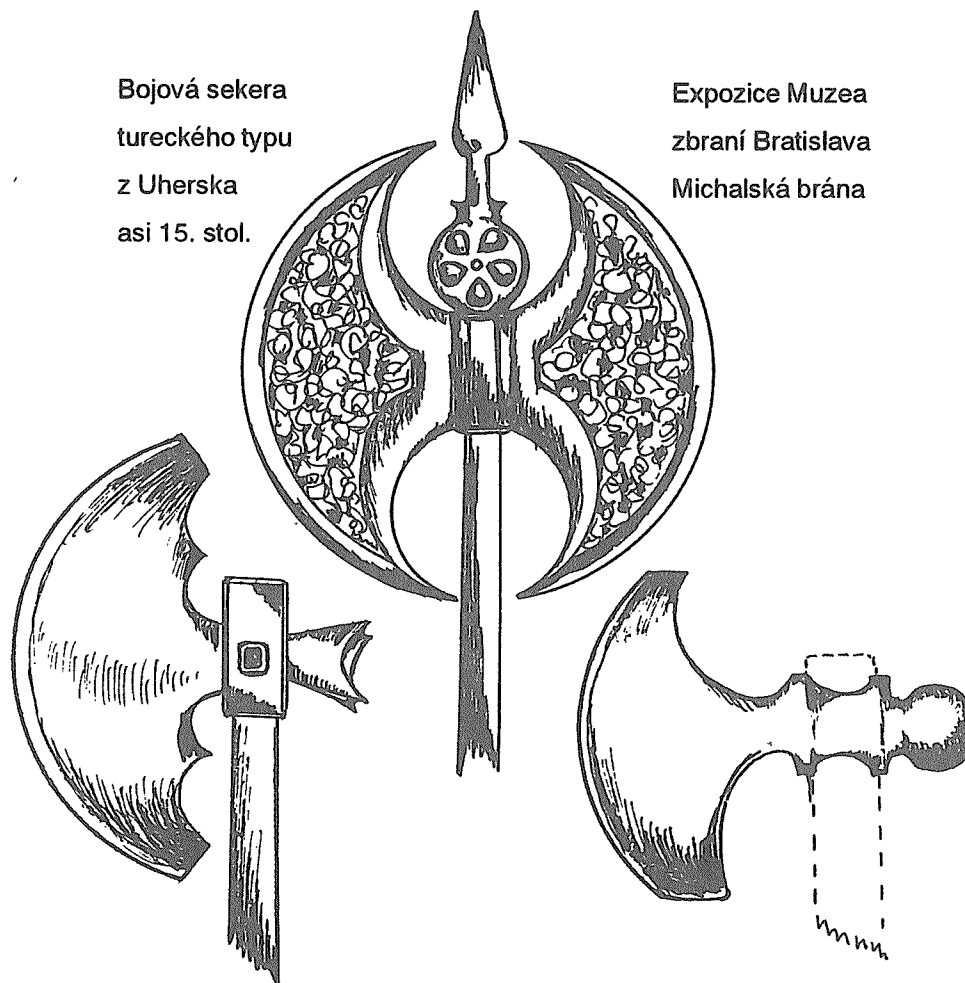

Schematický nákres různých druhů seker vzhledem k funkčnímu použití, tvarovým formám z toho odvozených

BOJOVÉ SEKERY

Bojová sekera
tureckého typu
z Uherska
asi 15. stol.

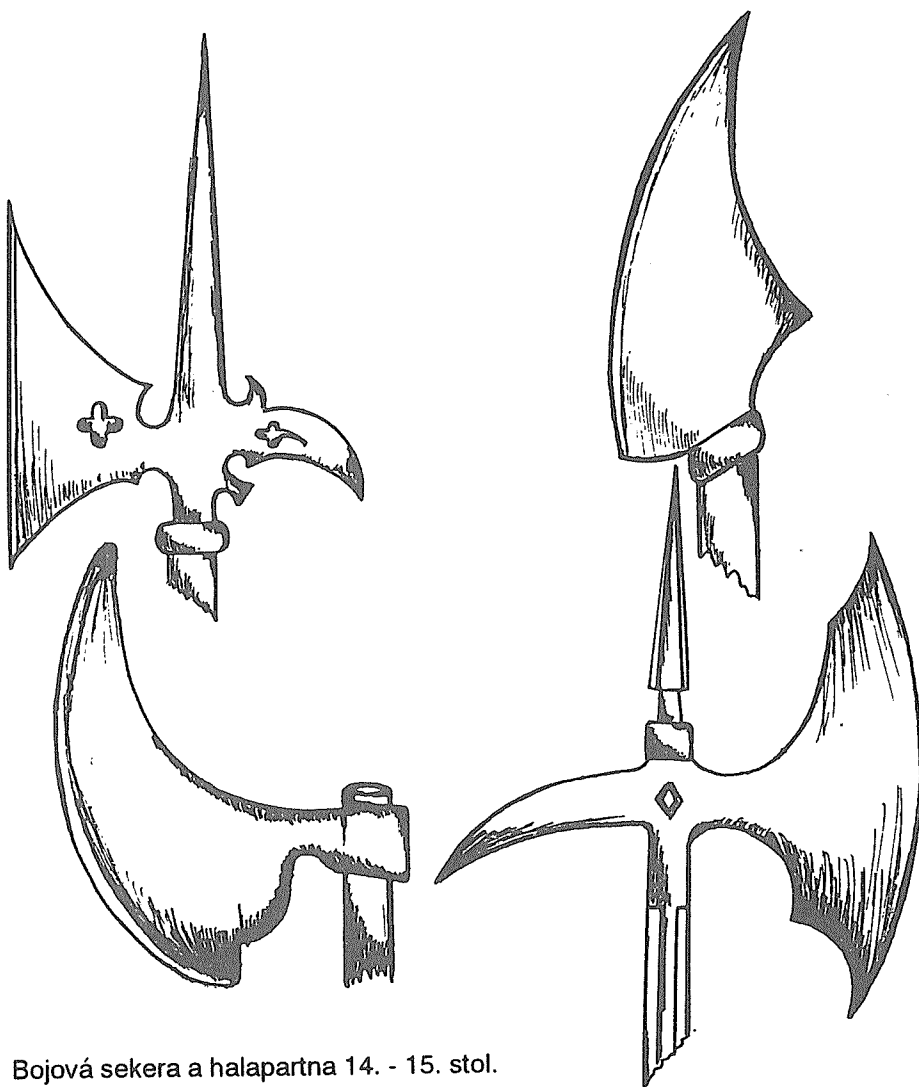
Expozice Muzea
zbraní Bratislava
Michalská brána

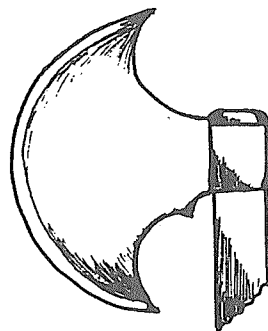
Bojová sekera 14. - 15. stol.
(expozice-zámek Konopiště)

Slovanská bojová sekera
(asi 15. stol.)

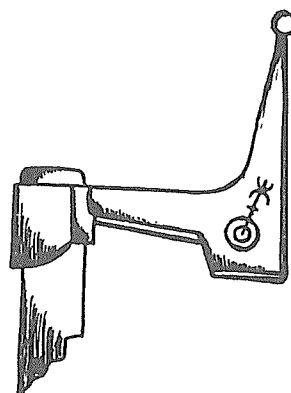
ŠVÝCARSKÉ HALAPARTNY (asi 15. stol.)
 expozice zámek Bojnice

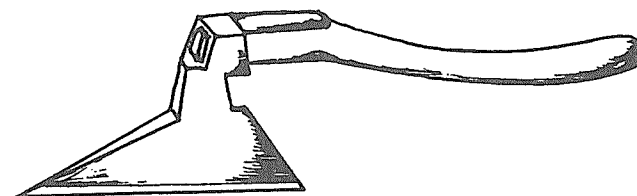
Bojová sekera a halapartna 14. - 15. stol.
 expozice Muzea zbraní v Bratislavě
 (Michalská brána)

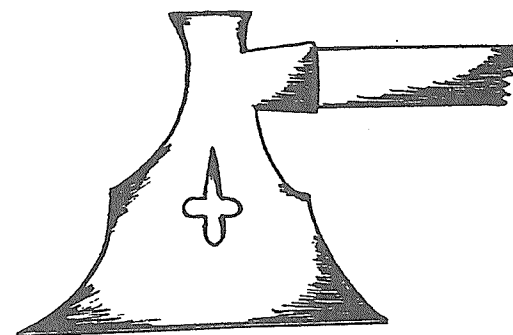
středověká válečná sekera
 (Německo) 15. stol.

upravená válečná
 sekera
 okolo r. 1600
 Expozice Muzea zbraní Bratislava
 (Michalská brána)

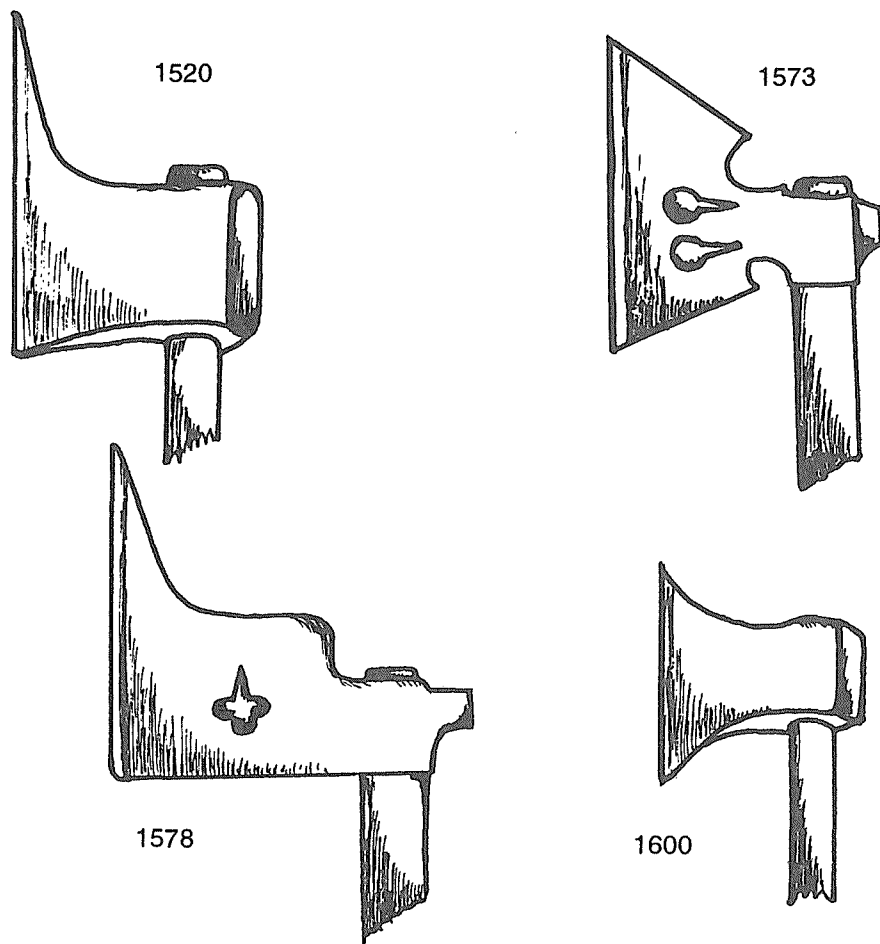

Bojová jezdecká sekera
 (Reiterstreitax
 - konec 15. stol. Německo)

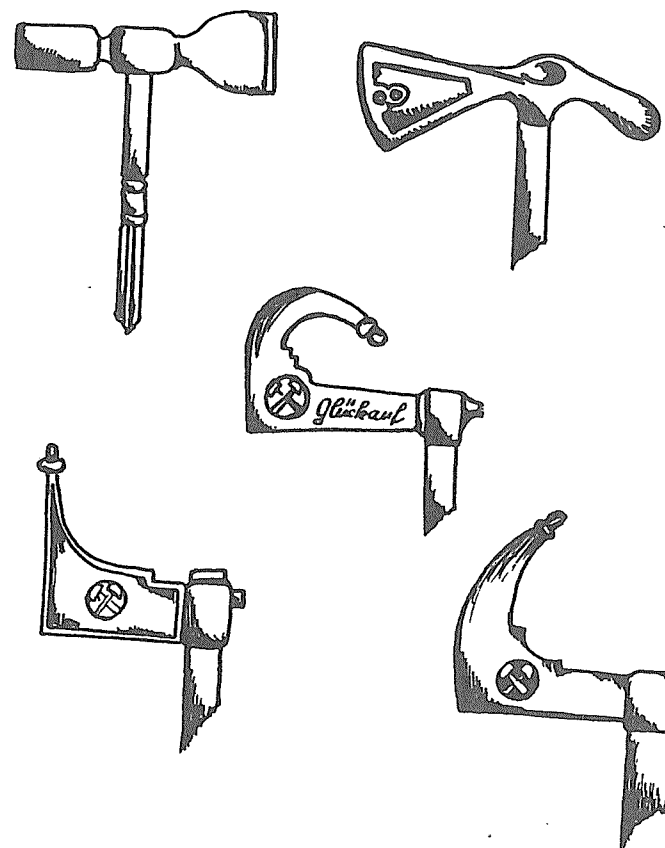
typická specializovaná
 křídlovka, používaná i jako
 válečná i jako teslice
 (asi 14. - 15. stol.)

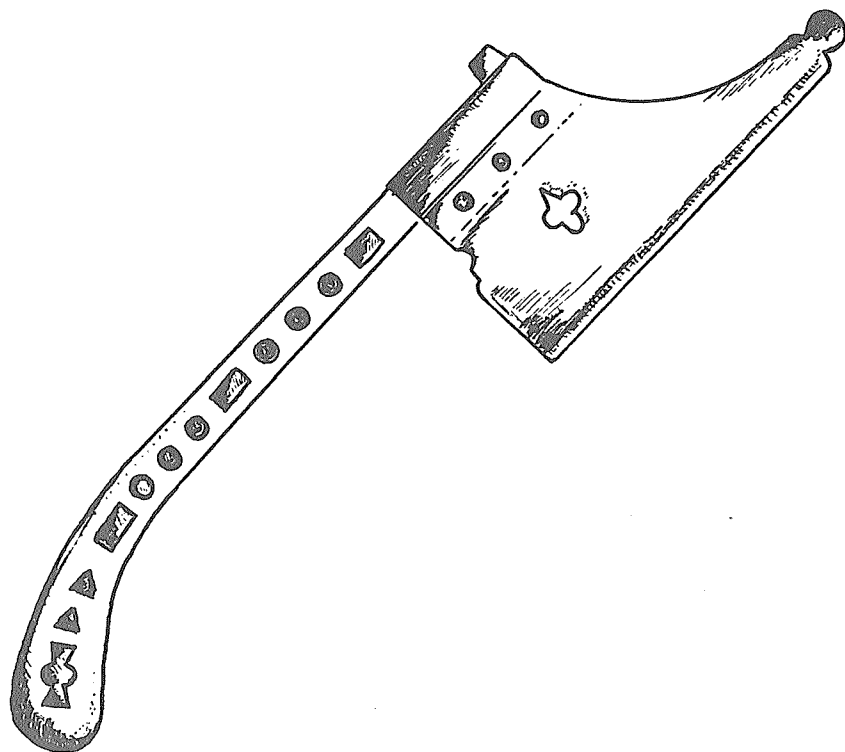
Různé druhy středověkých seker, křídlovek, předchůdců "švancar"
v Německém regionu (Sasko)

Různé druhy sekerek - štajgrovských holí (Steigerhacken),
na Příbramsku nazývaných "švancar", na Slovensku pak
"fokošů".

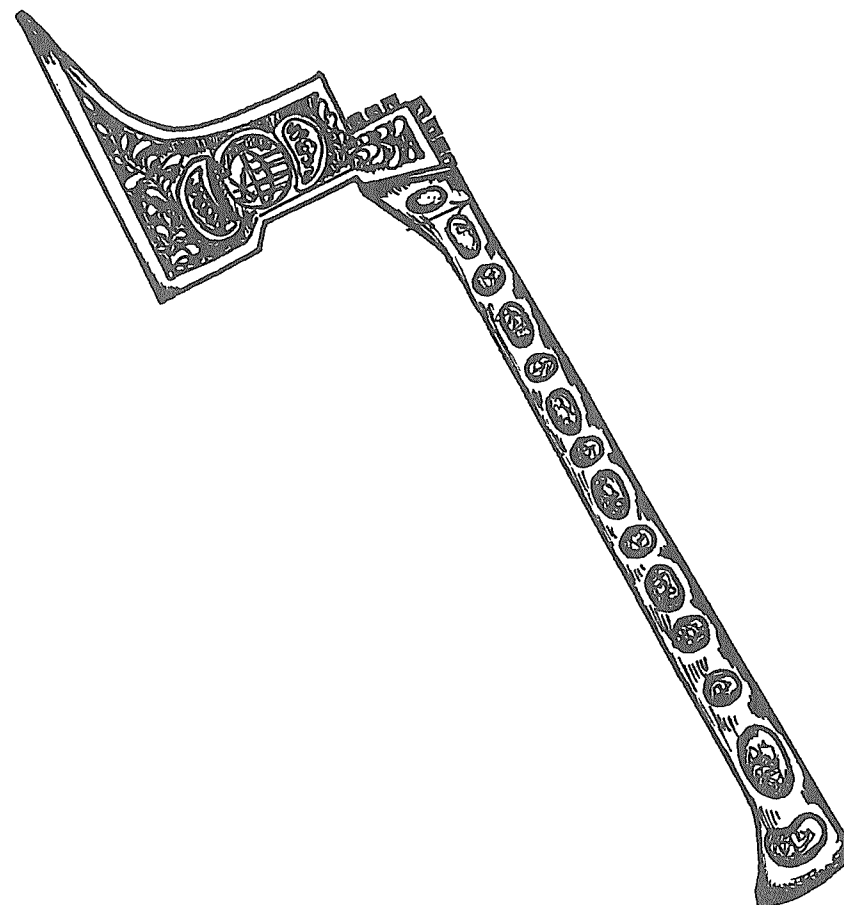
Všechny z 19. stol., (Státní muzeum Zwickau)

Jeden z typů hornických seker, speciálních teslic, upravených již jen pro parádní účely, t. j. čepička na špici ostří a ozdobné knoflíky na tuleji (násadě).

(Expozice Hornického muzea v Aue)

Zlatem a emailovými medailony, vyzdobená hornická sekera (bergbarda) z parádní soupravy kurfiřta Johanna Georga II z let 1675 - 1677.

K soupravě ještě patří kahanec, lovecká brašna a dýka.

(Muzeum Drážďany)

Sekera sloužila horníkům jako zbraň na ochranu, alespoň rozhodně typ švancary.

Otázka původu této sekery byla spíše záhadou. Lze předpokládat, že švancaru, jako speciální bojovou sekeru, přinesli švábští přistěhovalci - horníci někde od Bodamského jezera ze Švýcarska. A odtud název švancara. Pro tuto hypotézu mluví tyto důkazy: Švancara jako hornická zbraň se v českých zemích rozšířila z Příbramska jako nejstaršího horního regionu. A sem zřejmě také byla přinesena. Není bez zajímavosti, že halapartna jako kombinovaná zbraň píky, sekery a háku je původem ze Švýcarska. A na těchto skutečně starých halapartnách je sekerová část právě typu švancary.⁵⁾

Dále v jedné s posledních prací o starých zbraních z 5.-17. stol. se o švancarách hovoří takto:

"Některé rytířské sekery byly celokovové a ostří sekery bylo vyváženo špicí na protilehlém konci. Kovové držadlo končilo na obou stranách hroty. Taková konstrukce, ve které se kombinovalo jedno ostří a tři hroty, zajišťovala spolehlivé použití sekery jako vrhací zbraně. Tyto sekery pocházejí vesměs z 15. století. Jejich název byl "švejcarky". Je zajímavé, že naopak ve švýcarské a německé oblasti byly považovány za českou zbraň. Přesto se nezdá, že by byly u nás masově používány a máme je doloženy pouze v několika exemplářích".⁶⁾

První část tohoto vyjádření je správná, ale závěr je chybný, protože autor zřejmě vůbec nezná švancaru jako hornickou sekeru a zbraň a proto vyvozuje takový nesprávný názor, že se u nás nevyskytují.

V hornických muzeích se nacházejí desítky všech možných seker typu švancary.

Často se ve spojitosti s hornictvem zapomíná na jednu vážnou okolnost a sice, že horníci byli obávanými válečníky. Pochopitelně horní regál je chránil od vojenské služby a vojenských náležitostí, ale nicméně byli nuceni často vystupovat v roli obránce horních měst. Jejich fyzická zdatnost a obratné používání seker bylo několikrát v dějinách kvitováno s povděkem. Tak lze dojít k závěru, že švancara, která se objevila asi v 2. polovině 16. století, byla dřívější zbraň. A byla to nepochopitelně stará válečná zbraň krušnohorských havířů. Např. při povstání v Jáchymově v roce 1525 havíři velmi zdatně bojovali. Ale jsou i starší zmínky o hornících při obraně Freibergu z roku 1040, 1296 a později. Zda již tenkrát bojovali zmíněnými sekerami, není přesně známo, ale hovoří se o nich jako o nepřekonatelných válečnících. To samé platí o obraně Kutné Hory a jiných kutišť v historii horních měst. V roce 1429 havíři bránili Freiberg proti husitům. Ve 30. leté válce se horníci také aktivně zúčastnili bojů. Horníci jako válečníci byli v naší historické literatuře opomenuti a snad i proto nejsou zmínky o výzbroji havířů.

Nejpozději od 17. století je hornická sekera, švancara, nošena jako výsadní právo hornického stavu, kromě nošení uniformy. Po roce 1700 se poměry ustálily a občan již neměl potřebu neustále nosit zbraň, ale havířům tato výsada zůstala. Proto se od těchto dob střídavě mluví o hornické seceře jako ozdobě a zároveň zbraní.

Během let hornická švancara doznala mnoha výtvarných projevů a úprav. A tak se setkáváme s přepychovými švancarami gravírovanými zlatem a zdobenými drahokamy a emailovými medailonky apod. Ale také si horníci vyráběli všelijaké plechové sekerky a parády. Původní sekery se dědily po generaci a tak se zachovaly prapůvodní sekery. V novější době pak švancary doznaly ještě větší stylizace, tak jak je známe z posledního století. Samozřejmě se skupinovým roztríděním a provedením v černé barvě, stříbrné a zlaté pro vrchnost.

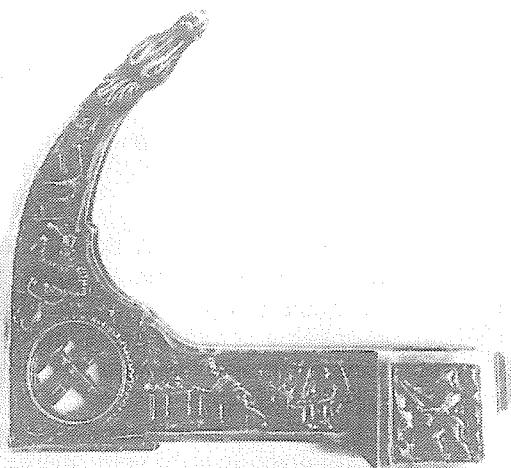
Původní švancara spíše připomíná útočnou jezdeckou sekeru (Streitaxt) se širokou čepelí vzhůru vytaženou a zakončenou špičatým výběžkem umožňujícím protnutí protivníka na dálku i na zemi. Rukověť je krátká a zahnutá tak, aby se dobře držela. K tomu aby nevyklouzla, je její konec bambulovitě zakončen. Takové sekery švancary - se nacházejí ve velkém množství v muzeích Krušnohorska v Aue, Anabergu, Freibergu apod. Ale také v muzeích Kutné Hory, Banské Štiavnice.

Výtvarné skvosty typu švancary byly věnovány jako čestné odznaky hodnosti, které například věnovala v roce 1629 rada města Freibergu synům kurfiřtovým. Dokonce je zde určitý historický dohad, že právě Lorenz von Schöneberg, když byl ustaven báňským hejtmanem, se zasadil o zavedení švancary na parády jako symbolické zbraně hornictva, a to již od roku 1573.⁷⁾

Švancara v reprezentační podobě se také nachází z podstatně pozdější doby na Příbramsku. V hornickém muzeu - skanzenu na Březových Horách jsou uloženy dvě velké stříbrné švancary, které byly věnovány příbramskému hornictvu při příležitosti velké slavnosti dosažení kolmé tisícimetrové hloubky jako poprvé ve světě na šachtě Vojtěch v roce 1875. Na obou velikých švancarách tvarově starého typu jsou mimo jiné v kruhovém poli "fajslíky" s plastickým zobrazením šachet Vojtěch a Lill! Na druhé straně je vyryt text:⁸⁾

"Upomínka na slavnost 1,000 metrů v Příbrami dne 13., 14. a 15. září 1875. Toho času úředníků 45, dozorců 125, dělníků 4.460. Výroba roku 1875 čistého stříbra 20.351 kg, klejtu 2.330.176 kg, olova 1.054.441 kg. Výnos 683.761 zl. 5 1/2 kr. Zdař bůh 1875". Na druhé švancaře je následující text:

"Za panování Jeho c.k. Apoštolského veličenstva Frant. Josefa I. dosáhla roku 1875 Vojtěšská šachta 1.000 metrů kolmé hloubky".

Klasická a typická hornická slavnostní sekerka zvaná švancara Příbramské provenience. Zde se seriově vyráběly dokonce ve třech kovových barvách, černé, stříbrné a zlaté. V tomto provedení a kopiích se rozšířily do českých hornických regionů i na Slovensko. Např. do Banské Štiavnice.

Od 18. století švancary byly více stylizovány tím, že se prodloužila násada, takže se daly nosit přes rameno, ale také opírat se o ně vycházkově jako o hole. Sekerová část se stylizovala, zmenšovala a upravovala pro novou funkci nošení jako ozdoby. Také výzdoba i řadových švancar se vylepšovala a to nejen o tradiční fajslíky, ale celé menší výjevy z hornické činnosti pod zemí. Tento typ švancar je nejznámější a právě tato podoba švancary pak zatemnila původní tvar i funkci sekery, ze které byly dnešní nebo novodobější švancary odvozeny.

Hornické sekery - švancary prošly historickým vývojem od speciálních sekер zvaných u nás teslice. Ale v ergonomii použití sekер spíše využívající vrchní čtvrtiny břitové kružnice sekер vůbec. A proto více vycházející z bojových a nebo i jezdeckých válečných sekер.

Samozřejmě, že horníci pro práci i pro osobní ochranu a obranu cenných rud a kovů používali běžné sekery tesařské, což zmátlo badatele ve snaze objevit původ švancary, a proto se tomu raději vyhnuli. V Sasku se v muzeích nachází mnoho prapůvodních sekер, ze kterých se vyvinula postupně parádní sekerka, jako symbol a odznak hornického stavu. Také lze švancaru označit za výjimečné právo nosit zbraň, i když v posledních stoletích toto poslání ztratila. To je také důvod další stylizace až po švancary, jak je známe dnes. Jsou to spíše vycházkové hole se zvláštním zakončením pouze naznačující původní sekeru. Jsou také bohatě zdobeny fajslíky i výjevy z hornického života. Můžeme také hovořit o švancaře příbramské provenience, která se rozšířila v českých zemích, ale s horníky také na Slovensko.

Měli bychom ovšem jasně odlišit švancary od štajgrovských holí, které hrají úplně jinou roli. Na jedné straně je to jakýsi cepín, malý krumpáček na odlupování horniny, odebírání vzorků důlními dozorcí, také sloužila štajgrům jako hůl pro cesty složitými důlními chodbami a konečně štajgr si potrpěli na zvláštní štajgrovku jako symbol hodnosti důlního dozorce. Pochopitelně, že existenci štajgrovských holí, které jsou původem podstatně mladší (zhruba staré ne více než 100 let), také trochu zatemnila pátrání po původu švancar.

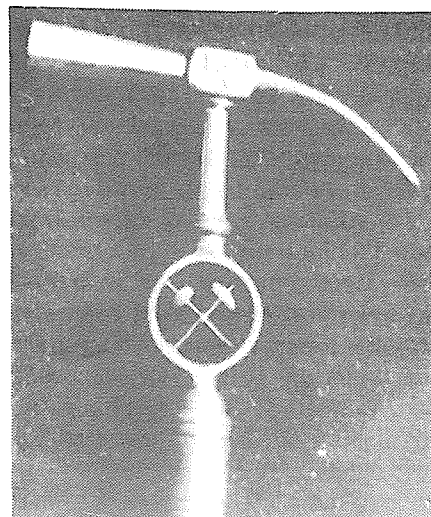
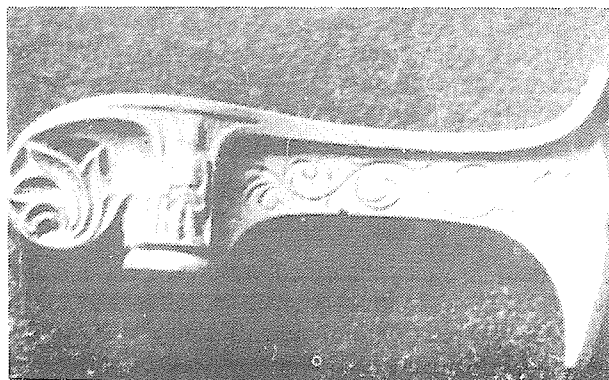
Poznámky:

- 1/ Horní města v Československu, titulní list II. dílu grafických souborů heraldických kreseb J. Cáky - Horní Slavkov, taktéž V. díl - Litrbachy,
- 2/ V. Elznic; Glosář pro rodopisce a kronikáře, Praha 1978, s. 117 - heslo švancara,
- 3/ K. Valta; Po stopách utrpení a slávy hornictva na Příbramsku, Příbram 1936, s. 466,
- 4/ Warthnerův železářský a zbožíznalecký katalog, Vídeň 1885,
- 5/ P. Klučina a A. Romaňák, Člověk, zbraň a zbroj v obraze doby. 5. - 17. století, Praha 1983,
- 6/ Tamtéž, s. 175,
- 7/ Heinrich Anacker; Von Beilen, Barten und Häcken, Berlin 1960, s. 54 - 72,
- 8/ E. Bejček, Historie původu švancary, Hornický káhan č. 31, 17.8.1983,
- 9/ Švancary zásadně odlišujeme od štajgrovských sekер, kterých je v našich muzeích velmi mnoho.

"Švancara" - das bergmännische Bell.

Die bergmännischen Beile - "švancary" - sind durch lange historische Entwicklung seit den wirklichen Beilen bis zu den symbolischen Abzeichen des bergmännischen Standes gegangen. In unseren sowie in ausländischen Museen finden wir eine Reihe ihrer Exemplare, oftmals in der perfekten künstlerischen Gestalt. Dieselben befinden sich auch in Heraldik mancher Bergstädte.

MK

Štajgrovské hole z konce minulého století a začátku 20. století - depozitář Hornického muzea na Kladně.

Ladislav HOSÁK - František SPURNÝ:

Liechtenštejnský hejtman Jan Pařízek z Jestřebí

Obrovský komplex liechtenštejnských statků, ať už šlo o statky kmenové, získané sňatkem s dcerami Jana Šembery Černohorského z Boskovic, či zejména v důsledku pobělohorských konfiskací, nutně potřeboval úředníky, kteří by byli spolehlivou prodlouženou knížecí rukou. Takovým byl i hejtman pozoříckého panství v polovině 17. století Jan Pařízek z Jestřebí.¹⁾

Alols Pořízka z Jestřebí
ryt. řádu sv. Řehoře Velikého
Konstantina sv. Jiří
Mariánský ryt. Německého řádu
rytíř komtur řádu sv. Lazara
* 8. 10. 1906 † 11. 9. 1990

Pocházel ze starobylého vladysckého rodu moravského, neboť s prvním z rodu Pařízků z Jestřebí Michalem se setkáváme v moravských zemských deskách už v roce 1358.²⁾ Jako další příslušník tohoto rodu je uváděn v roce 1386 jistý Predbor Pařízek z Jestřebí, asi Michalův syn či synovec. Šlo o Jestřebí, později Jestřebí (dnes součást obce Jindřichova), které později připadlo k panství náměšťskému a nacházelo se poblíž městečka Velké Bíteše. Území této části jižní Moravy bylo ve 13. století na jihu v

majetku údělných knížat znojenských, severněji pak, nad řekou Jihlavou, v majetku rodu pánů erbu křídla (z Náměště, Meziříčských z Lomnice). Na obou územích měla své statky, vesměs nevelké, řada rodů, jejichž členové patřili původně k hradní posádce zeměpána. Jejich povinností byla především vojenská služba, za ni pak získávali svá drobná pozemková vlastnictví a stávali se zakladateli vladysckých, později rytířských rodů. Takovými byli i vladyskové z Jestřebí, z nichž později vzešel jeden z nejvýznamnějších členů tohoto rodu, už zmíněný Jan Pařízek z Jestřebí.³⁾

Narodil se asi někdy mezi léty 1610 - 1620 z matky Kateřiny Laškovské ze Švábenic. O jeho otci bohužel, z pramenů nic bližšího nevíme, pouze z jeho sňatku s dcerou z poměrně významné moravské rytířské rodiny lze soudit, že nebyl zcela nezámožný.⁴⁾ Jeho syn Jan, podle pozdější titulatury "zvlášť učený," zřejmě studoval na některém z vysokých učení v cizině, mimo nejbližší oblast válečných událostí počátku třicetileté války, neboť ani v univerzitní matrice olomoucké, ani pražské nebo vídeňské univerzity není uveden. Byl asi stejně starý jako jeho pozdější chleboďárce, kníže Karel Eusebius (1611 - 1684), s nímž ho zřejmě pojilo poněkud podobné založení. Syn "kravého Karla", všemocného pobělohorského místodržitele, však politiku ignoroval. Po svých cestách v cizině se sice ujal správy obrovského roduvého majetku, avšak bez velkého nadšení. Byl především milovníkem krásy a vše, co neladilo s jeho zájmem, ho zřejmě vytrhovalo a sráželo do šedé skutečnosti. Nejlépe jeho zájmy dokumentuje skutečnost, že sám napsal knihu "Dílo o architektuře", plnou teoretických úvah nadšeného obdivovatele renesance a renesančního architekta Vignoly i dalších (Palladia aj.), což je zajímavým dokladem postoje vlastně už barokního šlechtice ke kulturnímu dění doby. A tak není divu, že si za správce jednoho ze svých panství vybral člověka, který mu imponoval svým vzděláním a který, jak ještě seznáme, byl zřejmě prochnut humanistickým smýšlením.

Pozořícké panství v polovině 17. století čítalo 14 vesnic a jeden zámek (Nový Hrad, dříve též Nové Hradý, původně samostatné panství; ještě roku 1711 bylo rozlišováno panství pozořícké a novohradské) a bylo největší liechtenštejnskou državou na Moravě až do 1. světové války, neboť mělo úctyhodnou výměru kolem 15 000 ha, z níž ovšem největší část připadala na lesy (14 379 ha).⁵⁾ Nejvyšším úředníkem správy na panství byl hejtman⁶⁾, do jisté míry "prodloužená ruka knížete", jehož instrukcemi a vůlí se řídil resp. v zastoupení pokyny regenta či buchhalterů, Hejtmanovo působení ve správě panství je možno vymezit do dvou sfér: na hospodaření velkostatku a na správu poddanských záležitostí. Nejlépe nám to osvětluje sice nedatovaná instrukce pro pozoříckého hejtmana, která byla s největší pravděpodobností určena přímo hejtmanu Pařízkovi.⁷⁾ Dovídáme se z ní, že musí být katolického vyznání a dávat dobrými mravy příklad

jiným, že má hájit knížecí zájmy, vést kancelářskou agendu panství, posílat pravidelné výkazy a relace knížecí kanceláři, kontrolovat pravidelně hranice panství a stav vrchnostenského majetku, dohlížet na vybírání mýta, na lesní hospodářství, rybolov, dbát na to, aby na panství nevznikly poustky a v opačném případě je ihned obsazovat nebo využívat pro potřeby vrchnosti. V oblasti poddanských záležitostí kladl instrukce důraz na spravedlivé a rozumné vedení trestní a pozůstalostní agendy, na péči o sirotky, na to, aby poddaní zůstávali na panství, má pečovat o obnovení rad starších vhodnými osobami atd.⁸⁾

Podle dochovaných zlomků korespondence mezi panstvím a ústřední liechtenštejnskou správou ve Valticích lze soudit, že v případě hejtmána Jana Pařízka z Jestřebí šlo o člověka humanistického založení, člověka shovívavého a spravedlivého. Vždyť proto také, jak vyplývá z uvedené korespondence, nebyla s ním ústřední správa knížecího majetku vždy spokojena. Šlo zejména o řadu "lidských rozhodnutí", o nichž se ještě zmíníme a která se zřejmě suchým počtářům nezamlouvala. A tak od svého nástupu do hejtmanského úřadu v roce 1652⁹⁾ až do své smrti v roce 1668¹⁰⁾ vedl Jan Pařízek s ústřední valtickou správou skrytý boj a zřejmě jen díky tomu, že kníže Jan Eusebius držel nad svým "zvláště učeným" hejtmánem ochrannou ruku, nedošlo k jeho propuštění.

Hejtmanský úřad nepřevzal Jan Pařízek za okolností příznivých. Stalo se tak nedlouho po třicetileté válce, během níž bylo pozořické panství značně popleněno, především švédskými vojsky. Navíc hospodaření Pařízkových předchůdců, kteří se tu dost rychle střídali¹¹⁾, nebylo valné a u jeho přímého předchůdce Jeremiáše Waldta se dokonce setkáváme s tím, že hospodařil víc do vlastní kapsy, než do knížecí pokladny, navíc pak, jak dokládá stížnost koválovického sedláka Škroška z listopadu 1653¹²⁾, byl na poddané hrubý, bil je a věznil.

Pro pozořické poddané muselo být úplným zázrakem, když se nový hejtmán už nedlouho po svém nástupu do úřadu zasadil u knížete, aby poddaní, kteří pracují na panských chmelnicích a vinohradech dostali řádně zapláceno a k tomu stravu - bochník chleba denně.¹³⁾ Zpráva o Pařízkově spravedlnosti se rychle roznesla po celém širokém okolí, neboť již v listopadu téhož roku 1652 se na něho obrátili poddaní vranovského kláštera s prosbou, že jsou klášterní vrchností příliš zatěžováni robotou, aby se za ně přimluvil, což Pařízek také učinil a klášteru bylo knížecí kanceláři doporučeno, aby byli poddaní šetřeni.¹⁴⁾

Snad nejlépe je zřejmý Pařízkův humanistický a přitom reálný pohled na situaci poddaných a přístup k jejich dluhům z válečných let i prvních let po vestfálském míru (švédské posádky opustily Moravu až v roce 1650).

V relaci knížeti z 8. listopadu 1653 Pařízek uvádí, že válkou ožebračení poddaní dluží panství z válečných let 6.320 zl. a na tzv. středních dlužích od roku 1649 dluží 2.041 zl. Ústřední správa ve Valticích po nich žádá, aby zaplatili ještě v tomto roce o sv. Michalu polovinu a v příštím roce o sv. Jiří další polovinu, že však "ubozí poddaní" mohou zaplatit nejvýš jednu osminu¹⁵⁾. Ještě v témže měsíci se postavil proti nařízení regenta - ředitele ústřední správy, aby poddaní na panství povinně odebrali 40 kop kaprů z rybníků plumlovského panství, neboť to jsou "chudobní lidé". A také se mu podařilo u knížete docílit, že oněch 40 kop bylo rozděleno mezi více liechtenštejnských panství.¹⁶⁾

Na druhé straně, kde bylo třeba, dokázal hejtmán Pařízek energicky hájit zájmy vrchnosti, např. při vymáhání dávek od krčmářů na panství, o nichž jistě neplatilo, že by to byli "chudobní lidé".¹⁷⁾ Zejména však při hraničních sporech se sousedními panstvími, se svatopetrskou kapitulou v Brně, rájeckým panstvím či panstvím slavkovským.¹⁸⁾ Kníže se mohl spolehnout, že v má v Pařízkovi spravedlivého obhájce svých zájmů a zároveň člověka, který hospodářství opravdu rozumí a stav panství má takřikajíc v malíčku. Když např. 17. dubna 1655 dostal z Valtic příkaz, aby zaslal popis veškerého vrchnostenského majetku, což jak píše, vykonal včetně obhlídky panství osobně (!), zaslal tuto obsáhlou relaci do konce téhož měsíce.¹⁹⁾ Ostatně o jeho hospodářských schopnostech snad nejlépe hovoří konsignace předpokládaných příjmů a výdajů panství za poleť od svátku sv. Michala 1667 do sv. Jiří 1668, která odhaduje příjmy panství na 2180 zl. 41 kr. a výdaje na 796 zl., takže čistý zisk činil 1384 zl. Pro zajímavost, největší příjmovou položku tvořil prodej piva z vrchnostenského pivovaru (720 zl.) a výnos z lesů, hlavně za prodej prken z pily (600 zl.), teprve na třetím místě byly stálé platy poddaných (337 zl.) Je tedy vidět, že během necelých 16 let dokázal Pařízek válkou zubožené panství přivést k novému rozkvětu.²⁰⁾

Někdy ve třicátých letech 17. století se Jan Pařízek oženil s Krystynou z rytířského rodu Vlachovských z Vlachovic a měl s ní podle dochovaných písemných zpráv²¹⁾ tři děti. Kromě Jana, jehož potomci žijí dodnes, ještě dceru Rozinu a Kateřinu, která se narodila v roce otcovy smrti. Se svou rodinou bydlel v domě správy pozořického panství, kde měl vyhrazeno pět místností. O hospodářské situaci jeho rodiny je zachován, ovšem značně poškozený, koncept výkazu hejtmánových příjmů, který říká, že jeho plat činil 150 zl. ročně, k tomu měl 10 zl. na kancelářských poplatcích, 12 zl. tzv. masného (Fleischgeld), 6 zl. na almužny a 75 zl. činila tzv. akcidence dřeva, celkem tedy na penězích 253 zl. K tomu měl i bohaté požitky naturální: 4 vědra vína (1 l vědro 46,5 l), 16 soudků a 3 vědra piva (1 soudek 11,625 l), jedno tele, 40 slepic, 6 kop vajec, 52 mázů přepuštěného másla (1 máz 3,35 l), 52 liber sýra (1

libra 0,51 kg), 75 liber svíček, 5 měřic pšenice (mor. měřice 53,55 l), 25 měřic žita, 6 měřic ječmene a 156 měřic ovsu (pro koně; mimochodem, za jeden den služební cesty s vlastním koněm mu navíc náležela zlatka).²²⁾

Na zachovaném hejtmanově portrétu²³⁾ od neznámého mistra vidíme statného snědého muže, orlího nosu, s vysoko klenutým obočím. Tmavé vlasy splývají až k ramenům; jde-li o vlastní, nebo jde-li o paruku, lze těžko zjistit. Oblečen je do řasnatého pláště zelené barvy, kupodivu vzhledem k jeho stavu zdobeného u krku a rukou bohatou krajkou. Pravou rukou opřenou o lenoch křesla si popírá hlavu, levou má položenou na koleně. Malíček levé ruky nese prsten se znakem půlgrýfa. Týž znak nacházíme v pravém horním rohu obrazu (heraldicky pravém). Stříbrný půlgrýf je v červeném poli, znak je bez klenotu. I tento portrét nám představuje muže energetického, i když ne přísného vzezření. Jakoby se v něm do značné míry odrážely výše uvedené vlastnosti.

Není divu, jak už bylo naznačeno, že se hejtman Pařízek dostal do trvalých pŕetek s ústřední správou ve Valticích. Tento boj vyvrcholil na samotném sklonku jeho života přímým útokem ředitele knížecí kanceláře, který 16. března 1668 napsal knížeti Liechtenštejnovi, že pŕy "pozořický hejtman Jan Pařízek nyní vzhledem k vysokému stáří a ubývajícím silám nemůže dále tuto službu vykonávat." Pŕy "se nestane žádné bezpráví, neboť on z požehnání Božího je požehnan kouskem chleba." Hejtman Pařízek byl v té době opravdu už těžce nemocen²⁴⁾ a zanedlouho nato zemřel.

Zůstala po něm jen vzpomínka na spravedlivého úředníka, člověka, který byl v době vrcholícího druhého znevolení mezi panskými úředníky, žel, jen vzácnou výjimkou. Patřil ještě doznívající době humanismu a renesance a proto zákonitě musel narážet na nepochopení mladých a dravých barokních liechtenštejnských úředníků. Zůstává příkladem vysoce vzdělaného příslušníka drobné české šlechty, té šlechty, která ožebračena třicetiletou válkou upadla do služební závislosti na mocných knížecích a hraběcích rodech pobělohorských.

Poznámky:

- 1/ Při zpracování studie jsem použil konceptu zesnulého prof. dr. Ladislava Hosáka, Dr.Sc., který jsem mohl podstatně rozšířit a doplnit na základě studia příslušného materiálu v liechtenštejnském archívu ve Vídni.
- 2/ ZDB III., 239 a ZDB VII., 474.
- 3/ V tomto století můžeme pro úplnost doplnit jméno Aloise Pořízky, rytíře řádu sv. Řehoře Velikého, rytíře řádu Konstantina, sv. Jiří, mariánského rytíře řádu německého a rytíře komtura řádu sv. Lazara

Jeruzalémského (zemřelého v Prostějově roku 1990) a jeho syna Jiřího Pořízky nositele velkokříže řádu sv. Lazara a emeritního referendáře Českého velkopřevorství, žijícího dnes v Lundu. Nejznámější z rodiny je však jeho dcera Pavlína, modelka a filmová herečka nyní v New Yorku.

- 4/ V roce 1665 se setkáváme s jeho synem hejtmanem jako svědkem na svatbě Matyáše Nedomy a Anny Kateřiny Neumannové v Prostějově, kde podepisuje svatební akt jako Jan Pořízek Rájecký. Přídomek svědčí o tom, že on, či spíše jeho předkové měli nějaký majetek v blízkém Rájci na rájeckém panství, po němž se psali (viz J. Kühndel, Dům u tří zajíců vypravuje Prostějov 1940, s.31).
- 5/ L. Hosák, Historický místopis země Moravsko-slezské, Praha 1938.
- 6/ V německy psaných pramenech je častěji uváděn jako Pflieger, jen zřídka Hauptmann.
- 7/ Liechtenštejnský archív Vídeň, fond Panství Pozoříce, Sign. H-474.
- 8/ Tamtéž.
- 9/ Poprvé je uváděn 10. června 1652 - tamtéž, Sign. H-478.
- 10/ Moravský zemský archív Brno, fond E 67, Matrika narozených, oddaných a zemřelých farnosti Pozoříce.
- 11/ R. 1646 je uváděn hejtman Bernard Slavíkovský /Liechtenštejnský archív Vídeň, fond Panství Pozoříce, Sign. H-453), dále je tu řeč o jistém důchodním Piniovském, který tu byl před Pařízkem a zanechal po sobě spoustu dluhů, které nyní Pařízek musí dávat do pořádku (tamtéž, Sign. H-474) a konečně přímým předchůdcem Pařízkovým ve funkci hejtmana byl jistý Jeremiáš Waldt (tamtéž, Sign. H-478).
- 12/ Tamtéž, Sign. H-478.
- 13/ Tamtéž, Sign. H-453
- 14/ Tamtéž, Sign. H-478
- 15/ Tamtéž, Sign. H-478
- 16/ Tamtéž, Sign. H-478
- 17/ Tamtéž, Sign. H-478
- 18/ Tamtéž, Sign. H-448 a 478
- 19/ Tamtéž, Sign. H-488
- 20/ Tamtéž, Sign. H-453
- 21/ Moravský zemský archív Brno, fond E-67, Matrika narozených, oddaných a zemřelých farnosti Pozoříce.
- 22/ Liechtenštejnský archív Vídeň, fond Panství Pozoříce, Sign. H-474.
- 23/ Portrét je v majetku přímého Pařízkova potomka Jiřího Pořízky ve Švédsku.

24/ Vyplývá to z příkazu kněžny Johanny Beatrix z Leichtenštejna ze 27. září 1668 ohledně instalace Pařízkova nástupce Jiřího Umlaufa z Hustopečí, v němž se mluví o Pařízkovi jako o nebožtíku, že prý mu však předtím vyprosila službu "po onu krátkou dobu, po kterou bude ještě naživu".

Der Liechtensteinsche Hauptmann Johann Pařízek von Jestřebí.

Die Angehörigen des kleinen mährischen Adels fanden oft ihre Betätigung wie Verwalter der grossen Herrschaften. Hieher gehörte in der 2. Hälfte des 17. Jhts auch Johann Pařízek, Hauptmann der Liechtensteinischen Herrschaft Pozoříce.

Sein Schicksal schildert der Beitrag, welchen schon der verstorbene Prof. Hosák konzipiert hat und welchen der zweite Autor nach dem Studium im Wiener Archive ergänzt hat.

Miroslav Pavlů

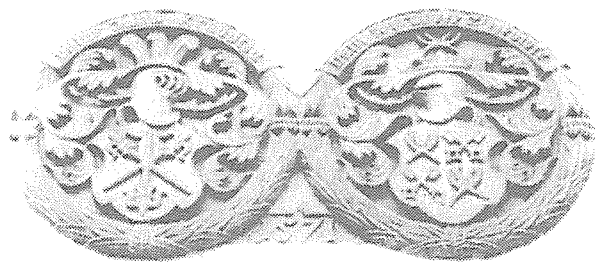
Erby Jana Kropáče z Nevědomí a Veroniky z Leskovce na zámku ve Zlíně a jejich pendant v urbáři hranického a drahotušského panství

Nejzajímavější z mála dochovaných heraldických památek starého Zlína je dvojice erbů na východním průčelí dnešního zámku.¹⁾ Kamenná deska je osazena ve výšce něco kolem tří metrů. Její plocha je dnes zčásti pod omítkou, takže celkové rozměry památky nelze spolehlivě zjistit. Vystupují z ní pouze oba erby, vložené do vavřínových věnců (prům. 65 cm, šířka věnců 8 cm), tesané ve vysokém reliéfu. Horní polovina věnců je více než ze dvou třetin stažena nápisovými blánami s krátkými českými texty provedenými gotickou frakturou. Nápisy blíže označují erb "Panie Janu Kropaczu" a erb "Pani Weronyky z Leskowce". Pod oba reliéfy byl vtesán letopočet 1571 (výška písmen 7 cm).

Kompletní rodové erby Jana Kropáče (na Zlíně v letech 1571-72) a jeho druhé manželky Veroniky z Leskovce²⁾ tvoří typicky renesanční, konkávně vykrajované štíty se zakulacenou patou, k sobě natočené přílby a přikryvadla vegetabilních forem, dokonale vyplňující zbylý prostor ve věncích.

Figurou mužova štítu jsou tři zkřížená, liliovitě zakončená žezla, v literatuře někdy nepřesně označovaná jako "liliovité hůlky" (méně se objevuje termín "kropáče"). Na štít je postavena turnajská přílba s klenotem tří pštrosích per. Erb se až na některé detaily (na starších památkách vidíme kolčí přílby), shoduje s jinými kropáčovskými erby, dochovanými v terénu i v archivních pramenech.³⁾

Z literatury známe i jeho tinktury. Autoři starších kompendií svorně uvádí modrý štít se stříbrnou figurou, tři až pět střídavě modrých a stříbrných per a modrostříbrná přikryvadla.⁴⁾ Jejich informace však

(1) Erby Jana Kropáče z Nevědomí a Veroniky z Leskovce na zámku ve Zlíně (foto autor)

(2) Erb Jana Kropáče z Nevědomí (kresba autor)

nepůsobí příliš věrohodně - v praxi byla totiž užívána kombinace červenostříbrná! Dokládá ji nejen výsadní listina Ferdinanda I. pro městečko Litenčice (vyd. 6. března 1535)⁵⁾, ale i kolorovaná kresba erbu Jana Kropáče z Nevědomí v urbáři hranického a drahotušského panství, nápisem datovaná do r. 1569.⁶⁾

Štít Veroniky z Leskovce je čtvrcen (i když na památce není čtvrcení naznačeno), se dvěma zkříženými vidlicemi v prvním a čtvrtém poli a se dvěma zkříženými klíči v poli druhém a třetím. Korunovaná kolčí přílba (jiné dobové příklady ukazují, že by měla být turnajská⁷⁾ - je tedy tesána nesprávně) nese klenot zkřížených vidlic.

Vývoj leskoveckého erbu je známý. Stříbrná vidlice na červeném štítě představovaly původní erb rodu. Přechnodně byl užíván také polcený štít s vidlicemi a jeruzalémským křížem (šlo o narážku na skutečný zlatý kříž, který si ze Svaté země přinesl Šebestián Leskovec a který se pak stal vzácnou rodinnou relikvií). Čtvrcený štít Veroniky z Leskovce

je třetím typem leskoveckého erbu, současně ukončujícím jeho vývoj. Rozšíření ovšem nijak nesouviselo s nobilitací, k níž došlo až v r. 1583 a která se beztak vztahovala jen na jednoho člena rodu a jeho vlastní potomstvo (panský stav pro Jana Cerekvického - Veronika byla jeho sestrou). Čtvrcená verze se totiž objevuje už před r. 1552 a i po roce 1583 byla užívána jak členy panského, tak i rytířského stavu. Vedle tohoto nového erbu se ještě v šedesátých letech 16. století vyskytuje původní, jen s vidlicemi.⁸⁾

Pro tinktury čtvrcené formy leskoveckého erbu existuje dnes údajně jediný doklad z r. 1558. Podle něj byl celý štít červený, figury ve všech polích stříbrné, přikryvadla červenostříbrná.⁹⁾ Naproti tomu jiné zprávy hovoří o stříbrných vidlicích v červeném a zlatých klířích v modrém poli.¹⁰⁾ Rozhodnout, která z obou verzí je správná, bude možné zřejmě až po konfrontaci s novými prameny.¹¹⁾

Vročení 1571, vytesané na desku pod alianční erby Kropáčů a Leskovců, vneslo v minulosti hodně nejasností do stavební historie zlínského zámku. Dřívější badatelé a autoři historicko-vlastivědných prací je jednoznačně (a také trochu pohodlně) přijali jako datum ukončení předpokládané renesanční stavební etapy.¹²⁾ Takový výklad je však v rozporu s některými skutečnostmi, na něž v tisku teprve před nedávnem upozornil dr. Z. Pokluda.¹³⁾

Jan Kropáč především neměl na podobnou aktivitu dostatek času, neboť jak víme, dostal se na Zlín až zjara výše uvedeného roku. Závažným momentem, zpochybňujícím někdejší tvrzení, je rovněž fakt, že už od r. 1562 měl své stálé, reprezentativní sídlo v přepychově zbudovaném zámku v Hranicích.¹⁴⁾ Nové pramenné poznatky, publikované Z. Pokludou v těchto souvislostech nadto ukázaly, že k zatím jediné bezpečně prokázané renesanční stavební činnosti na zlínském zámku došlo až v letech 1578-80, v době, kdy tento majetek náležel Kropáčově dceři Anně, provdané za Jana z Kunovic. Dnes tedy můžeme téměř s jistotou tvrdit, že letoopočet 1571 nemá přímou souvislost s dokončením renesančních stavebních akcí!

S novým, přesvědčivějším pohledem na renesanční přestavbu bývalého tetourovského sídla ve Zlíně naléhavě vyvstává potřeba objasnění doby skutečného vzniku erbovní desky, jejího původního určení a také smyslu onoho poněkud "záhadného" vročení. Dosavadní pokusy dopátrat se něčeho podstatnějšího jsou poznamenány bezradností a skončily ve slepé uličce. Tím se však nenechejme ovlivnit a pokusme se klubko záhad alespoň částečně rozmotat.

Domnívám se, že existují dva způsoby, jak dojít dále - dvě možnosti výkladu (označit správnou verzi budeme ovšem schopni až po případném objevu dalších pramenných dokladů). Předpokládejme,

žedeska byla zhotovena na objednávku Jana Kropáče. Muselo by k ní dojít někdy před 11. lednem r. 1569, neboť tehdy zemřela v Hranicích jeho manželka Veronika z Leskovce.¹⁵⁾ Je nepravděpodobné, aby její erb byl tesán až dva roky potom (samozřejmě jinak by tomu bylo při hotovení takového díla pro účely sepulkrální). Do r. 1569 je rovněž datována výše zmíněná barevná miniatura erbu Jana Kropáče, v souladu s touto teorií výkladu nepochybně ovlivněná "zlínskou" kamennou předlohou.

To, co jsme nyní uvedli, by naznačovalo, že plastika původně nebyla určena pro zlínský zámek. Kde a pro jaký objekt se s ní počítalo asi už nikdy nezjistíme. Snad byla určena k osazení někde v Hranicích, případně v Novém Jičíně či ve Štramberku, o jejichž koupi Jan Kropáč dlouho, leč marně usiloval (náhradou za obě města koupil nakonec od Tetourů právě panství zlínské).¹⁶⁾

Už dříve zhotovený kámen mohl být tak převezen na zámek ve Zlíně a tady použit jako pamětní deska, plnící funkci pouhého označení majetku. Letopočet 1571, při osazení pod erby dodatečně vytesaný, měl Kropáčův příchod do Zlína trvale připomínat.

Počítat ovšem musíme ještě s druhou možností - deska s erby mohla být stejně tak dobře součástí rozsáhlejší heraldické výpravy zámeckého objektu, pořízené třeba až koncem 70. let 16. století, kdy jsou stavební akce blíže neurčeného rozsahu na zlínském zámku prokazatelně doloženy.

Jak známo, podle tehdejší módy byly nejen portály, ale i cvikly arkád renesančních zámků zdobeny honosnými vývody předků stavebníků, zcela v duchu tzv. "pýchy urozenosti". Nejblíže vzorem pro podobné dílo ve Zlíně mohla být Janovi z Kunovic a Anně Kropáčové skvostná heraldická výzdoba zděděného hranického zámku, kde také oba bydleli.¹⁷⁾

Zlínská erbovní deska by potom představovala zlomek někdejšího vývodu stavebníkovy choti Anny Kropáčové, přesněji erby jejích rodičů.¹⁸⁾ Domněnku, že opravdu mohlo jít o erby, začleněné kdysi do vývodu, podporují texty na věncích. Jejich smysl nebyl vždy správně chápán a byl mylně vykládán jako věnování.¹⁹⁾ Nápis na prvním z nich je však zkomolený - oba pak nutno číst ve druhém pádě!

Miniatura Kropáčova erbu (1569) by v tomto případě byla naopak předlohou kameníkovi. Vročení 1571 ani zde nepřekáží, plní v podstatě stejnou úlohu. Ale i kdyby tomu tak nebylo, kdo může vyloučit jeho doplnění v daleko pozdější době?!

Třeba zrovna v 50. letech 19. století za baronů Brettonů, když byla plastika - možná nikoliv poprvé - přenesena na nynější místo.²⁰⁾ I oni věděli, kdy Jan Kropáč zlínské panství koupil.

Máme-li se na závěr pokusit zhodnotit tuto pozoruhodnou památku i po stránce umělecké, můžeme

konstatovat, že celá kompozice působí výtvarně neobvykle vyváženě. Deska je fyzicky relativně dobře zachovaná a náleží k nejhodnotnějším heraldickým dokladům renesančního období na Zlínsku. Zbývá jen věřit, že budoucnost přinese nová zjištění, umožňující poodhrnout roušku jejího tajemství více, než to bylo dosud možné.

Poznámky:

- 1) Snímek otištěn ve sborníku Gottwaldovsko od minulosti k současnosti (QA Gottwaldov, 1979).
 - 2) O životních osudech obou manželů pojednává L. Hosák, B. Indra, M. Jašková, Hranice - dějiny města, Brno 1969, s. 77- 79; v užších souvislostech s dějinami Zlína se o nich zmiňuje J. Polišenský, Třicetiletá válka a evropské krize 16. a 17. století, Praha 1970, s. 62, 63 a Ekonomická a sociální struktura Zlína na přelomu 16. a 17. století, Gottwaldovsko od minulosti k současnosti, 1979, s. 108. Některé chybné a dále se opakující údaje B. Paprockého (najdeme je i v citované práci J. Polišenského z r. 1970), zvláště informace o úmrtích a pohřbech některých příslušníků Janovy rodiny, korigovali už dříve B. Indra a A. Turek, Paměti drahotušských kronikářů 1571-1911 (Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 55, 1946, s. 230-34). Nejvěrnější obraz o Leskovcích celkově podává gigantické dílo J. Dobiáše, Dějiny královského města Pelhřimova, 4. díl, Praha 1957. Ostatní literaturu, vztahující se ke Kropáčům a Leskovcům záměrně neuvádím, protože vyjmenované práce ji většinou překonávají.
 - 3) Srovnej s památkami v Hranicích, Ivanovicích na Hané, Litěnicích, Uhřicích na Kyjovsku, nebo ve slezském Rychvaldě. Shodný je také kompletní erb Jana Kropáče na pečeti (1550), primitivně překreslené v Časopise vlastivědného spolku muzejního v Olomouci 11, č. 39, s. 97 (R. Janovský, Archiv Střebčický), na pečeti téhož z r. 1561 (SOA Opava, prac. Olomouc, AO, sign. El b 15) nebo štít na pečeti jiného Jana Kropáče z Nevědomí na Bučovicích, přivěšené k listině vydané 3. 9. 1484 v Bučovicích (SOA v Brně, A 1, i. č. 518). O malovaném erbu Jana Kropáče (1569) na jiném místě.
 - 4) A. Sedláček, Českomoravská heraldika, 2. díl, Praha 1925, s. 308 s odvoláním na dílo H. v Kadicha a C. Blažka, Der Mährische Adel, Nürnberg 1899, tab. 49 a sbírku Jakubičkovu; J. Pilnáček, Staromoravští rodové, 2. vydání, Brno 1972, s. 34.
 - 5) J. Čarek, Městské znaky v českých zemích, Praha 1985, s. 228, J. Dřimal, I. Štarha, Znaky a pečeti moravských měst a městeček, Brno 1979, s. 254.
 - 6) SOA Opava, prac. Janovice, Velkostatek Hranice, i. č. I. Na titulní straně erb Jana Kropáče z Nevědomí ve vavřínovém věnci (prům. cm), po jeho obvodu český nápis: (Erb) "Vrozeného Pana Pana Jana Kropačzie ze Newiedomi. Diedičzne o Pana Hranicke" a Drahotuzskeho Panstwi. Letha Panie. Tisycyho Pietisteho. ssedesateho. Dewateho." Kresba je černá, štít červený s bílými žezly, přilba bílá, mírně do šeda stínovaná, v klenotu dvě červená a jedno bílé pero, červená a bílá příkryvadla. Věnc je zelený, přerušovaný žlutostříbrnými květy a převázáním (zoxydováno na černou), pozadí erbu modré, nápis po obvodu červený. Kromě přilby nestínováno. Miniatura otištěna v Záhorské kronice 16, 1934, s. 102 (J. Mráček, Hranice v urbáři z r. 1569).
- Bylo by velmi zajímavé zjistit, zda autorem heraldické kresby nemohl být Matěj Sabin Podolský (+ 1615), syn a pokračovatel drahotušského městského písaře a kronikáře Jana Podolského (+ 1580). Víme totiž, že byl knihtiskařem a rozuměl i malířství - v r. 1595 vyzdobil strop farního kostela v Drahotuších "barvami a zlatem". Do kronik zasahoval už za otcova života, od jeho smrti až do r. 1614 je vedl sám. Písařský úřad v Drahotuších vykonával až do r. 1615 (srov.: B. Indra, A. Turek, c. d., s. 219, 220). Za informaci ve věci dnešního uložení urbáře, popis miniatury erbu a pořízení negativu vděčím PhDr. K. Müllerovi ze SOA v Opavě.
- 7) Velké množství heraldicko-sfragistického materiálu k tomu shromáždil a otiskl J. Dobiáš, c. d., tab. č. 20, 22, 23, 24, 30, 31. Dokazuje, že čtvercý štít byl v praxi vždy spojován s turnajskou přilbou.
 - 8) Srov. J. Dobiáš, c. d., s. 140 (doloženo doklady na tab. č. 17-31). Také Veronika z Leskovce užívala ještě v r. 1561 jednoduchého erbu s vidlicemi na štítě i v klenotu (Hranice, ohradní zeď před zámkem).
 - 9) Tamtéž, s. 140. Tím dokladem by měl být erb Jana Cerekvického z Leskovce z r. 1558, vymalovaný v jedné místnosti na zámku v Horšovském Týně (jeho dnešní existenci jsem dosud neměl možnost prověřit).
 - 10) V. Král z Dobré Vody, Heraldika, Praha 1900, s. 118, 298; na s. 118 poznamenáno, že zlaté klíče v modrém poli obdrželi Leskovci za dobrodiní, které prokázali želivskému klášteru. K tomu viz E. Hauner, Želiv a Leskovci, Erbovní knížka na rok 1941, s. 45-56.
 - 11) Konečné slovo by mohlo padnout až po prostudování erbovníku české šlechty ze 16. století chovaného v Rakouské národní knihovně ve Vídni, obsahuje-li ovšem leskovecký erb. O památce referuje P. R. Pokorný, Cod. 8330 ONB jako stavovský erbovník 16. století, Sborník příspěvků II. setkání genealogů a heraldiků, Ostrava 1983, s. 29-32.

- 12) Hrad, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, sv. Jižní Morava, Praha 1981, s. 99; Hrad a zámky na Moravě, Praha 1987, s. 67; L. Hosák, B. Indra, M. Jašková, c. d., s. 78; Z. Pokluda, Z dějin gottwaldovského zámku, c. d., s. 133; E. Staša, Od starého Zlína k dnešnímu u Gottwaldovu, Gottwaldov 1986, s. 5, 7.
- 13) Z. Pokluda, Renesanční přestavba zlínského zámku, Naše Pravda, roč. 44, č. 71, Gottwaldov 16. 9. 1988, s. 6.
- 14) Ke stavbě hranického zámku podrobně L. Hosák, B. Indra, M. Jašková, c. d. s. 77, 78.
- 15) B. Indra, A. Turek, c. d., s. 233. Úmrtí zaznamenal drahotušský městský písař a kronikář Jan Podolský: "Ten rok (1569) paní Veronika Kropáčka, jistě paní a matka chudých lidí, v úterý po svatých Třech králích (11. 1.) umřela."
- 16) L. Hosák, B. Indra, M. Jašková, c. d., s. 78.
- 17) Tamtéž, s. 77; B. Indra, Erbovní vývody na hranickém zámku, Záhorská kronika 21, 1939, č. 4, s. 99.
- 18) Veronika z Leskovce byla prokazatelně Anninou matkou. Kropáčova první žena Anna z Kunovic zemřela totiž záhy po smrti své jediné nejmenované dcerky (L. Hosák, B. Indra, M. Jašková, c. d., s. 77).
- 19) Hrad, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, c. d., s. 99.
- 20) Z. Pokluda, Z dějin gottwaldovského zámku, c. d., s. 136.

Die Wappen Johanns Kropáč von Nevědomí und der Veronika von Leskovec Im Zlíner Schlosse und Ihr Pendant Im Urbarium der Herrschaft Hranice und Drahotuše.

Der Autor beschreibt die erwähnte Wappentafel aus der 2. Hälfte des 16. Jhts und vergleicht den Relief des Kropáč-Wappens mit der farbigen Zeichnung desselben Wappens in dem Urbarium aus dem J. 1569.

MK

Do vaší knihovny

Leo Baca: Czech Immigration Passenger Lists. Volume III. Richardson, Tx, 1988, 170.

O podnětné činnosti Leo Baci při vydávání soupisů českých imigrantů připlouvajících do severoamerických přístavů jsem na stránkách Zpravodaje už po dvakrát informoval (25/1986, 30-31/1987), v obou případech o prvním a druhém dílu Bacovy Edice, na jejíž třetí díl chci rovněž čtenáře upozornit, protože

si myslím, že v tomto směru editor vykonává velký kus záslužné a nedoceňované práce, která bude sloužit mnoha a mnoha zájemcům o rodopis po mnohá desetiletí. Zde anotovaný třetí díl věnuje L. Baca soupisu českých imigrantů, kteří přistáli v letech 1907-1914 v texaském přístavu Galveston (Galveston Passenger Lists 1907-1914, s. 19-162). Abecední seznam představuje 7401 Čechů a Slováků, jejich věk, místo původního bydliště (často ovšem zkomolené, tudíž Bacou ne vždy přesně identifikované), jméno lodi, na níž přijeli, a místo cíle imigranta. Těchto údajů je dost a mohou s nimi dobře pracovat američtí i naši badatelé. Emigraci do USA a jinam pochopitelně zastavila 1. světová válka, ale ještě v roce 1914 v Galvestonu přistálo 555 osob, nejvíce pak v roce 1907 (1942 osob). Bacova edice je opět doplněna soupisem lodí a jejich stručnou historií, kterou doprovází fotodokumentace parníků, ukázky reklam a překlad článku Boženy Pavlíkové, Among the Immigrants (s. 3-7), jenž byl česky otištěn v dodnes vydávaném texaském krajském časopise Hospodář v roce 1913.

Je škoda, že edice L. Baci je našim genealogům prakticky nedostupná a znám pouze jedinou vědeckou knihovnu, která ji vlastní. Usnadnila by jistě mnohým zájemcům pátrání po svých severoamerických příbuzných.

E. Šefčík

Berichte über einige alte böhmische Familien nach alten Quellen zusammengestellt von Burkhard Nirtl. Berlin 1989, 33.

Už při pohledu na tuto nevelkou publikaci je snad zbytečné konstatovat, že obrovské technické a zároveň ediční možnosti, které západní Evropa nabízí, umožňují i nebývalý rozvoj soukromého bádání snad ve všech vědních oborech a zvláště ve společenských vědách, kde třeba na prvním místě jmenovat heraldiku a genealogii a některé další historické disciplíny. Množství různých zahraničních publikací amatérských zájemců o rodopis, které jsem měl v posledních letech možnost prohlédnout, ať již z německé, či anglické jazykové zóny, mně, i přes někdy nejasný metodický postup, naplňují obdivem. Jednou z takovýchto publikací je i soukromý tisk berlínského genealoga B. Nirtla, jehož předci jsou úzce spjatí s rakouskými i českými zeměmi (Plzeňsko, Litomyšlsko, Slezsko) a jehož jeden prastrýc byl známým slezským genealogem, numismatikem a vůbec sběratelem a patriotem (ing. Josef Nirtl), na nějž si u příležitosti 100. výročí narození vzpoměl vídeňský Adler i náš Zpravodaj. B. Nirtl na základě literatury, pramenů a konzultace s českými historiky sestavil dobré genealogické přehledy rodů Šoltysů z Felsdorfu, Skálů ze Zhoře, Medků z Kymlova Hošťálků z Javořice, vesměs drobných šlechtických rodů, z nichž někteří se zapsali do české

historie 16. a 17. století. Hlavní pozornost pocho-pitelně věnuje Šoltysům z Felsdorfu a Skálům ze Zhoře. Autor se nesnaží o hodnocení příslušníků těchto rodů, přináší pouze suchá a věcná sdělení a údaje. Tato Nirtlova práce je vlastně výtahem z jeho připravované rozsáhlé genealogie Nirtlů, na které již léta pracuje a již věnoval hodně ze svého času, a, na to nesmíme zapomenout, i hodně finančních prostředků. Ostatně, co může být pro psychiku člověka důležitějšího než pocit dobré seberealizace.

E. Šefčík

Slawomir Górzynski

(Z polštiny přeložil Karel Müller)

Polskie Towarzystwo Heraldyczne

Již řadu let se projevovala mezi polskými historiky snaha o obnovení Polskiego Towarzystwa Heraldycznego, které bylo založeno v roce 1908 ve Lvově. Společnost zastavila svou činnost po vypuknutí 2. světové války a jeho členové se rozešli do celého světa. Poválečná doba rozvoji heraldického a genealogického bádání nepřála a mezi historiky panovalo přesvědčení o nepotřebnosti studií tohoto druhu pro obohacení znalostí o minulosti. První záměr na obnovení činnosti společnosti se zrodil v roce 1956, ale k jeho realizaci tehdy nedošlo. Teprve v roce 1986 byl ustaven přípravný výbor, v němž zasedli dr. Stefan K. Kuczynski, Przemyslaw Mrozowski, Leszek Pudlowski a Slawomir Górzynski. Na zakládající schůzi v červnu 1987 do výboru přistoupil prof. Janusz Bieniak. Úřední registrace Towarzystwa se neobešla bez problémů a po prvním předložení žádosti byla reakce ze strany úřadů negativní. Teprve odvolání k ministru vnitra PLR a opětné podání žádosti přineslo výsledky. Umožnilo rok po zakládající schůzi svolat 15. června 1988 valnou hromadu členů Towarzystwa. Shromáždění předsedal prof. Aleksander Gieysztor a programové prohlášení přednesl dr. Stefan K. Kuczynski, který nastínil perspektivy a směry činnosti. Současně byly provedeny volby; předsedou byl zvolen dr. Stefan K. Kuczynski, člen mezinárodní heraldické akademie, místopředsedy prof. Janusz Bieniak a prof. Józef Szymański, generálním sekretářem Leszek Pudlowski, jeho zástupcem Slawomir Górzynski, pokladníkem dr. Krzysztof Chlapowski a jeho zástupcem Przemyslaw Mrozowski. Dalšími členy výboru se stali prof. Tadeusz Wasilewski, Stanislaw Ledóchowski, Michał Hilchen a Bogdan Czarnecki. Shromáždění udělilo titul čestného člena zvláště zasloužilým polským heraldikům a genealogům prof. Włodzimierzowi Dworzaczskowi, Aleksandrowi Gieysztorowi, Karolowi Górskiemu a Marianowi Haisigowi.

Polskie Towarzystwo Heraldyczne, združující badatele i milovníky heraldiky, genealogie a příbuzných pomocných věd historických, si vzalo za cíl rozvíjení a propagování bádání hlavně z oblasti heraldiky a s ní spjatých vědních disciplín. Ve své činnosti se bude zaměřovat na rozvoj heraldického umění, stejně jako na řešení problémů zmíněných vědních oborů. Ve stanovách našla své místo také registrace, dokumentace a ochrana heraldických památek, péče o heraldickou a stylistickou správnost v současnosti užívaných znamení a erbů, organizace sjezdů a konferencí, stejně jako dalších setkání zasvěcených heraldice (dosud jich bylo zorganizováno několik, např. věnované erbu Jagellonců, středověkým heraldickým památkám ve Srodlzie Slaskiej, setkání "Polskie Towarzystwo Heraldyczne 1908-1988", výstavě "Polski ekslibris heraldyczny", polským zemským znakům). Navíc máme naději, že se podaří vydávat periodikum věnované heraldice a rovněž jiná díla z tohoto oboru. Ve svých záměrech do budoucna počítáme rovněž se širokou spoluprací se společnostmi obdobného charakteru na celém světě.

Zcela bez komentáře

Ponechávámě několik vět, které citujeme z nejnovější knihy, spisovatele Petra Prouzy "Hotel Karneval", kterou v 8. týdnu roku 1989 vydalo nakladatelství Práce v edici Kamarád:

s. 32 - 33

"Otec měl vůbec z matčiných prokazatelných francouzských předků mnohem větší potěšení než máti. Tu celá záležitost nijak nevzrušovala, prostě u nich už po několik generací bylo zvykem, že dcera se jmenovala Kristina a syn Marcel. Táta se snažil pátrat v archívech a matrikách, odkud ten Sopé přišel do Čech, ale už i matčin dědeček Sopé bydlel v Praze a dál se to někde ztrácelo na Moravě.

Mohl to být nejspíš nějaký napoleonský voják, který kdovíproč někdy kolem roku 1810 zůstal, zraněn či nemocen po bitvě u Slavkova, a vzal si nějaké kypré moravské děvče."

s. 40 - 41

"Vedle snadných i klopotných objevných výprav na území studentských lásek jsem se věnoval ještě dvěma zcela rozdílným zálibám. Divadlu a heraldice.

Heraldika, to bylo spíš tátovo pošfouchnutí:

- Vždyť jsme, Roberte, nepochybně z dávného francouzského šlechtického rodu.

Zavedl mě na shromáždění Klubu pro českou heraldiku a genealogii, i když jsem lživě namítl, že přece já jsem francouzská šlechta, co se tedy babrat v českých rodech. Prý ale budu koukat, jak se takové erbovní záležitosti vypočítávají, kde se všude hledají materiály a doklady, abych se prostě seznámil s nutným aparátem.

A vůbec, abych alespoň trochu šel v otcových stopách a jeho zájmu o historii a archívy, dodával jsem k tatínkovu proslovu.

Časem mě však heraldika opravdu zaujala, a i když jsem v genealogii rodu Sopé daleko nepokročil, slibuji si, že až půjdu do důchodu, což bude za nějakých takových dvacet pět let, jestli mi bude zdraví sloužit, dám se do toho."

s. 43

"Mě zajímaly jiné věci, heraldika, divadlo, děvčata, zvláště pak jedna. ..."

- KJ -

"Archiv - servis" hledá ...

"Archiv - servis" hledá příbuzné Johna Makareta, správně Ivana Jakovleviče Makaryčeva (Makarceva), narozeného mezi léty 1878 - 1880 v Bobrujsku (Bělorusko), který zemřel v USA.

Čas od času se na poslední straně Izvěstij objevují podobná oznámení o hledání sovětských občanů, možných nápadníků dědictví v cizině. Do nedávné doby všechnu práci spojenou s dědickými záležitostmi obstarávala Mezinárodní právní poradna, avšak před několika měsíci byla v Moskvě otevřena genealogická kancelář "Archiv - servis", pracující v rámci mezioblastního státně-družstevního koncernu "ANT". O činnosti tohoto úřadu hovoří jeho vedoucí Jurij Chvostov, kandidát historických věd.

"V poslední době, jak v naší zemi, tak i v zahraničí, vzrostl zájem o genealogické výzkumy. V souvislosti s tím vznikla myšlenka vytvořit ústředí "Archiv-servis", které by pracovalo na principech plného chozrasčotu, rentability a samofinancování. Jeho základní funkce jsou vyhledávání osob na území Sovětského svazu, které mají nárok na zahraniční dědictví a současně zajišťování dědictví v zahraničí na základě pohledávek sovětských občanů.

"Archiv-servis" bude poskytovat služby ve vyhledávání a sestavování rodokmenů. Doposud se takovým výzkumem v Sovětském svazu nikdo nezabýval. Kromě toho bude "Archiv-servis" pro soukromníky i organizace provádět pátrání, zjišťování příbuzenských vztahů a pořizování kopií ztracených rodinných dokladů.

Pracovníky kanceláře jsou vysoce kvalifikovaní právníci nebo historici, většina z nich pracovala dlouhý čas v Mezinárodní právní poradně a má velké zkušenosti v genealogickém pátrání."

- MPP měla více než 50 let monopol v podobné činnosti. "Archiv-servis" je její partner nebo konkurent?-

"Bohužel naše snahy stát se partnerem MPP nenašly pochopení u vedení této organizace. A proto, i když do budoucna neodmítáme spolupráci, jsme zatím jejich konkurentem. Koneckonců zdravá konkurence je užitečná pro obě organizace. Zahraniční partneři i sovětští občané si mohou vybrat, komu svěří tu či onu záležitost."

- Jaké jsou perspektivy činnosti "Archiv-servisu"?

"Už jsme začali pracovat na několika dědictvích, které jsme obdrželi ze zahraničí (o jednom z nich byla řeč na začátku tohoto článku), a vyhledáváme a sestavujeme rodokmeny. Perspektivně plánujeme otevření poboček v některých městech SSSR.

Nebylo pro nás překvapením, že na naši výzvu ke spolupráci se hned přihlásily známé zahraniční genealogické a právnícké firmy. S firmou "Hörner Bank" jsme již podepsali dohodu o spolupráci. Počítáme, že v nejbližší době navážeme těsnější kontakty i s jinými partnery. Ale to je úřední tajemství.

Zatím mohu prozradit jen jedno - adresu našeho úřadu:

109193 Moskva, ul. Sajkina, 1/2. Zájemci se mohou spojit s našimi specialisty telefonicky na číslo 279-17-21."

Rozhovor vedl Michail Karpov

(Z Moskevských novostí č. 30, 1989, s. 7, přeložila Šárka Müllerová)

Pan Burkhard Nirtl, Krummestr. 30, 1000 Berlin 12, hledá veškeré informace o rodinách Skála ze Zhoře, Třebický a Lopatský z Liběchova, zde hlavně o písari zemských desk Václavovi.

Informace posílejte na adresu dr. E. Šefčík, Slezské zemské muzeum, Tyršova 1, 746 46 Opava.

Naši jubilanti

Jubilea členů KGHO ve II. pololetí 1989:

50 let: Karel Klimek 6. 10.

60 let: Josef Friml 27. 10.

RNDr. Jiří B. Pelikán 7. 11.

70 let: Jaroslav Kováč 24. 7.

František Gajdica 25. 12.

František Šárovec 25. 12.

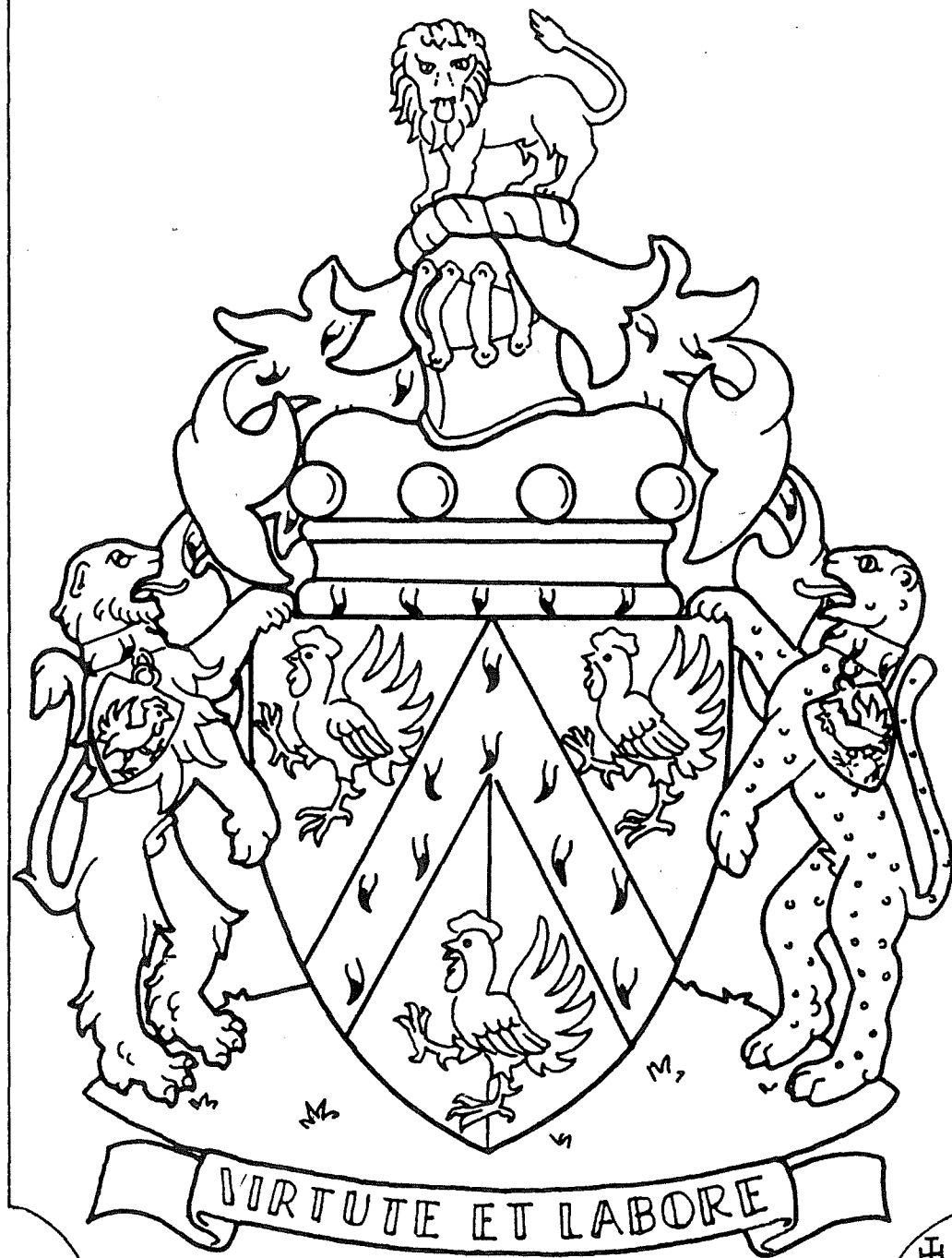
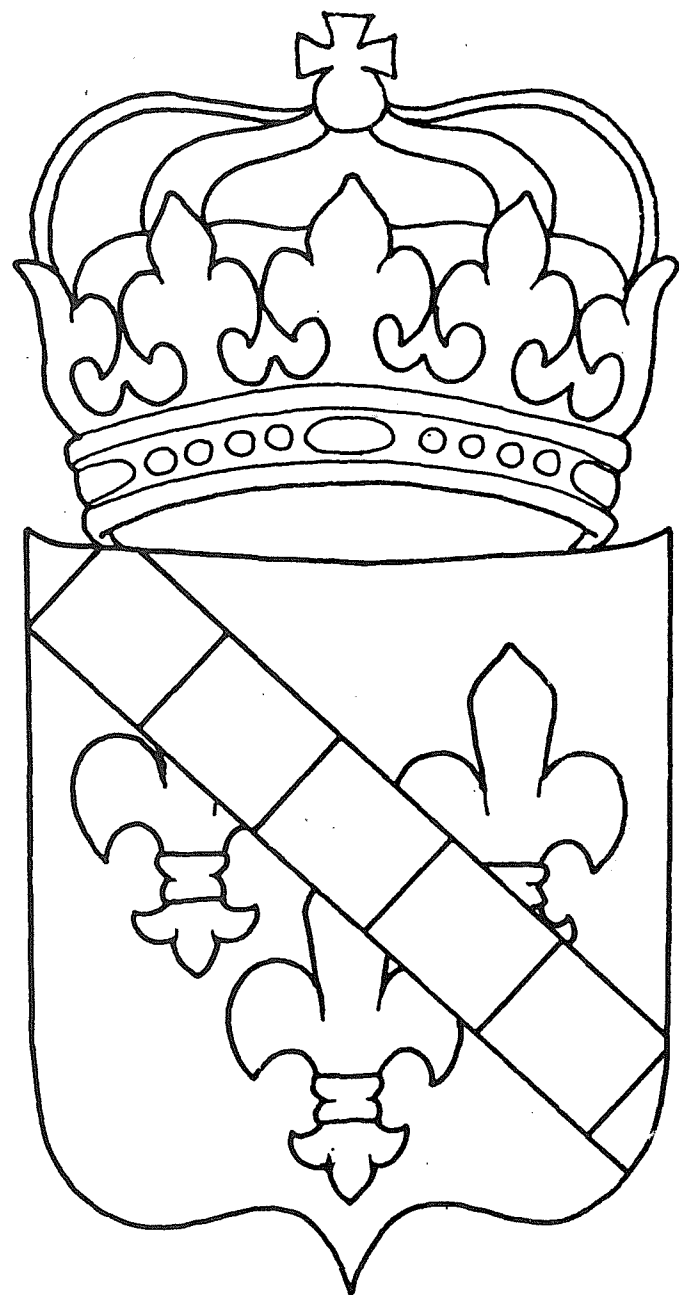
75 let: František Šustek 26. 7.

Josef Flídr 25. 10.

Blahopřejeme!

Redakce Zpravodaje se omlouvá všem svým
čtenářům za značně opožděný tisk a expedici tohoto
dvoučísla.

Francis Leopold McClintock 1819 - 1907

Britský polární badatel. Od 12 let sloužil v námořnictvu, v letech 1848 - 1851 se zúčastnil dvou výprav pátrajících po zmizelém Franklinovi. V dalších letech se plavil pod Belcherem a podnikl největší saňovou výpravu dlouhou 2200 km, při níž objevil mnoho ostrovů a průlivů. Vypracoval novou techniku polárního cestování se psím spřežením.

Roku 1857 vedl poslední expedici vypravenou lady Franklinovou. Po dvojím přezimování se roku 1859 setkal s Eskymáky, od nichž získal prvé zprávy o osudu nešťastné výpravy. Vydal se na průzkum Země krále Viléma, kde objevil četné pozůstatky Franklinových lodí, až posléze našel listinu, která odhalila tajemství osudu Franklinovy expedice. Po návratu do Anglie obdržel titul admirála a v prosinci 1868 byl povýšen na barona s titulem Rathdonell. Jeho jméno nese řada geografických objektů v Arktidě.

Erb: Ve štítu polceném červeně a modře hermelínová krokev provázená třemi stříbrnými kohouty. Klenot: přirozený čelně hledící lev. Štítonoši: Přirozený lev a leopard, oba s hermelínovým obojkem a štítkem se stříbrným kohoutem na rameni. Devisa: VIRTUTE ET LABORE.

Literatura: J. B. Rietstap; Armorial Général précédé d'un Dictionnaire des Termes du Blason. Gouda 1934.

Marguerite d'Angouleme (Markéta Navarrská) 1492-1549

Francouzská prozaička a poetka renesance, narozená jako princezna z Valois. Mladá provdala se za vévodu de Alencon a po jeho smrti za Henriho d'Alberty, krále Navarrského. Byla sestrou a rádkyní francouzského krále Františka I., mecenáše humanistů a renesančních umělců. Ze svého malého dvora vytvořila středisko kulturních snah. Byla všestranně vzdělaná, ovládala několik jazyků, studovala filosofii. Psala básně, náboženské a světské divadelní hry.

Za jejího života vyšla sbírka Zrcadlo hříšné duše a drama Perla perly vladařek. Svoje hlavní dílo, sbírku novel, nedokončila. Vyšla posmrtně pod názvem Příběhy šťastných milenců a později Heptameron novel. Podle vzoru Boccacciova Dekameronu vypráví několik lidí o lásce, zradě, chytráctví, zklamání atd. Na rozdíl od Dekameronu závěr každého vyprávění obsahuje i komentáře a besedu k příběhu.

Rodový erb Bourbonů d'Angouleme: V modrém štítu tři (2,1) zlaté lilie překryté kosmým břevnem červeno-zlatě pruhovaným Na štítu koruna navarrského království.

Literatura: J. B. Rietstap; Armorial Général précédé d'un Dictionnaire des Termes du Blason. Gouda 1934.

Jean Racine 1639-1699

Francouzský básník. Již jeho první divadelní hry měly úspěch. Rozešel se se svými učiteli, kteří těžce nesli jeho světské sklony. Roku 1667 napsal Andromaché, která z něj učinila největšího dramatického básníka své doby. Následovaly tragédie Britanicus, Bérénice, Bajazet a jiné. Roku 1673 byl zvolen členem francouzské Akademie. Znechucen intrikami nepřátel věnoval se pak pouze rodině a zpracování dějin Ludvíka XIV. Na přání paní de Maintenon se ještě jednou vrátil ke spisovatelské činnosti a napsal dvě divadelní hry s biblickými náměty: Esther a Arzhalie. Své tragedie čerpal především z biblických dějin. Děj je jednoduchý, jeho hry jsou tragediemi vášně a hlavním činitelem je láska - vášeň, jež vítězí vždy nad lidskou vůlí.

Erb: V modrém štítu stříbrná labuť s černou zbrojí stojící na zeleném návrší. Přikryvadla modrá a stříbrná.

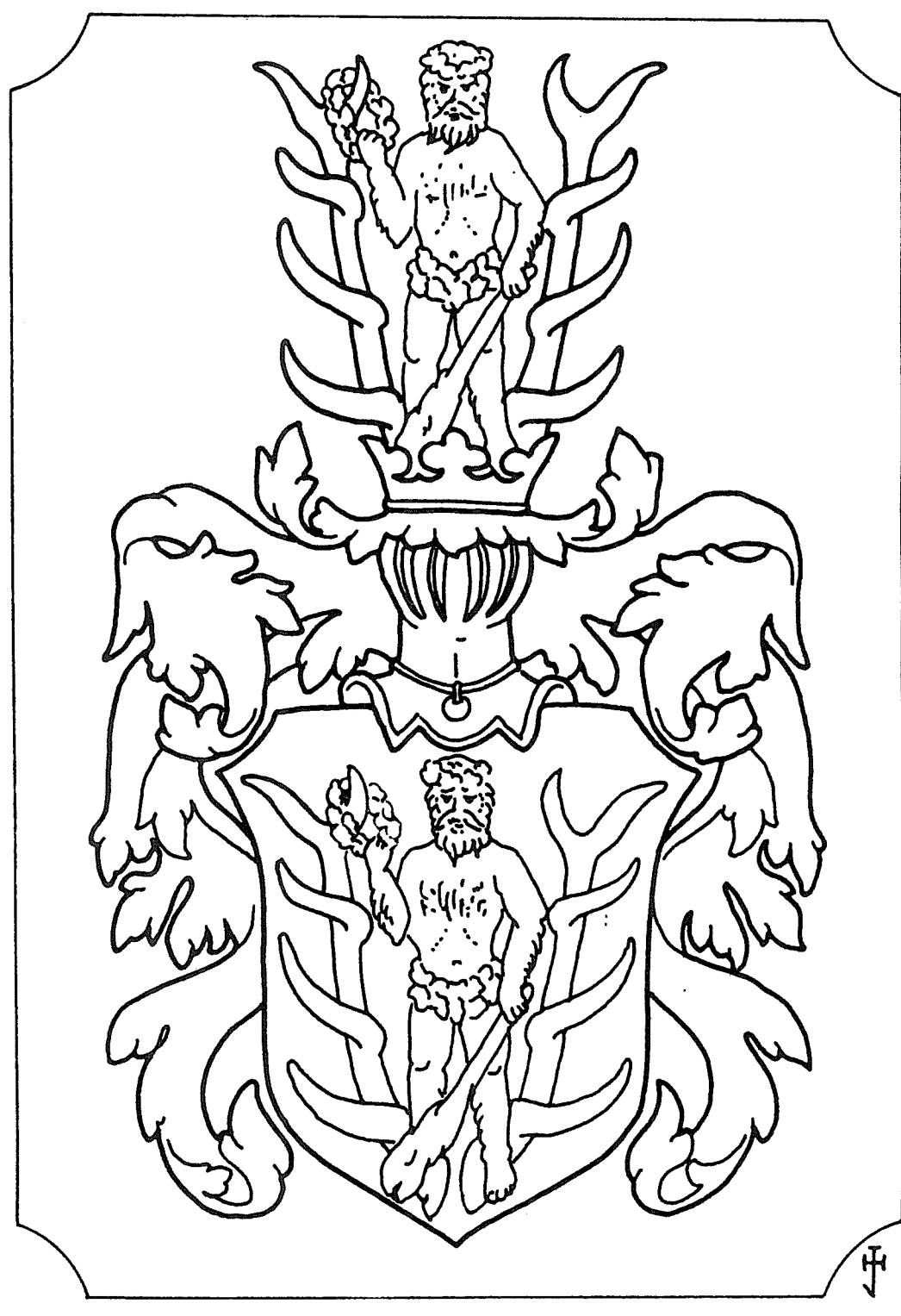
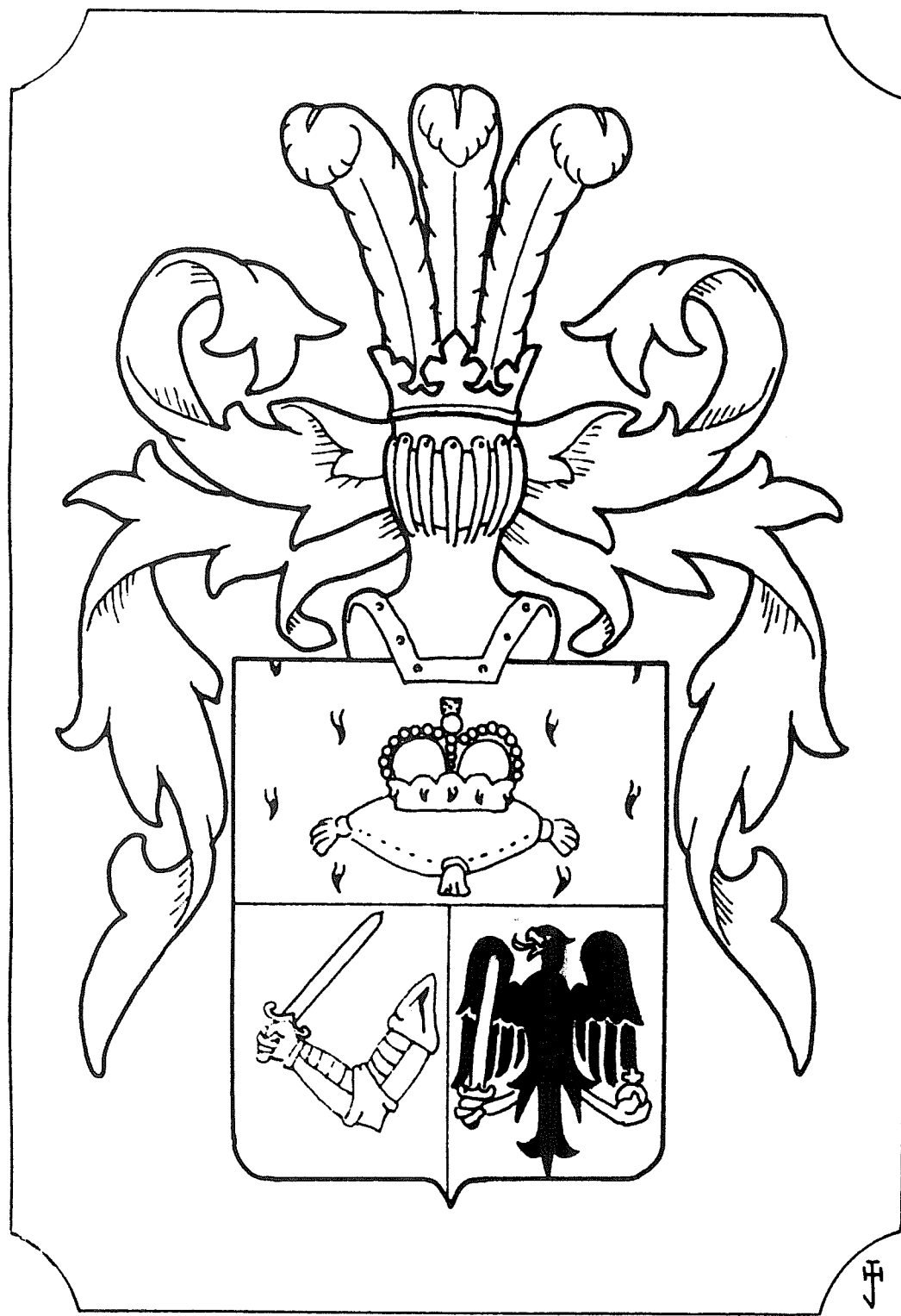
Podle soudobé rytiny, tinktury doplněny dle Rietstapa.

Férenc Kazinczy 1759-1831

Maďarský spisovatel a organizátor. Vystudoval práva a stal se podnotárem Zeplínské župy a školním inspektorem košického obvodu. Již v době studií se seznámil s moderními literárními proudy a přeložil mnohá díla zejména francouzských osvícenců. V Košicích založil vlastní literární časopis Orpheus. Když jeho literární práce začala narážet na politické překážky, přešel k opozici a stal se členem jakobínského hnutí. Roku 1794 byl zatčen, odsouzen k smrti, později byl trest změněn na dlouholetý žalář a r. 1801 byl omilostněn. Usadil se v Szephalonu, kde začal bojovat za obnovu maďarského jazyka. Napsal sbírku epigramů Trny a květy, které byly zaměřeny proti feudální zaostalosti. Z jeho tvorby jsou též významná memoirová díla Vzpomínky na mou životní dráhu a Deník z vězení. Kazinczy patřil k největším vůdcům kulturního pokroku a průkopníkům obnovy maďarského jazyka v 19. století.

Rodový erb: V modrém štítu pelikán, který svou krví krmí mláďata. Turnajská korunovaná přilba s přikryvadly červeno-stříbrnými nese jako klenot rostoucího zlatého dvouocasého lva držícího v levé noze tři zkřížené střely.

Literatura: C. von Wurzbach: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. Bd. 11. Wien 1864.

Jiří Mahen (vlastním jménem Antonín Vančura) 1882 - 1939

Český spisovatel a dramatik- Již v době studií na filozofické fakultě publikoval v anarchistických a sociálně-demokratických časopisech. Roku 1910 přišel do Brna již jako uznávaný básník a spisovatel. Byl zde redaktorem Lidových novin a Svobody, učitelem konzervatoře, dramatikem Národního divadla a knihovníkem. Psal fejetony, divadelní a výtvarné recenze, kritiky, dramata ze současného života (Ulička odvahy, Kamarádi svobody), hry s historickými revolučními náměty (Jánošík, Mrtvé moře), byl významný m a uznávaným kulturním činitelem. Po okupaci ČSR spáchal sebevraždu.

Rodina Vančurů odvozovala svůj původ od starého českého rodu Vančurů z Řehnic, o kterých máme spolehlivé písemné zprávy z konce 15. století. Mahenův otec Antonín Vančura této - s největší pravděpodobností - fikci podlehl a také Mahen sám později tuto tradici přijímal.

Erb: Modrý štít, v něm dva zlaté parohy o 5 výsadách, mezi nimi stojí divý muž držící v pravici zelený věnec. Turnajská korunovaná přilba opakuje jako klenot štítovou figuru. Přikryvadla modro-zlatá.

Literatura: Kresba V. Krále v Sedláčkových "Hradech", díl X.

Alexander Sergejevič Puškin 1799 - 1837

Jeden z největších ruských básníků, zakladatel ruské literatury 19. století.

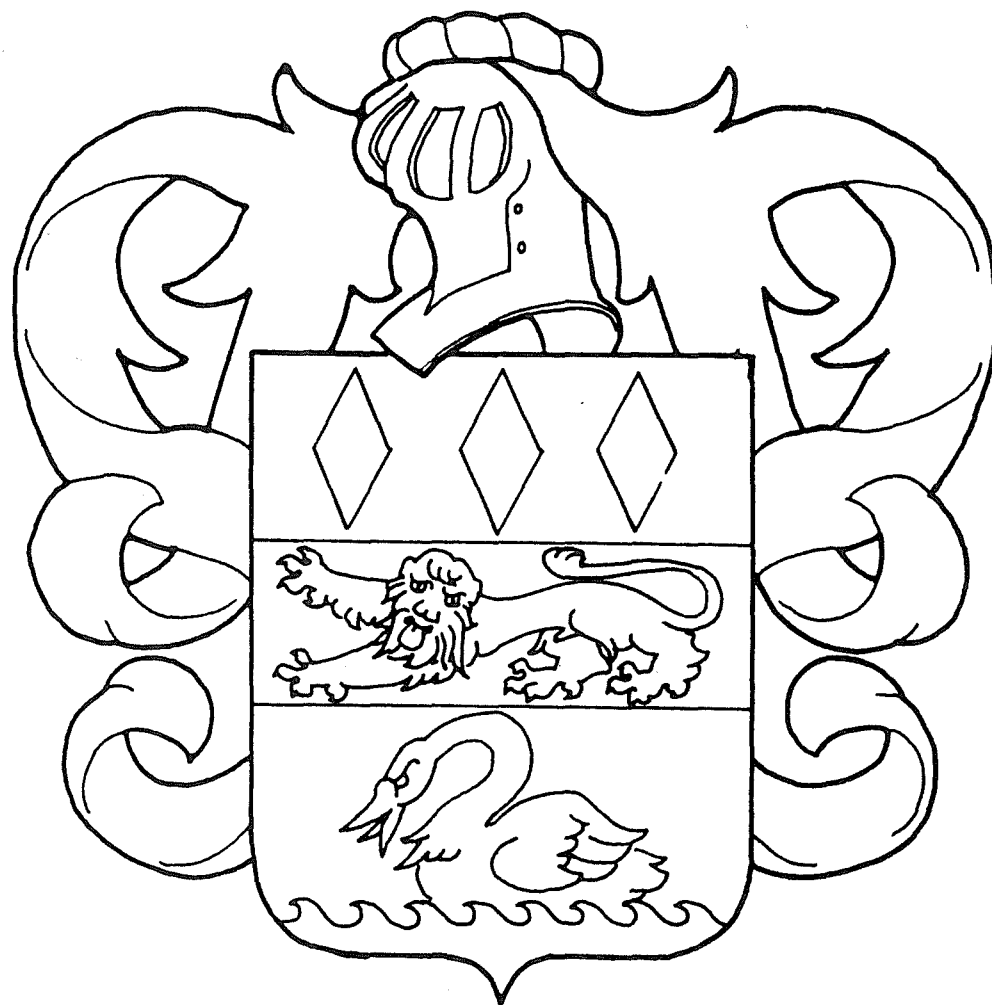
Pocházel ze zámožné šlechtické rodiny, s níž se však záhy rozešel. Publikovat začal roku 1814. V literárních kroužcích se dostal do styku s děkabristy, byl sice ušetřen vyhnanství, ale musel řadu let trávit pod dohledem na různých místech. Po nástupu cara Mikuláše I. byl omilostněn a žil v Moskvě a Petrohradě, kde podléhal carovu osobnímu dohledu. Zemřel na zranění v souboji.

V prvním období své literární tvorby zkoušel Puškin všechny existující literární žánry a osvojil si rozsáhlý fond kulturních tradic. Vrcholným dílem tohoto období je pohádkový epos Ruslan a Ludmila. Ve druhém období napsal rozměrné poémy Kavkazský zajatec a Bachčisarajská fontána a historické drama Boris Godunov. Vrcholným dílem tohoto období je nesmrtelný román ve verších Evžen Oněgin, realistický obraz ruského života.

Nastoupená cesta pokračovala i v dalších letech romány Kapitánská dcerka, Historie Pugačeva a Piková dáma.

Rodový erb: Štít dělený, v horním hermelínovém poli na purpurovém polštáři se zlatými střapci knížecí koruna. Spodní pole polceno, vpravo v modrém ozbrojená ruka s mečem, vlevo ve zlatém černá orlice s mečem a pravé a říšským jablkem v levé noze. Korunovaná přilba a přikryvadly modrostříbrnými, v klenotu tři stříbrná pštrosí pera.

Literatura: V. S. Dračuk; Rasskazyvaet geraldika, Moskva 1977.

Georges Cuvier 1769 - 1832

Význačný francouzský vědec, zakladatel paleontologie a zoolog. Po studiích se stal profesorem a asistentem na oddělení srovnávací anatomie pařížské univerzity. Zde také založil sbírky, jež se záhy staly největšími v Evropě. Od r. 1795 byl členem Akademie věd, od r. 1799 jejím sekretářem. Roku 1808 byl pověřen zakládáním akademií v zemích dobytých Napoleonem. Roku 1814 se stal dvorním radou, r. 1819 baronem, r. 1831 ho jmenoval král Ludvík Filip párem a jen smrt zabránila jeho jmenování ministrem.

Cuvier pracoval především ve srovnávací anatomii nervové soustavy. Své závěry opíral hlavně o výsledky pitev. Dokázal existenci vymřelých živočišných druhů a vědecky rekonstruoval jejich podobu. Své názory o vývoji života na zemi shrnul v předmluvě k dílu Rozpravy o převratech kůry zemské. Velmi cenné jsou i spisy Živočišná říše a Přírodopis ryb. V Přednáškách ze srovnávací anatomie vyslovil teorii, že změna jednoho orgánu vyvolává podstatné změny orgánů jiných.

Erb: V červeném štítu stříbrné břevno s červeným leopardem, provázené nahoře třemi zlatými routami, dole stříbrnou labutí plující na stříbrných vlnách.

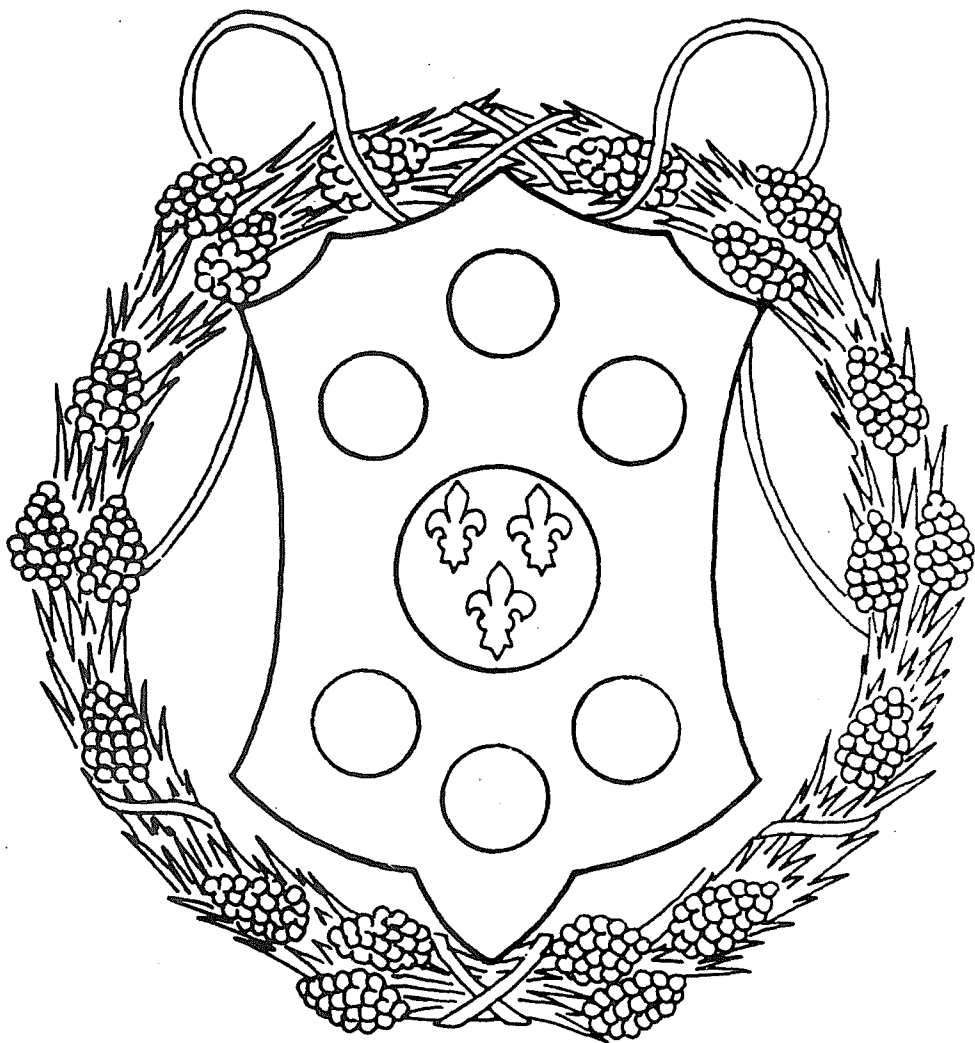
Literatura: J. B. Rietstap; Armorial Général précédé d'un Dictionnaire des Termes du Blason. Gouda 1934.

Erich von Drygalski 1865 - 1949

Německý geofyzik, oceánograf a polární badatel. V letech 1891 - 1893 vedl dvě výzkumné výpravy k západnímu Gronsku. Roku 1901 - 1903 byl vedoucím první německé antarktické expedice, která mimo jiné objevila pobřeží císaře Viléma II. Zde loď zamrzla a zůstala uvězněna v ledu celý rok. Účastníci prováděli měření a pozorování, Drygalski dokonce z upoutaného balonu. Tím, že celá expedice setrvala dlouhou dobu na jednom místě, mohla sledovat různé jevy v celoročním cyklu, což přineslo cenné poznatky. Rok u 1903 se výprava šťastně vrátila. Na základě svých výzkumů vyvinul Drygalski dodnes platící teorii proudícího ledu.

Rodina, usazená v Německu, byla polského původu a patřila k erbu Slepowron. V modrém štítu stříbrná podkova nahoře otevřená, v ní zlatý tlapatý křížek. Na podkově sedí černý havran se zlatým prstenem v ústech. Korunovaná přilba, v klenotu havran ze štítu, přikryvadla modrá a stříbrná.

Literatura: J. B. Rietstap; Armorial Général précédé d'un Dictionnaire des Termes du Blason. Gouda 1934.

Robert Burns 1759 - 1796

Nejvýznamnější národní básník skotského lidu.

Své první práce začal psát v letech, kdy spolu s bratrem hospodařili na farmě: Dva psi, Polní myši, Horské sedmikrásce a jiné, psané velmi vytržebným slohem. Okamžitý úspěch měl i svazek básní ve skotském nářečí Verše.

Pokusil se o život ve městě, ale šlechta ho odmítala jako polovzdělaného sedláka; vrátil se tedy znovu na venkov. Psal a upravoval slova na známé skotské lidové písně. Asi 200 jich uveřejnil ve sbírkách Skotské hudební muzeum a Vybraná sbírka skotských nářevů.

Erb: V modrém štítu na stříbrném trávníku dub převýšený zkříženou holí a loveckým rohem, vše stříbrné. Klenot: Holubice sedící na zelené dubové větvi, nad ní na stuze motto: WOODNOTES WILO. Devisa: BETTER WEE BUSH THAN NAE BIELD.

Literatura: J. B. Rietstap; Armorial Général précédé d'un Dictionnaire des Termes du Blason. Gouda 1934.

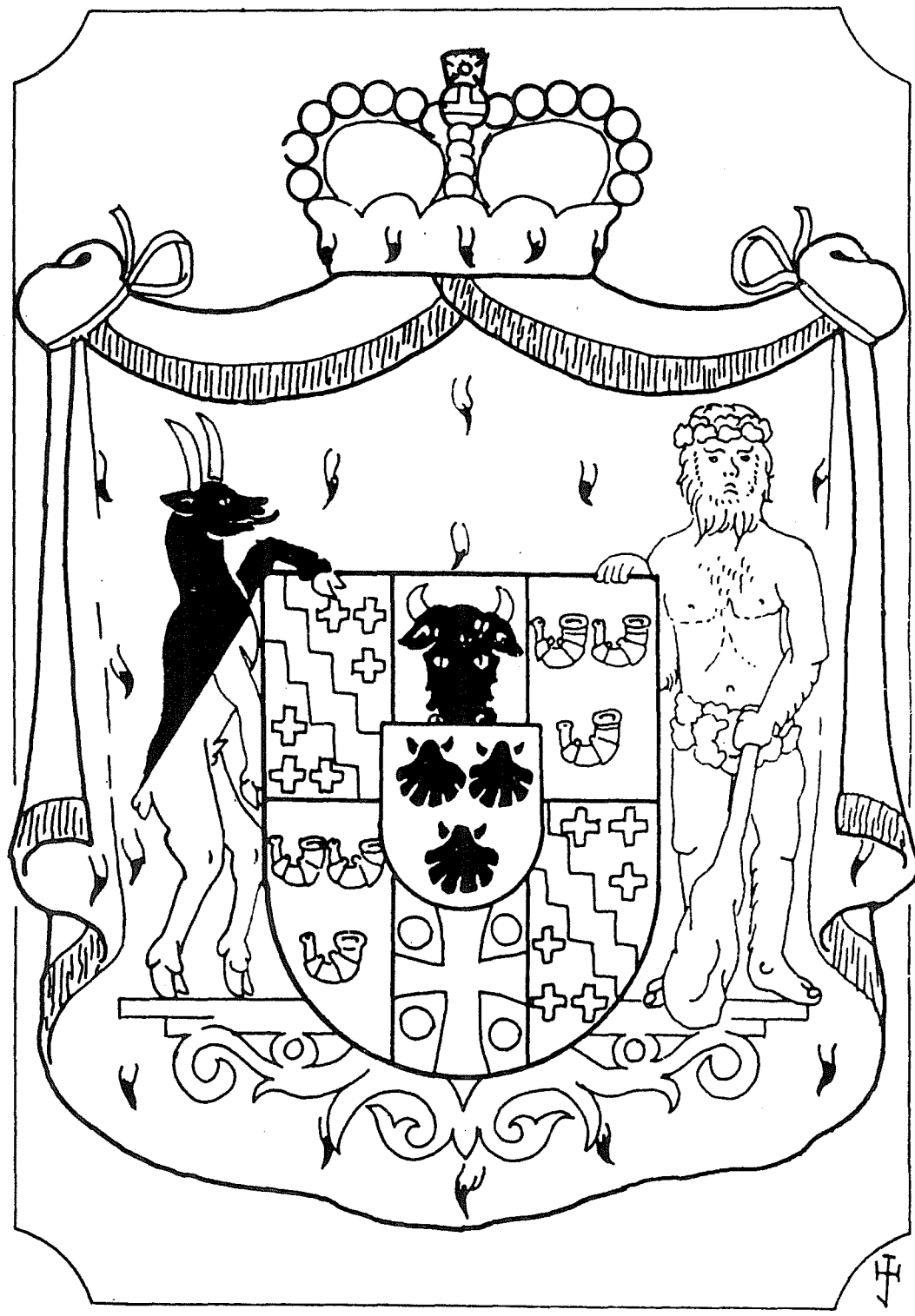
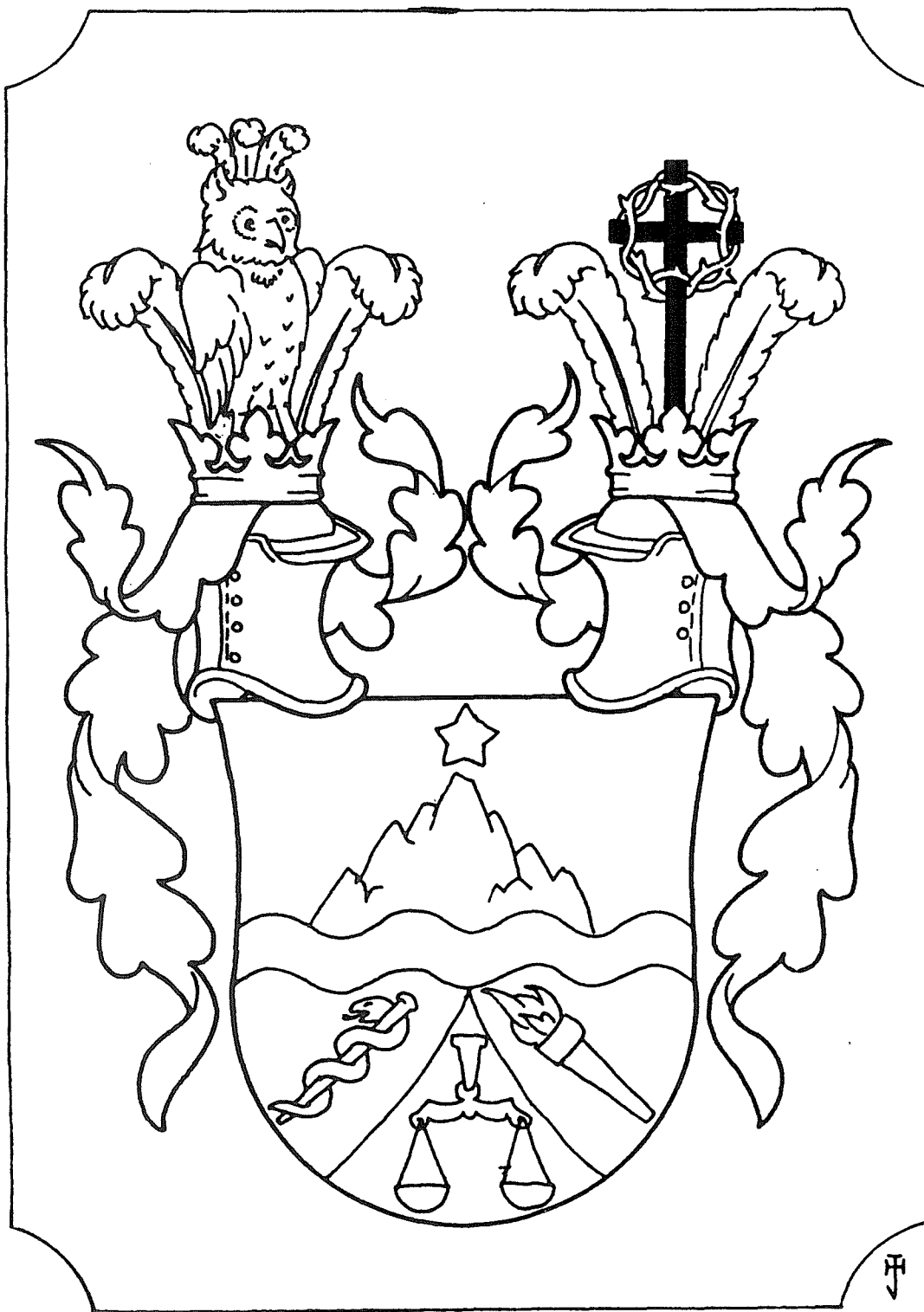
Lorenzo de Medici (Il Magnifico) 1449 - 1492

Vládce Florencie, proslulý mecenáš umění. Pocházel z prastaré patricijské rodiny. Jako 20 letý spolu se svým mladším bratrem převzal vládu ve Florencii. Podle rodové tradice usiloval o silnou a nedílnou vládu a prakticky zlikvidoval republikánské zřízení. Krutě potrestal i pokus o svržení vlády příslušníky rodu Pazziů. Období po atentátu využil k upevnění svého panství. Záhy patřil k předním italským velmožům, byl smířčím soudcem v celé Itálii a z Florencie vytvořil centrum umění. Zřídil první sbírky antických plastik, v jeho ateliérech se školili m.j. Botticelli, Ghirlandaio, Leonardo, Michelangelo, četní básníci a filosofové. Sám byl významným literátem s bohatou básnickou činností (Corinto, Lásky Marta a Venuše, Sonety Lucrétií).

Erb, který rodině udělil r. 1465 francouzský král Ludvík XI.:

Ve zlatém štítu 5 červených koulí (2, 1, 2), převýšených koulí modrou se třemi zlatými liliemi.

Kresba podle erbu na obraze S. Botticelliho "Příběh Nastagia degli Onesti" v madridském Pradu.

Klement Lothar Václav kníže Metternich

1773 - 1859

Rakouský politik, diplomat a kancléř rakouských císařů Františka I. a Ferdinanda V. Pocházel ze staré hraběcí rodiny, která se po Bílé hoře zakoupila v Čechách. Na studiích v Paříži poznamenala francouzská revoluce tohoto zapřísáhlého monarchistu. Studia nedokončil, vrátil se do Vídně a ve službách Habsburků působil jako vyslanec. Elegantní, duchaplný diplomat se horlivě snažil získat Napoleonovy sympatie. Jeho snaha vyústila v Napoleonův sňatek s rakouskou Marií Louisou. Toto příbuzenství mělo Rakousku přinést zmírnění potupného bratislavského míru. Napoleon Metternichovy požadavky odmítl a Rakousko vstoupilo do protifrancouzské koalice spolu s Pruskem a Ruskem a rok na to byl Napoleon u Lipska poražen. To již byl od r. 1793 Metternich ženat s Eleonorou Kounicovou, dcerou státního kancléře Václava Kounice, která mu přinesla nejen nesmírné bohatství, ale i vyšší společenské postavení. Metternich byl jmenován ministrem zahraničních věcí a 20. 10. 1813 za úspěch v bitvě u Lipska byl povýšen do knížecího stavu.

Když se mu zdálo, že dosavadní spojenci vyrostli v nebezpečné konkurenty, spojil se proti nim s Anglií a Francií a dosáhl, že Německo zůstalo rozdrobeno na malé státečky. Na kongresu v Cáchách r. 1818 založil proslulou Svatou alianci, spolek panovníků, kteří si slíbili vzájemnou pomoc při udržení dosavadního uspořádání. R. 1821 dosáhl Metternich nejvyššího postavení, byl jmenován státním kancléřem. Po vyhlášení Francie republikou r. 1848 byl nucen podat demisi, uprchl do Anglie a vrátil se až po 3 letech jako zlomený stařec. Dožil na panství Kynžvart, kde se zajímal o umění a sběratelství.

Erb: Štít 2x půlen a 1x dělen se středním štítkem; ten je stříbrný se třemi černými lasturami (2, 1) - rodový znak. 1. a 6. pole červené, v něm kosmé stříbrné oboustranně stupňovité břevno provázené 6 (3, 3) zlatými křížky (Winneburg). 2. pole stříbrné s černou buvolí hlavou se zlatými rohy (Och-senhausen) 3. a 4. pole červené se třemi stříbrnými zlatě kovanými loveckými trubkami (2, 1) - Beylstein, 5. pole modré se zlatým Leopoldovým křížem, provázeným čtyřmi zlatými penízi (Portella). Štít je položen na knížecí plášť, splývající s koruny. Štítonoši černo-stříbrný kamzík a divý muž s kyjem.

Pramen: Barevné provedení erbu na zámku Kynžvart.

Jöns Jacob Berzelius 1779 - 1848

Švédský chemik. Studoval medicínu v Upsale a r. 1802 byl promován na doktora. Přednášel chemii na vojenské škole a Lékařsko-chirurgickém ústavu ve Stockholmu. Za vynikající úspěchy v chemii ho jmenovali tajemníkem švédské akademie věd.

Berzelius je objevitelem selenu, izoloval titan a křemík, připravil a přezkoušel chemické vlastnosti nejméně 2000 sloučenin. Stanovil atomové hmotnosti všech tehdy známých prvků na základě atomové váhy kyslíku (dodnes používaný systém). Jeho největší zásluhou je zavedení chemického písma r. 1828. Prvky označoval začátečními písmeny jejich mezinárodních názvů; ze značek potom vznikaly vzorce sloučenin. Berzelius je též zakladatelem dualistické teorie; jejím jádrem je představa, že každý atom a molekula má elektrický dipól.

Baronský stav obdržel r. 1825.

Erb: Štít dělený modrým zvlněným břevnem, nad ním ve stříbře přirozená skála převýšená zlatou pětihrotou hvězdou. Dole ve stříbře červený hrot, v něm zlaté váhy, vpravo zlatá Aeskulapova hůl, vlevo zlatá pochodeň. Dvě korunované přilby s klenoty. Na pravé přirozená sova mezi dvěma stříbrnými pštrosími pery na hlavě se třemi stejnými pery. Na levé mezi dvěma stříbrnými pery černý latinský kříž ovinutý stříbrnou trnovou korunou.

Literatura: J. B. Rietstap; Armorial Général précédé d'un Dictionnaire des Termes du Blason. Gouda 1934.